MILLI MALLIKAS

KIRJU RIDA

WARRAKU KIRJASTUS

1920

Kirju rida

Milli Mallikas

Kirju rida

Tallinnas, 1920
Kirjastusaktsiaselts „Varrak"

G. Kalla trükk, Tallinnas.

Warras

August Wäriheinal oli kindel otsus oma ajalikku olemist lõpetada. See otsus oli loomulik ja iseenesest mõistetaw, et iga wastuwaidlus muutus tarbetuks, haawawaks. Seisukoht oli ammu wõetud: nii ammu, et Wäriheingi ei mäletanud, miks ta peab surema. Aga surema pidi, selle kohta ei olnud kahtlemist.

Erakordist ja põrutawat ei olnud Wäriheina elus juhtunud. Ei katastroofi, ei kokkulangemist. Elukirg oli wäikestes päewamuredes enesest ja tähelpanuta maha tilkunud, ühel päewal oli inimene sisutu ja õõnes. Püsis kest, millel ei sisu. Mis mõte inimesel elada tühja tupena?

Oli kauge minewik: olla wõi mitte olla? Puudus ainult hüpe olematusse ja see rippus ajast. Wäriheinal tarwis teha mõni lahkumise eelne korraldus. Inimene ei wõi lahkuda elust pikema jututa, sõna wõtmata „hääletamise motiiwide" kohta — nagu puuduks üleüldse olukord „ülemineku wormeliks". Mälestusmärk pidi järele jääma, mingi dokument ajalikust talitamisest.

Wärihein tundis eneses kirjanikku. Saladus, milleni ei ulatanud keegi peale Wäriheina. See fakt nõudis enne jumalaga jättu tõendust. Nii rippus Wäriheina tulewane lootusrikas korjus kirjutamata raamatuga elu küljes. Muidugi tundus weidrana ja wastolulisena, peaülesannet maapealse asja pärast edasi lükata. Kuid igal surijal on inimesewääriline õigus „wiimseks soowiks", mille täitmine püha. Ja Wärihein oli küllalt aumees ühe surija wiimast soowi täitma, silmas pidades, et tulewane „kadunu" talle isiklikult nii lähedal seisis.

Nii kõndis siis August Wärihein oma elutee wiimsel käänakul, elas sellest kirjutatawast raamatust ja wiiwitust nõudwast surma mõttest. Need asjad tõid ta elule wähe ärewust, isegi mõtte. Ta töötas harilikult öösel, korralikult ja täpipealselt riides, triikpesus, juuksed siledaks kammitud, nagu kantseleikirjutajal. Toa mööbel oli asjalik ja igapäiwne. Seal tardus elu proosa wõltsimata kujul. Asjalik ja igapäiwne oli ka Wärihein ise omade kohuste täitmisel iseenese wastu. Natuke romantikat neisse wahekordadesse tõi ainult kaks põlewat küünalt kirjutuslaual: see oli walgus pooltoonides, mis aimata laskis eelseiswat „ülemineku silmapilku".

Päewal oli Wärihein unine ja pahur. Päiwses walguses tundub inimene liig tõsiolulisena. Elu, mida Wärihein eitas, tikkus lähemale kui tarwis. Wõis tülitatud saada elusaist inimestest. Mis asja oli tal nende idiootlise elamise kirega!?

Ühel hulguwal ööl, kus korstnad huugasid ja torm akna taga kastanjaid raputas, jõudis Wärihein oma raamatu lõpupunktini. Ta pani selle punkti kerge asjaliku sulewajutusega, kui õigekirjutuse paratamatuse. Oldi jõutud eeljaama ja konduktor korjas reisijailt piletid. Tarwilik wormitäitmine. Reisijal aga rahulduse tunne: pääseb igawast raudteesõidust eesmärgile.

Wärihein lõi omad sinised silmad toa madalasse lakke. Ei, tõepoolest, tal ei olnud ainustki mõtet peas. Nii oli hea. Siis kustutas küünlad ja puges sängi — riide wabana, nagu nõudsid korraliku inimese kodanlised magamise kombed. Ka wiimsele teekonnale minnes peab inimene enne puhkama. Ei mingisugust saatuslikku liigutust, ei mingisugust paatost, weel wähem tehtud teatraalset „külma werd". Igapäiwselt ja inimlikult, nagu oleks ees harilikuim äritalitus.

*

Wärihein ärkas kell kümme hommiku. Ta oli suurepäraliselt maganud, tundis enese julgena, wärskena, isegi waimukana.

Tõusis woodist, astus aknale. Torm oli waibunud. Sompus sügis-ilm haigutas igawalt ja uniselt wastu. Silmapiirid seisid udus. Korstnaist tõusid määrdunud suitsutombud otsejoones kumerale, omi kõrgeid kudruskaelu laisalt longu lastes. Keegi sõitis raudtelgedega wankril raskelt ja kolisedes auklisel kiwiteel. Üle aia, nii wäikse ja korralageda, paistis naabri hoowi nurk. Luukerelise witskorwi põhjal laulis kukk kähisewa joomari häälega. Wana ja sõge oli see kukk, tõbine halwadest elukommetest. Korwi ümber talitasid noored wilkad kanad, rehitsedes heiteid ja pühkmeid.

Wärihein wajus aeglaselt pükstesse, pesi näo lõhnawa seebiga, kammis juukseid, laele aetud joone puhtust ja sirgust rõhutades, rüüpas köögis klaasi leiget siguri-kohwi — hommikuti ei olnud isu, — ja astus siis walmina, terwena ja ümarguse̅na oma kirjutuslaua ette.

Laual oli lõpetatud käsikiri. Wärihein waatles seda käsikirja eemalt, käed selja peal, ei puutunud temasse. Mis oli ta seal kirjutanud? Ei osanud sellele anda kindlat nime. Selles raamatus oli ta ise sees, nii nagu teda ei teatud ega tuntud. Ajawaim oli algupärase murrangu teinud isiku priismas. Wäriheina hingest oli langenud sellele priismale kiir, oli sündinud imelik ootamatu üllataw wärwide spektrum. Sellepärast oligi raamatu pealkirjaks — „Wikerkaar".

Järsku, ei millestki motiweeritud, tõusis Wäriheinas soow oma nägu näha, seda nägu, mis ta wiimasel ajal kandis. Ta astus peegli ette ja waatles „Wikerkaare" autorit. Ei olnud wäga wiga. Pikergune terawate joontega nägu, õige kitsa nina ja natuke laia suuga, kitsad sinakad huuled pinguli kokku surutud. Pealage katsid helekollased harwad udemed. Karwaste peaaegu walgete kulmude alt sügawates kondistes koobastes wahtisid wastu kaks terast sinist natuke unistawat silma. Juuste heledas wärwis suikles wähe tedretäheline nägu tõmmuna ja päewituna. Midagi iseäralikku ei paistnud silma selles näos. Keskmine korralik puhas nägu. See rahuldas Wäriheina täiesti. Ainult silmad äratasid kahtlust: nad olid sinised ja selged, isegi elurõõmsad ja naeratawad

Need sinised ja selged silmad waatasid eluröõmsa naeratusega olematusse!?

Wärihein toppis enese palitusse, wõttis käsikirja kaenla ja läks kirjastajat otsima.

*

Kirjastaja leidmine ei olnud raske: raamatuturul nõuti kaupa. Üks talitus oli kaelast, „Wikerkaare" ilmumine ei rippunud enam autorist. Wärihein oli oma töö teinud, Wärihein wõis minna...

Ja Wärihein läkski — tänawal, käed sügawale palitu taskuisse surutud. Auto tuututas selja taga, Wärihein hüppas kähku kõnniteele. Surra tuli muidugi, aga auto alla jääda ei tahtnud Wärihein siiski. Nende jämedate mõttetute gummirehwide all konnana laiaks litsutud saada!? — ei, see hüpe kõnniteele ei olnud tawaline eluinstinkt, seda dikteeris lihtsalt hea maitse ja ilutunne! Inimene oli elanud üksildast elu, selle elu kõige tõsisemal silmapilgul saada awalikuks sensatsiooni-numbriks ajalehe reportööri käes, — ei, Wärihein oli alati kõmu wastu. Pealegi ei olnud „Wikerkaar" weel ilmunud, autorile pidi wõimalus jääma ise oma raamatut lugeda.

Kõrge sale naine sulega peakattes ja pruunis ülijakis sirutas Wäriheinale käe teretamiseks.

— Härra Wärihein!

Naisel oli hele hõbedane hääl. Ta naerus sillerdasid kuljused.

— Ei ole teid ammu näinud! Arwasin, olete surnud.

— Surnud? — üllatus Wärihein. — Mispärast surnud?

— Niisama. Muidugi teen nalja.

— Niisuguste asjadega ei tehta nalja! — lausus Wärihein tõsiselt ja pikkamisi. — Surm on wäga tõsine asi.

— Ikka haawatud!

Naine peatas.

— Kas läheme kohwimajasse wõi... koju?

Nad läksid kohwimajasse.

Wärihein tellis. Naine jõi ja oli jutukas. Sõnad aiwa weeresid üle täidlaste punaste huulte. Wärihein ei kuulanud, mis seltsiline ütles, nägi ainult, kuidas huuled liikusid ja rida walgeid hambaid sätendas. Siis nägi ta naise silmi. Need olid suured hallid, klaasise läikega. Lõua paene oli soe ja pehme.

„Milleks see kõik?" — mõtles Wärihein ja rüüpas kohwi.

— Olete kahwatu ja lõppenud, — tähendas naine ja naeris. Ta wõis kõige kurwemaid asju jutustada, aga hambaid näitas ta ikka.

Siis ütles weel:

— Mul jälle uus austaja.

— On ta pea hoopis paljas wõi hakkab alles minema?

— ??

— Mäletan, olete neis asjus ikka konserwide poole hoidnud.

— Wallatu! — hüüdis naine ja lõi raske walge kämblaga wastu Wäriheina musta küünarnukki. — Hoopis paljas! Mis tähendawad siin karwad, kui tal karjamõis on!

— Ega siis küll ei tähenda, wabandage!

— Üleeila sõitsime linnast wälja. Kuu paistis, ma narrisin teda.

— On ta huwitaw?

— Läbi elumees. Wõiksite talt mõndagi õppida!

— Tänan.

Nad jõid, pilkasid üksteist ja jõid jälle. Wärihein tundis seda tüdrukut ammu. See oli naine, kes paljastas enese hea meelega: sügawa rinnalõike ja intiimide anekdootidega. Meelega wälja seatud eksponaadid äratasid Wäriheinas tülgastust.

Kui nad wälja astusid, wõttis tüdruk mehe käsiwarre ja ütles:

— Elu on ometi ilus, herra Wärihein, eks?

— Wõib olla.

— Aga nüüd saadate mu koju.

— Olen selle karistuse teeninud?

Wastuseks surus naine mehe küünarnuki wastu oma kumerat rinda.

Wärihein waikis.

Olid kõrwalisse tänawasse pöörunud. Oli pime. Tänawa teisel äärel tukkus üksiku laterna raswane tuli. Neiu weeretas endamisi lõbusat opereti-wiit, wallatas ja rippus raskelt Wäriheina käe otsas. „Missuguseid raskusi peab inimene siin ilmas kandma!" — imestas see. Ei olnud midagi teha, tänane õhtu oli ette määratud. August Wärihein saadab Minna Kullerkupu koju. Minna Kullerkupp ütleb: „Eks tulge ka natuke üles, saate sooja." August Wärihein ja Minna Kullerkupp lähewad natuke üles. Esiteks istuwad teine teisel pool lauda ja midagi põleb nende wahel. Wõib olla on see wäiklane himu, mis suitseb nende wahel, palju ennem on see ainult kupliga lamp ja tarwitab petrooleumi. Natuke hiljem — ei tea kuidas, istuwad nad sohwal ja teewad nalja. Mis mõte on August Wäriheinal hullata? Aga mis peab ta tegema, kui „Wikerkaar" ei ole weel ilmunud? Naisega hullata on rumal ja mõttetu. Kuid weel rumalam ja mõttetum on istuda naisega sohwal hullamata. Tüdruku kambris ära surra — see ei lähe ka. Niisuguse sensatsiooniga ei saa ükski tõsine mees hakkama.

— Millest mõtlete? — küsib neiu.

— Suurest armastusest. Et elu on tõesti wäga ilus.

— Teie ja — suur armastus!

Neiu naerab südamest, pisarad silmis ja kisub Wäriheina kaardu.

Wärihein wabastab järsu liigutusega käe ja teretab üle tänawa minewat neidu. See neiu on wäike ja sale, kerge paenduwa kõnnakuga. Wäriheina tuju on halb.

— Häbenesite mind? — küsib Minna Kullerkupp kihwtiselt.

— Ainult iseennast.

— See oligi teie — „suur armastus"?

Wärihein waikib.

Oldi kohal.

— Tulete üles? Saate wähe sooja . . .

— Ei, tänan.

Neiu muigab.

— Teie „suur armastus" on juba pesas. Suurkaupmees Berkmann ei ela siit kaugel!

Uks langeb kinni. Wärihein seisab pilgu liikumata, siis pöörab järsku ümber ja sammub öösse. Ta silme ees on pilt: noor wäike tüdruk, kahe pika patsiga, istub ta süles. Kuu on kallanud kahwatu kuma üle magawa pargi. Neitsi silmad on kinni, huultel joobumise naeratus. Ja Wärihein suudleb neid imelikka naeratusi, õrdalt ja tasa. See oli ainus kord — hiljem ei kutsunud ta tüdrukut enam. Teadis, nii ilus ei ole see enam kunagi.

Ja seda teab Wärihein ka, et kõik, mis üleüldse weel wõib tulla, kunagi ei ole enam nii ilus kui see, mis olnud. On ainult kordamine, minewiku leige ülessoendus.

*

Juba paar kuud on Wärihein elus edasi wirelenud, et „Wikerkaare" ilmumist ära oodata. Nüüd on see silmapilk käes. „Wikerkaar" ehib raamatukaupluste aknaid. Toimetustesse on saadetud eksemplaarid „lahkeks arwustamiseks". Wäike wirnake „Wikerkaart" ehib ka Wäriheina kirjutuslauda. Ta mõtles raamatut saata lähematele sõpradele, kuid loobus hiljem sellest. Milleks see sentimentalism! Ainult ühe eksemplaari saatis ta — wäiksele kergejalgsele neiule, kelle naeratusi oli kord suudelnud pargis kuuwalgel.

Ei wõidud nuriseda, Wäriheina raamatut osteti ja loeti. Aegajalt ilmusid arwustused lehtedes ja ajakirjades. Oli lühikesi ja pikki arwustusi. Ühed kiitsid, teised laitsid. Wärihein luges neid arwustusi, aga targemaks ei saanud. Ühed arwustajad ei saanud üleüldse aru, mis Wärihein oli tahtnud ütelda, teised said küll aru, kuid wääriti ja kiitsid, mida Wäriheina teades ta raamatus üleüldse ei olnudki. Kolmandad ei wiitsinud raamatut läbigi lugeda, need pidasid Wäriheina raama-

tut „keskmiseks tööks", milles niihästi wooruisi kui wigu. Wäriheina see kõik ei wihastanud: mis maksid need maised arwamised!?

Üks wäike sündmus liigutas Wäriheina. Oli juba warajane kewad, kui ta mere randa jalutama läks. Pingil istus noor tüdruk kahe heleda patsiga ja luges Wäriheina raamatut. Siis lõi silmad üles ja waatas unistades merele, sõrm „Wikerkaare" wahel. Wärihein leidis, et on wäga ilus olla noor tüdruk, istuda mere rannal, waadata unistades kaugeid silmapiire ja hoida seejuures sõrme „Wikerkaare" wahel.

See tuttaw tähelepanu, mis uuele kirjanikule ja tema esikteosele harilikult osaks saab, köitis Wäriheina ja ta ei rutanud oma „wiimse sammuga". Sellega ei ole ju häda, inimese elu ei lõpe päewa pealt, nagu maksu-tähtaeg wõi üürileping. Wärihein oli ometi oma enese elu peremees!

Kui aga „Wikerkaar" raamatu-äride waateakendel pleekima lõi, uued tooted ta ära warjasid, ajalehed waikisid ja kõik jälle äripäiwset rada läks, tardus Wärihein tagasi ükskõiksusse. Iseäranis raskesti tabas kirjanikku üks sündmus.

Wärihein läks kord mere randa kõndima. Pingil istus noor tüdruk kahe heleda patsiga. Ta waatas unistades merele, sõrm raamatu wahel. Aga raamat ei olnud enam „Wikerkaar".

Wäriheinal sai korraga selgeks, et tal enam midagi ei ole teha siin ilmas. Ta istus neitsi kõrwale, pingi teisele otsale, ta pilk tardus kaugele olematusse. „Kui see tüdruk teaks, et täna siin wiimast korda istun," — ohkas Wärihein ja kohendas kaelasidet. Oli siiski natuke kahju ja kurb. Et üks peab elust lahkuma ja teine jääb siia ilma ja on kord tingimata õnnetu. Aga Wärihein ei saa sinna midagi parata!

Wärihein tõusis pingilt. Mööda minnes tabas ta tüdruku pilku. Olid suured hallid, igatsewad silmad. „Tingimata saab ta õnnetuks", — otsustas Wärihein: „niisuguste silmadega ei tohi elu peale waadata." Wärihein sammus kui inimene, kellel kindel eesmärk

Kõnniteel tuli Wärriheinale tuttaw proua wastu. Noor ilus elurõõmus naine. Wärriheina nähes naeratas ta lahkelt. Wärrihein kergitas kübarat ja mõtles: Kui ma oleksin selle naise mees? Aga siis raputas ta pead. Ei, parem oli siiski olla August Wärrihein, minna koju ja surra segamata. Elu meelitas ainult ja kiusas, kuid ei annud midagi. Seda teadis Wärrihein juba ammu, ammu...

Suurkaupmees Berkmanni korteri lähedal tuli talle wäike, kerge kõnnakuga neiu wastu, kellele ta oli jaatnud eksemplaari „Wikerkaart" — mälestuseks suudeldud naeratuste eest. Wäike neiu jäi seisma, wõttis Wärriheina käe, pigistas seda jahedate kitsaste sõrmedega ja ütles: „Tere, härra Wärrihein, tänan teid südamest!" Tüdruk naeris. Siis läks, wallatult käega wibutades, edasi. Wärrihein waatas talle järele. Kuidas ta nüüd ütles: tere, härra Wärrihein, tänan teid südamest... Harilik wiisakus, muidugi. Aga siiski ilus sellest tüdrukust. Et wõttis naeratades Wärriheina käe oma jahedate kitsaste sõrmede wahele, laskis siis lahti ja läks. Kui armas oli niisugune sõbralik, wiisakas möödaminek! Iseäranis kui mäletada, et oli seesama tüdruk, kelle naeratusi oli Wärrihein kord suudelnud kuuwalgel pargis. Ja, elu kõrbes on mõni rohtsaar, kus kaamel wõib janu kustutada! Aga kaamel ei tahtnud Wärrihein siiski olla. Ei, mitte kunagi enam.

Oli widewik, kui Wärrihein koju jõudis. Ta süütas laual kaks küünalt põlema ja istus toolile. Tundis roidumust kontides, jäi pilguks liikumata paigale. Siis awas laeka ja wõttis rewolwri. Oli wäike nägus jahe riist. Päris meeldiw katsuda, mitte sugugi õudne. „Jahe ja erapooletu, kui süütu neitsi," — naeratas Wärrihein. „Keegi ei ole temas weel häwitamise kirgi äratanud." Wärrihein oli waremgi seda rewolwrit waadelnud kui nägusat mängukanni. Ja seda nägusat mängukanni waadeldes oli ta, ei tea miks, ikka mõelnud wäikse kerge kõnnakuga neiu peale. Talle tulid siis ikka meelde kaks pikka patsi ja imelikult naeratawad huuled ku-

walgel. Täna lähenes Wärihein rewolwrile teisiti, täna oli kätte jõudnud „wiimne samm".

Wärihein lõi pilgu üle toa. Kõik asjad olid korras ja kohal. Laual wirn „Wikerkaari". Seal woodi, siis riietekapp, ukse kõrwal nurgas pesunõud. Riiulil paistsid tihedad raamatute read. Aken oli kui tumehall auk lõpmatusse. Kõik oli igapäiwne ja harilik. Ümbruse ükskõiksus hakkas Wäriheina äritama. Siis nägi ta rewolwrit enese käes.

„Ei tea, mis teeb praegu wäike kerge kõnnakuga neiu?" — mõtles Wärihein. „Kas ta on kaupmees Berkmanni pool wõi ei ole?" Alguses tahtis Wärihein, et ta oleks seal ja ta tundis, kuis käsi tugewamini rauda pigistas. „Wõiks täna õhtu siiski minemata jätta," — mõtles ta hiljem. Sest kui keegi nii ilusasti ja armsasti ütleb: tere, härra Wärihein, tänan teid südamest, — siis on see kaunis, siis on see kaunis päew surra, ja mis sellel tüdrukul siis häda on tikkuda just täna Berkmanni poole? Ta on seal ju küllalt olnud, ja homme ning ülehomme wõib ta jälle minna. August Wärihein on weel üürike aeg olemas, wõib olla, mõned minutid — kas siis Berkmann tõesti ei wõiks natuke oodata ja selle asemel kokku wõtta omi äriraamatuid!?

Wärihein pigistab silmad kinni. Imelik roidumus ronib kontidesse, halwab tahtejõu. „Olen wäga wäsinud," arwab Wärihein. Siis leiab eneses kogemata soowi. Kui see wäike neiu tuleks täna siia. See oleks ilus ja armas. Wärihein istuks laua ees, rewolwer käes ja kaks küünalt põlewad. Selja taga seisaks wäike neiu. Ta paneks omad kitsad jahedad sõrmed Wäriheina kulmudele ja ütleks: „Tere, härra Wärihein, tänan teid südamest." „Miks mind tänate, wäike neiu?" „Et mind armastate." „Ei, wäike neiu, ma ei armasta teid mitte." „Ei armasta? Aga teie käes on rewolwer?" Wärihein naeratab. „Rewolwer ei ole armastus." Wäike neiu on pettunud. „Teie ju suudlesite mind kuuwalgel pargis, mäletate?" Wärihein ainult naeratab. „Nii ta wist oli, teate ise paremini." „Aga

miks suudlesite mind?" „See oli ilus." „Kas armastus ei ole ilus?" „Ei," wastab Wärihein: „ilus on ainult ta tärkamine." „Kas sellepärast surete, härra Wärihein?" „Natuke ka." „Härra Wärihein, on teil kahju?" Wärihein waikib, mõtleb, siis ütleb: „Ärge minge täna Berkmanni poole, siis mul on natuke kahju." Wäike neiu waikib, sest ta mõtleb. „Härra Wärihein, ma armastan teid." „Meie wahel on warras." Siis kõlab pauk ja kõik on otsas. „Miks ma teda ei wõtnud?" — käib kui hiline mõttesäde läbi Wäriheina ajude.

Wärihein awab silmad. Nii oleks see kena. Kuid pilku toas ringi lastes tekib hinges nukrus. Raske on üksi surra. See käib üle jõu. „Warras!" — sähwatab ta ajudest läbi, kuidas oli ta wäiksele neiule öelnud: meie wahel on warras... Warras? Wärihein tuletab midagi meelde. Kust ta on saanud selle sõna? Ja, ja — see oli kuhjalawa warras heinamaal...

Wärihein oli tookord weel noorukе, piimahabe. Oli tüdrukuga kahekesi jäänud ööseks heinamaale. Wara hommiku algas niit ja nad ei wiitsinud minna koju, mis mitu wersta eemal. Sõid õhtust kuhjalawal. Tüdruk sidus leiwakotti ja ütles: „On aeg minna puhkama."

Poiss läks heinu kuhjalawale kandma ja mõtles wärinaga: „tänase öö magan ta kaenlas."

Tawase heina sületäit tuues märkas poiss, et wäikese kuhjalawa keskel oli warras. Ta kangutas warrast, see oli kõwasti maas, ei annud järgi. Siis nägi, et tüdruk heina järele minnes tagasi waatas ja nägi, kuidas poiss kangutab warrast. Tüdruk naeratas ja läks edasi. Poisil hakkas paha, mis halwas ta tahtmise. Tüdruku naeratuses oli olnud arusaamine, poisi iha oli saanud awalikuks, poisil hakkas enesest häbi. Tüdruk teadis nüüd, et poiss teda tahab. Kui see warras kergesti, iseenesest ära tuleks! Aga ta oli kindlasti maas, nõudis kogu jõupingutust — kes ta siiski wälja kangutas, selle ihad pidid olema suured. Nagu ei saaks ta tüdrukuta enam läbi!

Kui poiss uue sületäiega tuli, ütles tüdruk, kawalalt naeratades: „Katsusin warrast wälja tõmmata, aga üksi ei jõua."

„Tõmbame kahekesi!" — tahtis poiss hüüda, aga mingi uhkuse tunne keelas seda. Ta waikis ja keeras selja. Ka tüdruk ei lausunud sõna, ta oli tusane, et rohkem pakkunud, kui wastu wõeti. Kumbki tegi enesele aseme, üks ühele, teine teisele kuhjalawa serwale. Kui nad magama heitsid, oli warras nende wahel. Poisil ei tulnud und. Ta oli wihane iseenese, tüdruku ja selle warda peale, mis kerkis üles ja poolitas kogu maailma: taewa ja tähtise öö.

Wärihein kargas järsku üles. Nüüd oli tal wõti käes. Nüüd oli ta kui raamat enese ees lahti. See, mis kord heinamaal, oli kordunud kogu ta elu. Warras ei olnud teda jätnud. Ikka oli mingi warras, mis teda lahutas ihaldustest ja unistustest. Sügawale Wäriheina südamesse ulatas see warras ja ikka tabas ta uhkuse tunnet pilkaw naeratus, kui oli hakanud kangutama. Nagu ei wõiks ta ka üksi, siin pool warrast, olla õnnelik ja rahulik. Nagu ei oleks temas eneses kõik mis tarwis.

Wäriheina süda läks täis.

Mis sünnib siis praegu? Ta on üksi kodus. On öö ja rewolwer seisab laual. See on tema rewolwer, see on tema elu, see on tema tuba. Üür on ette makstud, kõik wõlad on aumeelikult tasutud. Mis takistab teda weel? Keda ta häbeneb?

Wärihein istub tagasi toolile, wiskab käed kuklasse, wahib lakke ja mõtleb. Ei, midagi on tema ja rewolwri wahel, midagi, mille lahtikangutamine alandab ja haawab.

Ja siis kordub jälle endine pilt, teisendatud tegelasega. Wärihein istub laua ees, rewolwer käes ja kaks küünalt põlewad. Wäriheina selja taga seisab Surm. Ta paneb omad pikad kondised sõrmed Wäriheina kulmudele ja ütleb: „Tere, härra Wärihein, tänan teid südamest." „Miks mind tänate, kodanik Surm?" „Sellepärast, et mind ihkate." „Ei, kodanik Surm, ma ei

ihka teid." „Ei ihka? Aga teie käes on ju rewolwer?" Wärihein naeratab. „Rewolwer ei ole surm." Surm on pettunud. „Aga meie oleme selles kambris juba kaua illutsenud, mäletate?" Wärihein ainult naeratab. „Seda wist küll, teate ise paremini." „Aga miks teie minust unistasite?" „See on ilus." „Kas surra ei ole ilus?" „Ei," — wastab Wärihein: „ilus on ainult mõte temast." „Kas sellepärast elategi, härra Wärihein?" „Natuke ka." „Härra Wärihein, on teil kahju elama jääda?" Wärihein waikib, mõtleb, ja ütleb: „Ärge minge täna wäikse neiu juurde, siis mul on natuke kahju." Surm waikib kui haud, sest ta mõtleb. „Nüüd armastan teid tõesti, härra Wärihein." Wärihein naeratab andeksandwalt. „Meie wahel on warras." Wärihein awab silmad. Ta on rewolwri raua kulmule surunud, tundes selles Surma kondise käe külmust. „Miks ma ei lasknud?" — sähwatab hiline mõte läbi Wäriheina ajude.

Wäriheinal on selge: ta jääb elama! Tal on häbi wägiwaldsest ihatud surmast. Kuuliga, mis ta enesele ajudesse kihutaks, kutsuks ta kogu linna pealt waatama, kui suur oli ta himu surma järele, kui jõuetu oli ta elamiseks. Seda ei tohi olla, et teised teaksid ta unistusi ja ihki. Wäriheina pilk langeb nurka. Seal tantsiwad warjud kahest küünla tulest. Keegi kui istuks seal ja hirwitaks, nähes Wäriheina kangutawat warrast elu ja surma wahel. „Kui see rewolwer ise lahti läheks," — mõtleb Wärihein. Aga meelega ta ei saa. Kangekaelne enese wäärtuse tunne ei tee seda wiimast liigutust, mille hirmus tõsidus ulatab koomikani. Wärihein naerab kõwa häälega. Just koomikani, lihtsa kommetini. See on seesama naeruwäärsuse tunne, milles ta naisigi oli maha jätnud, just wiimsel piiril, kui kõik rippus ainult juuksekarwast, ainult wäike wardake tuli weel waarutada.

Wärihein wõttis rewolwri ja mähkis ta järelmõtlikult siidipaberi sisse. „Tubli enesekaitse riist," arwas ta ja hakkas wilistama. Siis kadus rewolwer laekasse.

Wärihein sammus, käed pükste taskutes, ühest seinast teise ja wilistas „Nukukesest".

„Kui elul ei ole mõtet, siis elame mõtteta." — naeratas Wärihein omade siniste silmadega. Ta märkas, et temas isegi uudishimu tärkas selle uue teadlikult mõtetu elu wastu.

Näitleja

Istusime peale etendust seltsimaja einelauas ja lühendasime tuttawal wiisil ööd. Mu seltsilised olid tuntud awalikud tegelased. Üks noor andekas ajakirjanik, kellest toimetuses kui ka seltskonnas wäga lugu peeti. Teine elatanud loorberitele allanud näitleja, kellele pea teenitud juubel lähenes. Olin selles triios ainuke tundmata suurus, lootes jumala abiga selleks ka tulewikus jääda. Kuid wahuweini klaasi juures olime kõik kõim tuntawalt inimlikuks saanud ja meie ei tunnistanud enam mingisuguseid seisuse wahesid.

Kõnelesime päewasündmustest, targutasime elu üle kihisewate peadega, peksime keelt ning hakkasime lõpuks lahendama „inimese ja kunstniku probleemi". Waidlesid ajakirjanik ja näitleja, mina waikisin, kuulasin pealt ja tühjendasin klaasi, arwamisel olles, et wäiksemad inimesed enesele mitte alati selle halwema osa ei ole walinud. Mu süda surises wahuweinist, ihu tundus lõpmata kergena ja astraalsena, kõigega peri, ning ma ei olnud sugugi õnnetu, et laua-naabrite targa jutu sekka ei mõistnud lisada muud kui mingisuguse ebamäärase ja nigera naeratuse. Ei mäleta enam, kuidas see waielus tekkis ja milles seisid poolte waadete peensused, aga mulle näis, et ajakirjanik „inimese" ja „kunstniku" sidet eitas, kuna näitleja tõendada püüdis, et „kunstnik" mitte „inimesest" wäljas ei seisa. Kunstniku ande wäljendamine rippuwat ta inimlikuist loomujoonist ära. „Kui keegi näitleja on, siis mitte ainult näitelawal waid ka eraelus." Nii tõendas teaatri-inimene ja lõi ajakirjanikuga klaasid kokku. „Wähemalt wõin seda enesest tunnistada."

„Faktid?" — urises ajakirjanik ja pani paberossi põlema. Meie näitlejaga ei suitsetanud.

„Kui soowite, wõin esitada paar näiteid omast elust," — jõnas wana näitleja mõtlikult, suitsupilwi siswitsedes, mis pilguks ajakirjaniku kitsa ja kõhelase näo kõigi näpitsprillidega warjasid. „Wõib olla leiate sellest isegi natuke tooresainet oma järjekorralisele westele. Aga ma jutustan ainult selle tingimisega, et tänase joogtarwe maksate, mul ei ole, nagu öeldakse, „peent raha..."

„Nõus!" — hüüdis ajakirjanik suuremeelselt ja kohendas oma näpitsaid ninal, missugune orgaan mitte just tehnilisi eeldusi ei pakkunud klaaside kandmiseks. Ajakirjaniku nina oli keskelt nõgus ja lame, alt aga lai ja lihaw, arwataw põhjus, miks ajakirjaniku wested alati kompositsiooni poolest soowida jätsid ja nad sentimentaalsest lüürikast kunagi ei wabanenud. Selle nina üle oli näitleja, kelle haistmise-orgaani konstruktsiooni oli natuke Caesari sisse libisenud, — ajakirjaniku nina üle oli näitleja õhtu jooksul juba paar korda nalja heitnud. „Niisuguse ninaga on raske peatoimetajaks saada, aga kui te näitelawale tahate, siis wõib teda parandada."

„Jutustage midagi romaanlikku," — häälitsesin mina. Ma kuulasin hea meelega wõõraid romaane, sest ise ma selle ametiga hakkama ei saanud. Hobused ja naised, need ei annud endid mulle kunagi kätte, sest need peenetundelised loomad aimasid loomusunnil, et olen kartlik ja et minust ei saa nende taltsutajat.

„Wõib ka romaanlikku jutustada," — wastas näitleja ja krimpsutas oma paljaksaetud elukutselist nägu. „Olen noores põlwes ka naistega teaatrit teinud. Nad ütlesid, ma olewat wäga „saladuslik isik". Tõepoolest olin ainult näitleja."

Siis kallati wahuweini klaasid täis, joodi nad Turma põlgtusega põhjani, ja peale selle kui näitleja siidirätiga oma lihawad huuled kuiwatanud, wõttis ta enesele mingisuguse „Ameerika onu" poosi ja hakkas westma.

See sündis kui noorena ja rumalana kord tõsiselt armastasin, vähemalt uskudes enesest sellesarnast halpust. Kahtlemata oli see tühine, halp ja igapäiwne naine, nagu kõik teisedki, aga mina muidugi jumaldasin teda, wahtisin kuud ja tegin salme. Tal olid paksud „kullakarwa" juuksed — meie teaatriabinõude hulgas leidub muidugi niisugune paruk —, sale paenduw piht ja wäiksed hoolitsetud käekesed roosakate sõrmeotstega. Nende wallatute siidiste pihkude kanda püüdsin seekord oma elusõnne mahutada... Hinge ja südant sellel naisel küll ei olnud, selle asemel kandis ta sügawat rinnalõiget ja ta käsiwarred olid ümargused ja marmorwalged — esimese numbri kaup. Ta liigutas mu wana aadamat omade naeratawate lohukestega põskede owaalis ja ta siniste silmade ookeanis uppus mu mõistus, nii palju kui seda tol korral wõis olla. Olin haige ja piinatud sellest kirest, seotud tükikese ematse ihu ja halpuse külge. Olin seda kindlamalt ta wõrgus, mida wähem see naine minust hoolis ning mida kõrgima muigega ta mu „tundmusi" kui midagi alawäärtuslikku ja ebakohast tagasi lükkas. Ainus kord, ei tea kuidas, lubas ta end suudelda — lubamata ei olnud ma seda kunagi julenud —, ja sellelgi mulle nii harulda- sel ja pühal silmapilgul nimetas ta mu narriks, mis — praegu tagasi mõteldes — tingimata oli tõsi. Olin mõndagi ta minewikust kuulnud, mis tume ja saladuslik. Oli wõõrsilt tulnud, kusagilt Wenemaalt koha pealt, ei hoolinud wäikelinna kommetest, elas nagu tahtis, mõtlemata ja tujukas, iseäralise meeleheaga jõukate wanahärradega seltsides. Ta oli kui see tuul, millest ennemuiste Nikodeemusele jutustati: mis puhub, aga keegi ei tea, kust ta tuleb ja kuhu läheb. Ta pidas lõbusast meesseltskonnast lugu, kus joodi, mängiti, ulak oldi, kardetawaid anekdoote jutustati ja raha kursi ei uuritud. Naiste wastu „heast perekonnast", nende kodanliste „kodukanade" wastu oli ta jäme ja okkaline, hoidudes neist haawawa meeleawaldusega eemale. Kui linnas mõnest karutükist kõneldi wõi kohwilauas auwäärt prouadel ja wanematel piigadel mõni skandaal

jahwatada oli, siis mängis mu „paleus" neis lugudes ikka „kandwat osa". Aga kõigest sellest hoolimata, wõib olla, just selle kiuste, pidasin teda kõrgemaks kõigist majaperemeeste tütardest, kes kaasawara ja kaswatusega warustud ning omas süütuses isegi pitsi heegeldades wõiwad punastada. Mind wangistas selle kärsitu ja sultunud naise omapärane ilu ja ma olin sedawõrd ta päralt, et imestadagi ei märganud, kuidas mina — noor sale lugupeetud noormees — siin kuidagi hakkama ei saanud, waid sain kõrwale tõrjutud igasugu kahtlasteist wanahärradeist, — paljaste pealagede, poodagra ja muu sellesarnase warustusega. Aga imestada ei ole midagi, nagu mäletan, sain seekord kõigest 20 pulka kuus, niisuguse eelarwe juures ei ole targa naisega tõepoolest midagi peale hakata.

Muidugi pidasin seekord päewaraamatut: kui inimene noor on ja armastab, siis on raske mitte päewaraamatut pidada. Päewaraamatusse märkisin üles oma üleelamised ja tundmused. Teades wäga hästi, et mu paleus poolilma-neiusi, kes wäga mitmesuguste meestega sobinud, tegin temast omas päewaraamatus ometi mingisuguse „õhulise" olewuse, süütuse sümbooli, warustades teda kõigi neitsilikkude woorustega. Ta nimi oli Amanda, rumal labane nimi, talle wist tõepoolest kohane, kuid mina nimetasin ta Lilyks. Kirjutasin wiimase „i" nimelt „y"-ga, see tundus suursugusem ja kaunim. Kahju, et mu päewaraamatut ei ole kaasas — ta leidub mul kusagil kapi-pealsel — loeksin teile neid luulelikka fraase. Kuid näitlejana on mul mälu. Mäletan, tegin tast mingi „uniwersaal-naise", kes igale nooremehele tuleb kord wastu „päikse säras, keset pikki sirgeid alleesid". Ja siis, kui päike loojas, „laseb end suudelda öö südames üksikul rannapingil", kusjuures ma mere laseksin kohiseda ja „kuu tardunud nägu röögatas wete kohal". . Hiljem läheb see Lily aga „teistele teedele ja teistele alleedele" — selle all mõistsin neid „wanemaid härrasid. . ."

Ütelge nüüd ise, minu härrad, kui inimene, kes kunagi belletristikaga isiklikult ei ole tegu teinud,

niisugust luulelist putru paberile ajab, — kas see ei ole wariatsioon sellest üleilmlisest nõdrameelsusest, mida igapäewases elus, iseäranis aga näitelawal, nimetatakse armastuseks? Ja kui siis see jumalik Lily, see ingel su esimese wanahärra wastu mitmeks kuuks ära wahetab, kas siis üks petetud noormees ei tee enesele otsa elus ja näitemängus? Muidugi teeb, seda wõite lehes lugeda ja teaatris pealt waadata. Aga mis tegin mina? Ma läksin ja kaalusin enese, mitu naela ma sest „õnnetust armastusest" olin kergemaks jäänud — ja olin kümme naela juurde wõtnud!?!

Waatlesin end peeglist: sealt naeratasid mulle kaks wilgast sinist silma wastu ja punastel põskedel ei märganud ma ainust pisara jälge. Korraga oli kõik selge. Olin näidelnud. Olin näidelnud „õnnetu armastaja" osa.

Siis tundsin, et olen sellest „etendusest" tüdinud, et igatsesin uut osa. Olin kolme aasta eest kusagil talus suwitanud, seal oli peretütar Marie. Marie oli seekord alles kooliplika, kes minu wastu suuremat huwitust tunnud kui tarwis. Meil oli wäikseid mälestusi koplis suure leinakase all. Kirjutasin Mariele, et sõidan ... Jaamas oldi pika wankriga wastas: Sauna Mihkel peremehe hobusega. Ja wankril istub Marie. Nii olingi enesele ette kujutanud selle wastutuleku.

„Nõõ!" — ütleb Mihkel. Wanker liigub. Tee wärskelt kruusitud ja põrutab. Sean enese tarwilikku meeleollu. Olen inimene, kes raske hingelise põrutuse üle elanud, nüüd sõidan maale end troostida laskma ja erkusid parandama. Marie peab mu eest hoolitsema. Tema osa on mind enese külge köita, minu osa olla ükskõikne. Mängime Mariega ilusa ja kurbliku draama ...

Sõidame. Istun Marie kõrwal, külg küljega, panen käe ta piha ümber — wana tutwuse poolest. Ei keela ta seda. Tunnen selle piha endiselt saledana ja nõtkuwana, olgugi wähe täidlasema. Willase rätt alt wahiwad mu poole kaks tumedat silma hella nukra tasidusega, uurides. Mis nad küsiwad? Mõistan, nad uuri-

mad, kas olen endine. Muidugi endine. Ainult paranew haawake südames, mis wööras neiu löönud, see läheb mööda. Ei midagi tõsist, mis surma toob. Kõik on kui kolme aasta eest — koplis leinakase all. Ainult siis oli kewad ja nüüd on oktoobri külmad. Wõib olla sajab homme lund.

Sauna Mihkel ütleb — nööh! Tee on konarline, hoian Marie kaenlas. Mõtlen, ilm on kenasti korraldatud ja mina olen pagana poiss!

Nüüd tuleb ilus ja lüüriline waatus, midagi mis sordiiniga tõmmatud, täis tähelpanemata üleminekuid ja poolwarje. Midagi Arthur Schnitzleri stiilis: on niisugune melankoolne lõuahabemega härra ja elab Wienis.

Õhtu. Saalis põleb laualamp, punane kate üle. Raske pehme kodanline mööbel. Oliwärwi pildid seintel. Waasides lilled. Klawer. Marie isa on jõukas talupoeg. Kui koolitatud tütar kodus, siis tulewad pehme mööbel, klawer ja muud rekwisiidid järele.

Istume Mariega sohwal. On ühte-teist noorte wahel juhtunud, süütut paeluswd flirti. Tekib pause — umbes nagu teaatris „suur wahéaeg", et inimene wõiks puhwetis „klahwi" teha. Marie längub kodusest seljakile, ta on wäsinud klawerist ja mu hullamisest. On waikne, unenäolik, aknad mustawad läbipaistmata.

Tunnen, sellest kohast ei saa üle sentimentalismita, siin peab heal näitlejal olema palju hääbuwat meeleolu ja hell wärisew rinnatoon. Siin peab kõik wibreerima. Kui praegu tagasi mõelda, siis on selge, et moodsa inimese hingeelus on awaldusi, mis sedawõrd peendunud, et Shakespeare enam ei kõlba, see wananenud koloss! Misjaoks kisendada: „Opheelia, mine kloostrisse!" — kui õigem on waikida ja maitsta. Waikin siis ja waatlen seda tüdrukut, kes laisalt ja unelewalt längunud sohwa seljatoele. Ja, ilus ta just ei ole, aga noor, tubli, terwe ja südamlik. Täidlane kael ja wäike lihaw asjalik suu, mis õige tabawaid sõnu leiab, aga ka koketeerib kui eeldusi — naiselik loomusund! Kui ta armastab — ja seda on silmapilgul raske eitada, — siis teeb ta seda lihtsa wõltsimata loomuliku kirega.

Ta põlwel on haruldaselt wormikaunis wõlw. Wäike tugew massiiw jala, järsu keerdega sääred, nagu nukkudel. Ta on üleüldse raskemaks ja täidlasemaks läinud, teda ei ole enam nii kerge sülle wõtta nagu kolme aasta eest, kui kandis palmikuid roosa paeltega ja deklameeris Nadsoni. Nüüd kõneleb ta juba Ibsenist, naisliikumisest ja tal on ülewaade rahwusliku mõtte suurusest...

Istun sohwa nurgas ja waatlen pilukili silmil seda walminud naist, seda noort ja toorest jõudu. Maitsen ta pyhkenud wormide hellu piirjooni, ta näo pehmet tõsidust, ta asendi unistawat rahu. On waikne, hea ja unenäolik.

Ja mõtlen:

Kui jääda siia ja leppida sellega. Sobida selle naiseks igatsewa tüdruku otsemeelsete wõltsita õrnustega... Wõtta elu nagu ta walminud, kõwerdamisteta ja grimassideta... Wõib olla istub su wastas õnn: truu, südamlik, surmani. Haara tast kinni, inimene!

Sul on siis kodu, kust sa tuled ja kuhu sa lähed. Sul on midagi, mille külge kaswada, mille pärast olla. Mõrsja-öö pühalikus unenäos paljastad ta, häbeliku ja õnneliku, äratad temas naise ja teed ta emaks. Teil on lapsed, wäiksed, lõbusad, wallatud. Perekonna mured teewad su mõõdukaks, tõsiseks, kaalujaks. Su näole tekiwad isalikud jooned. Sa ei kõnni enam otsiwa pilguga ja mõttelaokil, sa kõneled kindla mehise rõhuga, sest sa ei ole enam üksi. Sa, ei ole siis küll enam nii waimukas kui enne: ei kirjuta enam päewaraamatut, ei filosofeeri elu üle, waid elad oma elu, nii tark wõi rumal ta ka olgu. Sulle hakkab meeldima rahulik perekondlik olemine, westi alla kaswab midagi ümargust ja pehmet, nagu teistelgi ausatel perekonna-isadel, sellepärast hoiad sa kõrwale kärarikastest uulitsatest, automobiilidest, hulludest koertest ja käremeelseist waadetest; ja kui su elukutse, mehekohused ja majanduslised päewamured mõnikord waba wiiwu wõimaldawad inimkonna üleüldise edu poole püüda, siis lähed sa sinna ettewaat-

likult ja samm-sammult, ning kaitsed seda ilmawaadet klaasi õlle juures sõprade seltsis.

Seinakell tiksub, tuba on soe ja sume, Marie põsed punetawad.

„Kas mind ootasid?" — küsin uniselt, ei tea miks.

„Ja," — wastab Marie: „teadsin, et tuled kord."

Ma ei julge edasi kõnelda. Weel samm ja ma olen pääsemata kadunud. Waikin ja maitsen sala seda pinewust, mis iga piiril seismine pakub. Ja tunnen: üle selle piiri ma ei astu. On mõnus ükskõikselt sohwal länguda, unine ja ei millegi eest wastutaw. Marie waikib oodates. Ta silmad tilguwad sooje niiskeid pilke. Imelik kurbus asub mu hinge, kurbus mis magus ja weetlew.

„Miks nii waikne ja kurb?" — pärib Marie mu üle kumardades. Ta sõõrmed wärisewad, ta suunurkades tuksub midagi, mis ei nutt ega naer. Wõtan ta sooja tugewa käe, pigistan ja tunnen: sellel käel ei ole wõimu mind pidada. See tõstab mu enesetunnet. Mul tuleb idee: wäljas on lund sadama hakanud, meie läheme aeda jalutama. Wärske lumi ja Marie, neid peab koos nägema.

Marie on nõus. Mind pahandab see kabe walmisolek. Imelik tüdruk! Kõigega on ta nõus. Kui ma ütleksin: „Marie, meie läheme surma," — siis ei saaks ta sellest sugugi aru ja wangutaks ainult pead. Aga surma meie ei lähe, meie läheme esiotsa ainult aeda. Sajab lund, ja on nii lõbus wallatada.

Kui talle palitu selga aitan, warjawad ta suured tumedad juuksed mu waate, nende wärske lõhn tungib uimastawalt mu meeltesse. Pilk libiseb üle ta õla ja rinna. Aitaja käsi puudutab meelega selle nõtket kumerat. Marie laseb kui unenäos pea tagasi, ta huuled punetawad kui kaks piklikku rubiini. On kiusatus neid suudelda, kuid miski segab. Liig madalal on nad, ei wiitsi noppimiseks kumardada. Liig alandlikult ja pakkuwalt on nad kätte ulatatud.

Asume waikides aeda, häbelikud ja arad. Tuulekeerd külwab meid üle walgete hebemetega Marie kil-

jatab ja jookseb wõsja. Ta on korraga närwiliselt rõõmus ja wallatu; ta naerab ja nokib mind, ta pilub mind lume ja omade üleannetute pilkudega. Jooksen talle järele ja tunnen, on natuke rumal. Kalossid wajuwad porri, jooksen ja püüan seda tüdrukut, kes on ainus selles aias. Sirelipõõsa all taban ta. Lumise, rabelewa. Nüüd on ta minu, mõneks minutiks aias.

Seisame rinnu, tunnen: weel sekund wiiwitust, siis tõukan ta enesest kahjuta. Wõtan ta käed wangi, mu sõrmed puudutawad üle õla ta lõuga ja palet. Marie kinnistab silmad, ta näou on korraga kahwatu ja walge. Suur sakiline lumeräitsak langeb ta poolawakil huulile. Suudlen selle hiliu ära. See puudutus elustab mu kui klaas weini. Wõtan kahe käega ta pea, süwenen ta huultesse pikalt, hingelduseni. Kuis ta selle suudluse all nõrkeb ja tuigub! Wõtan ta sülle ja kannan tuppa. On aeg magama heita. Soowin üle ukse head ööd.

Olen woodis, aga uni ei tule. Istun sängi ääref wahin pimedikku ja mõtlen, mis inimene ma olen? Keda ma suudlesin? Jaatades mitte Mariet. Ka Lily peale ma ei mõelnud Mariet suudeldes. Wõi suudlesin minaisugust „tundmatut" ja „olematut" naist, nagu seda kirjeldawad meie noored sümbolistid? Ei, seda mitte. Tahtsin Mariele näidata kirge, mis mul wõiks olla tema wastu, kui tarwis, mida aga tõepoolest ei ole... Kas ta nüüd mäletab ja näeb und!

Hommikul on kõik ärasõiduks walmis. Hobune pika wankriga ukse ees. Mihkel istub pukis, piip suus ja ütleb hobusele: „seisah!..."

Ma sõidan ära. Jätan naeratades jumalaga, kui poleks midagi olnud. Ja mis siis oli? Peremees pigistab sõbralikult mu kätt ja perenaine, wäike ümarik, on käed põlle alla kõhu peale pannud, noogutab mulle peaga ja ütleb: „Ilus terwis, herra Raud, eks tulge meid teinekord jälle waatama, Marie rõõmustaks wäga!" Marie rõõmustaks . . . kus on siis see tüdruk? Istub tagakambris ja ei kõnele. Kas Marie ei sõida minuga jaamani?

Ei, Marie ei sõida minuga jaamani. Istub ainult ja naeratab imelikult. Seda naeratust ei wõi ma näha. Need suured tühjusesse wahtiwad silmad sünnitawad õudust. Tarwitan enese juures wägiwalda, et mitte kaastundlikuks saada, et mitte „osast wälja kukkuda". Nagu müür seisan tüdruku ees ja hõõgun külmust.

„Head teed!" — ütleb Marie ja waatab mulle imestades, uskumatult otsa. Wõõra tundmata mehena seisan ta ees, jätan jumalaga ja sõidan ära. Istun wankril, Mihkel tõmbab ohje, piits plaksub, wanker weereb. Waatus on lõpul, eesriie wõib langeda.

„Õnn kaasa!" — hüüab peremees ja perenaine lehwitab põllega. Kergitan kübarat, wallatult, peaaegu häbematalt. Kui hobune wärawalt maanteele keerab, waatan tagasi. Marie ei ole trepil. Ja ometi oleks ta wõinud seal seista, oleks olnud ilus ja kurb! Aias kahisewad raagus sirelid ja maas on õhuke kord esimest lund. Mööda külateed logiseb pikk wanker metsa poole, Mihkel ütleb „nõõh" ja mina sõidan. Olen enesega rahul kui näitleja, kes oma osa hästi mänginud.

*

Näitleja waikis. Ajakirjanik nokitses prillide kallal ja pomises midagi enese ette. Waatlesin näitleja pundunud nägu, lihawat ümargust kogu ja sain ta wastu waenuliseks. Oli Mariest kahju. Südame kergenduseks tellisin pudeli wahuweini.

„Jutustuse järele olite kõlwatu, herra Raud!" — ütles ajakirjanik kindlalt ja terawalt.

Näitleja naeratas irooniliselt.

„Kõlwatu, ja . . täitsa õigus. Näitlemine on üleüldse kõlwatus, olgu ta elus wõi näitelawal: tundmuste wõltsimine, petmine. Aga ta on k u n s t, mis sinna parata! Mõned inimesed, iseäranis ajakirjanikud, wõtawad warwaks isegi a r w u s t a d a teaatrit: kas meie, näitlejad, ka küllalt hästi oleme inimest ja tema tundmusi wõltsinud, ning antakse siis odawaid näpunäiteidki selleks hingeliseks taskuwarguseks. Üleelamiste wõltsimisele ehitatakse toredad templid ja hooned. Kuid mil-

leks moraliseerida? Mu jutustuse moraal seisab selles, et leidsin eneses näitleja ande. Olin sündinud näitleja, juba inimesena eraelus. Kas ma nüüd söön või joon, magan või armastan — ma ei tee wahet, kas see on elus või näitelawal. Elu on ainult suurem teaater, sinna mahub rohkem kui meie linnateaatrisse ja üks hea külg on tal: sa ei ole teksti külge wäga seotud."

Mul oli ikka weel Mariest kahju, pärisin, kuhu see kena tüdruk jäänud ja mis tast saanud?

Näitleja naeratas.

„Tahate teda trööstida? Ülearune, noor inimene! Ta läks naabri perepojale mehele ja mind mäletab küll waewalt. On wiie lapse ema ja oma eluga, nagu kuulen, täiesti rahul. Ta juustes on juba hallid karwad, ei ole teile, kollanokale, enam paras paar. Jääge juba oma praegusele kallikesele truuks, ja issand olgu teile mõlemile armuline."

Ajakirjanik maksis joogiarwe. Läksime trepile ja jätsime jumalaga — teed läksid kohe alguses lahku. Kui üle turuplatsi kiikusin, lõi raekoja kell 3. Oli kahju, et Mariel juba wiis last ja hallid karwad juustes, selle „waese tütarlapse" heaks ei olnud enam midagi teha, olin paarkümmend aastat oma sündimisega hiljaks jäänud. Kodus heitsin puhtsüdamliselt magama, wõideldes kogu öö unenäoliste wisioonidega. Needki kadusid wiimaks raskes ja magusas koiduunes.

Õnnis puhkepink

Sorides kord ühel ajakülral hooletul wiiwul oma elu järeljäänud paberites sattus esile järgmine mälestuste leht. Ülestähendus mu elu õnnelikumast, unenäolikmagusamast silmapilgust, mis ei kunagi enam kordunud. Olgu õnnistatud naine, kes ta mulle andnud andmata ja teadmata! Olgu õnnistatud unenäod ei millestki! Põlwitan su ees, enesepette jumalik lõust!

* *

*

Istume rannaheinamaa rohus, mina ja Imbi. On jaaniümbrine heinaaeg. Eemal wälguwad sagedad wikatid, niitjad sammuwad wõidteldes kaartel, mehed hallides hamedes, naised walgetes pihikutes, edeneb töö. On pöörasselt kuum. Päike kõrbenud taewa lakke kui sula ketas. Ohk waikne ja wedel. Milline leitsak surub maad ja merd, milline palang üle tardunud mateeria! Istume kähara männa all kaeneldes selle tukkuwat warju. Imbi istub käed põlwil, nõder naeratus kitsastel huulil. Ta nii endamisi, kauge ja teadmatu. Mina sirukil rohus, pea künkal, waade pöördud naabri siluetile. Waatlen Imbi profiili, selle sirgeid, saledaid jooni. Juuksed tal kahele poole siledalt kammitud, õgew joon keset lage. Krussiде all wälgub roosa läbipaistew kõrwa-nolgike. Ta rindade kumerusel naiselik pais täiuse poole. Käsiwarred õlga wajudes tugewad, kui kaks magusat owaali. Põuasinine õhuke suweriiid katab ja ei kata noore keha neitsilikke worme. Põuasinine on Imbi rüüd, põuasinised on täna Imbi silmad ja põuasinine on see taewa kumer meie üle. Neist wärwidest

on mu hingki saanud põuasiniseks. Seal hõõgub tundmus, millele ei tea nime.

Ranna kollasel liiwal, mere tardunud peegli ees laiskleb lademeid alasti inimeseliha rammestuses. Kaugelt pargist paiskab juhuslik tuulekeerd ribakese katkenud suwimuusikat kuulmisele. Imelikud ja unenäolised oleme Imbiga, nii irreaalsed ja uskumatud. Waikime, waikime, ununeme. Siis wahetame juhusliku märkuse, millel ei mõtet ei otstarwet. Uimleme millegisse, aga ütleme teisest. Mõtleb muidugi Imbi. Mina ei mõtle üleüldse midagi. Imbiga olla ja sealjuures ka mõtelda, see käib üle jõu. Mis jaoks see mõtlemise aparaat, kui inimesel on hea olla, nii hea, et ei suuda isegi silmi pilgutada.

Päewad otsa wõiksin nõnda waadelda Imbit, tundes iga erguga ta juuresoleku suurt imet. Misjaoks sõnad — suudan ma öelda midagi, mis kajastaks mu meeleolu siidipehmet wõrku! Imelik, Imbil ei näi sest igaw, et waikin ja tardun, mu sõnakehwus ei haawa teda, ta on tänulik segamatuse eest. Kõige rohkem — waatame üksteise silmi ja naeratleme. Wahel küsib Imbi: mille üle naeratlete? Mu wastus on uus naeratlus. Kui ma isegi teaks, millest naeratlen. Tahan ainult, et see kunagi ei lõpeks: ei täna, homme, ei kümne aasta pärast. Kõrwalt waadatuna näen wist küll hirmus narrina. Aga ei raatsi teisiti: Imbi pärast wõiksin olla isegi idioot surmani.

Missugune rumal sakt: meie tutwus Imbiga on kaks nädalat wana. Neliteistkümmend päewa, see on meeletu! Et kord aeg wõis olla, kus mulle ei olnud Imbit üleüldse, ja ma elasin siiski, sõin, jõin, magasin, toimetasin ja talitasin ning wahest oleksin kui olnud õnnelikki! Et ei istunud selles rohus, ei waadelnud Imbi põuasiniseid silmi ja ei igatsenud nii olla lõpmata! Millest siis elasin ja kas ma üleüldse elasin?

Ei, meie Imbiga oleme naabrilapsed, mängisime ja wallatasime koos, oleme sõbrad sündimisest saadik. Tõepoolest, nüüd mäletan wäga hästi. Imbi oli wäike waikne tüdrukuke, helesiniste silmadega, lühikeses kör-

dikus, paljaste käsiwarte ja kõhnade põlwedega, kaks tillukest palmikut roosa paelte seotud kuklal. Mina jälle ülemeelik wallatu jõmpsikas, ikka tembutaja, tegin talle sagedasti haiget. Olime lapsed ja mängisime omi mänge. Nüüd saanud inimesteks. Imbi sale noor neitsi, mina tubli ja südamlik poiss. Istume rannaheinamaa rohus, kähara männa all, waatleme üksteise silmi ja naeratleme sõnata. See naeratus ütleb: ah meie, wanad mänguseltsilised, teame ja tunneme üksteist! Meie hinged on teineteisele lahtised raamatud, sealt loeme jutlemata, ei meil ole midagi warjata ega peita. Mis on wäline ilm — dekoratsioon meile kahele!

Waatlen Imbit ja mõtlen: milline unenägu on see naine! See noorus, ilu ja wärskus, see truudus teeb mu rahutuks. Kuumas õhus sigineb elekter. Imbi keha, nii lähedane, hõõgab mu meeltesse uima. Südame tuksed tõukawad kui lained üle mu ihu. Midagi küpseb minus, midagi nimetut ja terawat. Küpseb pikkamisi, järjekindlalt, paratamata. Nii walmjwad wist õunad puus, maa mahladest joodetud, kunni kõlbawad wõtta ja maitseda. Kuid praegu alles jaaniümbrine aeg, õunad walmiwad septembriks. Siis maitsewad head ja kui weel mõni aeg seisawad, on nad kõige paremad...

Tunne omab selgema kuju: ah, olen Imbi wangis! Ta musse imbunud kui raske magus uni — nii rammestun ta kõrwal puutumata. Kõige wangis olen, mis Imbil: pruuniks põlenud käsiwarte, kumera rinna, wasekollase kaela, põuasiniste silmade, kitsa kahwatu suu — kõige wangis olen igawesti. Ah kui aralt tõstab pea meeleline kirg hinge sinises helluses! Aga kui kuulen Imbi häält, seda resigneeriwat nukrat metalli, mingi pettumuse kuma ta huultel, kui kohtan ta põuasiniste silmade hella puhast niiskust, siis punastan ja mu meeline tusk poeb alandlikult kõrwale. Ah, nii on rahulik ja hea. Hingeline ärdus pilwitab südame, kirg sulab millegisse läbipaistwasse, olen kerge ja unelew, kogu mu olemus on saanud tiiwad, on enesest ära. Imbi näeb seda, naeratleb ja ütleb: nii on hea, mu poiss! Nii peab see olema. Need teised tahawad mind teisiti, ainult

ſina tahad nii. Tänan ſind ſelle eeſt! Keegi teisteſt ei mõista ſeda nii, aga meie mõistame. Ei meie kärista nõialiilikut, enne kui õunad walminud. Siis wõtame nad puult ja laſeme weel wähe ſeista. Kui ilus ja hea on nõnda helduda ja oodata, kunni kõik iſeeneſeſt walmib ja wabalt ſaab küpſeks. Siis päraſt, ja ... Aga praegu alles jaaniümbrine aeg, õite aeg, nüüd haistame ainult aroome ja eeterlikka uime ja oleme waguſi, õndſalt waguſi, ſõnadeta ja tegudeta.

Nõnda kõneleks Imbi. Aga Imbi ei kõnele, ta mõtleb ja tunneb ſeda. Ka mina mõtlen ja tunnen nii. Sellepäraſt tundide kaupa waikimegi, et meil need mõtted, et näeme ja kuuleme üksteiſelt ſeda ſõnadeta. Ah, ſee unenägu kestab weel kaua, enne kui ärkame tõeelu maitsmiſele, kire wahutawale karikale. Meie oleme targad, meie ei ſega ſeda unenägu, mis on kõrgem ja kaunim, kui kõik hiliſem liha ja were tulipunane priiskamine. Meie meeleolud on kui muretud lapſed, nad on heinamaal jooksnud, lillede ja liblikatega mänginud, nüüd nad wäſinud, puhkawad, uimlewad kähara männa all...

Ja, praegu ei ole aeg punastele rooſidele, praegu on ſiniste tähtede ristitud ſilmapilgud. Weel mitte, weel mitte... Kõik tuleb omal ajal. Nüüd ainult waadelda ja naeratleda. Mitte tõtata, mitte ſegada ſelle une härrandlikku walmimiſt, nüüd waguſi olla ja kuulatada ſiſſepöördud ſilmadega. Kuulatada ſüdame ſumbuwat muuſikat, kuulatada ſeda pühalikult kui lille õitſemiſt, liblika lendu, kui rohu kaswamiſt, kui päikeſe ſära, tähtede wilkumiſi ſumedal ööl, kui mere laineid ja kui rooſide aroome kuu kahwatus piimas...

Nii istume Imbiga rannaheinamaa rohus ja kähar mänd meie üle waikib nõusolles, tal ei ole midagi ſelle wastu. Eemal tallawad niitjate ſammud laiu kaare. Pleekinud mererand on õredaks jäänud ſuplewaſt laiſklewaſt inimeſelihaſt. Waikinud on pargis orkester. Ärkan nägemusteſt.

Imelik, Imbi käſi on mu pihus! Kuis ſaabus ſee ſinna? Waatlen ſeda kätt, nii truu ja ſoe ta, ſilitan teda

pahemaga ja lasen ta tänuga wabaks: meie sõprus pandi.

Tõuseme laisalt, naeratleme, sammume kodu=teed linna poole. Lääs põleb loojenewast päikesest. Meretuul longib meie järel ja kannab õhtuse auramise esimesi udemeid habemes.

Milline õnnis suwi=päew, milline unenägu, milline Imbi minu kõrwal! Ah need kabedad jalakesed, kuhu nad kannawad, ah kuhu...

* *
*

Kirjutasin lehekese alla järgmise ääremärkuse:

Kuhu kandsid need kabedad jalakesed?! Teise mehe kotta, teise maja pereemandaks, wõimekimp parema puusa peal. Sügisel olid pulmad.

Ja kui ma kord, aasta järgi, Imbit kohtasin ja talle jutustasin selle suwipäewa õrna unenäo, imetles ta: „ah, mul polnud aimugi, oli nii lõpmata palaw, olin wäsinud, et puhkasin mõnuga."

Ah seda nooruse idealismi luuletaja kogetu ajudes! Ta loob enesele ei millestki romaani, näeb magusat und iseenese ja seltsilise eest, ja naine on ainult wäsinud olnud ja „puhkanud mõnuga". Imbi oli enese minu unenäo kõrwal lihtsalt wälja maganud — eelmise öö kaineldusest teise mehega, et jõudu korjata uue öö punastele roosidele.

Ah mind õndsat istepinki wäsitatud neitsidele!

Olgu õnnistatud naine, kes mulle kinkinud elu ilusama wiiwu! Olgu õnnistatud unenäod ei millestki! Põlwitan weel praegu su ees, enesepette jumalik lõust!

Kawitsemisel

Olen hõõguwa otsa waguni akna jahedale ruudule surunud ja wahin wälja. Rong kihutab läbi öö. Painawa wäledusega lendawad mööda maastikud äärjoonteta peletistena. Kaugele maha olen jätnud kolm aastat oma elu... põgenen tast kiirrongil. Joobun raudteewaguni aknal wäledusest, milles kaowad öised külad ja põllud, metsad ja mäed. Pole aega terwitada ega jumalaga jätta. Olen wäljaspool aega ja ruumi. Hooltki ei ole: roopad ees. Rändaja ainult istub ja sõidab.

Kuhu sõidan? Ei ole see ükskõik? Ainult eemale sealt, eemale elatud päewist, maakohast, inimestest... Eemale sellest walest!..

Mu wagun on täis inimesi. Ühed istuwad kägaras ja kõweras pinkidel, teised lamawad laudidel, keset reisukorwe, patju ja maha wõetud ülriideid. Ka mina olen enese nurka kõwerasse kiskunud — sisemise walu pärast. Ainult mitte mõtelda, mitte mõtelda!

Mu wastas tukub noor naine. Silmad kinni, huuled awakil, rida walgeid terawaid hambaid sätendab. Tal pehmed-pehmed wahakarwa juuksed. Ta suu lihastes abitu kurblik joon. Niisugust nukrat teadmatut suud olen kord kusagil millegi pärast suudelnud. Kui see naine silmad awaks, waataks ta küsiwalt mu otsa ja naerataks pettunult. Meie oleme wõõrad. Mina olen surmani wäsinud naisi nägemast: nende poolawatud huuli ja terawaid kiskjahambaid.

„Teie pilet?"

Annan pileti konduktorile ja ei saa seda enam tagasi. Järgmises jaamas astun maha.

Kui rong liigub, hakkab mul kahju. Olen mahajäetu õudsel tühjal jaamaesisel. Mu kaasreisijad sõidawad eesmärkidele, ka see naine poolawatud huulte ja kinniste silmega. Tal oli kena käsi, walge, õhuke, sõrmusteta. Ta sõrme otsad olid roosakad.

Sammun tuttawat konarlist külateed ja targutan maailma suurte küsimuste üle. Mis on wiga rongil tormata ettesеatud roopeil! Meie, inimesed, peame ise omale teid murdma...

Ka mina murdsin seal linnas uusi teid. Kõnelesin hariduse tähtsusest ja karskuse kasust ning imetlesin naise süütust. Olin paleusline noormees ja waimustatud seltskonnategelane.

Nüüd ei walgusta ma enam rahwast. Selles linnas, kust tulen, on juba elektri walgus. Ka karskus wõib nüüd jääda, ma joon enese esimesel wõimalusel täis. Ja süüta ideaalne naine wõib petuks jääda sellele elektrist walgustatud linnale, keset pirnide külma sära: wõib olla eksib sinna mõni elutundmatu noormees ja tema hing tarwitab seda illusiooni.

Ma liigun roopaid mööda, mis Saatus ette seab. Tee muretu ja hooletu: tee kui nöörist, jaamawahedega ja wilega kardetawail käänakuil. Siin lüüakse lind sisse, seal on kolmas kell ja kõik on lõpetatud. Kui õnnetus juhtub, ei ole süüdi mitte inimene, waid see suur ja ainus Roopaseadja.

Tee keerab metsa. Tasa mühiseb männik. Ta lõhnab waigust ning niiskusest. Paremat kätt wäike lagendik, põõsastest piiratud. Keskel tilluke kuhelik, istub kui äbar mõte kitsas pealuus, kössis ja uniselt.

Haigutan wäsimusest ja wahin pilwist taewast. Ta on madal ja sompus. Soo serwal kerkib halli udu hõlm, niiske tuulelehk jahutab mu palet.

Keegi ei tea, et tulen talusse, kus suwitasin aasta tagasi. Lubasin alles hommikuse rongiga jõuda, aga tallaalused põlesid, kihutasin läbi öö. Seal paistawadki need madalad kühmakad talumajad, kus inimesed orjawad. Mis on seal uudist, mis wõib seal juhtunud olla! Lehmad lüpsawad, nagu ikka, hobune tiirutab koplis

köie otsas, emisel on kaksteistkümmend põrsast, roosade ninadega ja kiunuwad walusalt.

Olen kohale jõudnud. Majad magawad. Isegi Pontu ei haugu kui aia wärawa awan.

Ronin redelit mööda tuttawa laka peale. Siin on heinad, need kahisewad. Uimastawa magususega kõditawad maalõhnad nina. Teises laka otsas norskab keegi — kes on see muud kui talu tüdruk Miili.

Mäletan Miilit wäga hästi. Laiad puusad, täidlane rind, käed punased, krobelised, ärakulunud sõrmeküüntega, sest ta ikka küürib. Nägu werew, ümarik, tuimade hallide silmadega.

Wabastan enese ülearu riietest ja poen waiba alla, mille kusagilt õnneks leian. Wäljas on tuul kangemaks läinud. Wihma piisad krabisewad katusel. Ja teisel pool lakka magab Miili ja küürib unes. Kus wiibib praegu kinniste silmega, poolawakil huultega naine waguniist? Ja Hans ja Imbi on ka kusagil ning teewad midagi...

Missugune rammestaw wäsimus mu kontidesse wajub ja kuidas kõik oma maise tõelikkuse kaotab, isegi walu südame ümber.

All karjaaias mäletseb lehm ja puhub õhku laisalt läbi nina. On wasika inisemist kuulda.

Siis on kõik waik. Wihm on üle jäänud. Uni, sina magus ja ainuke!

* *
*

Miks olen siin?

Kitsad sawised põlluribad, mida jändrik talumees harib. Tal on kühmus selg, kõwerad jalad, karwane nägu, heasüdamliste naeratawate silmadega. Tal on kõhetu naine seitsme wäikse lapsega. Sulane Ants weab põllule sõnnikut ja tüdruk Miili laotab teda.

See on elu ja seda elu piirab soo ja mets. Lähemad talud on wersta kümme eemal.

Miks olen siin? Kust olen siia saanud, wõõraste inimeste hulka, soode ja rabade südames?

Aga miks ei peaks ma siin olema? Mis poolest on see koht halwem kui kõik teised kohad maailmas...

Siin tohid sa üksi olla ja segamata seista oma õnnetuse ees.

Inimesed, ja... See on iseäralik tõug. Tahad pisielukist lahti saada, siis ela puhtalt. Aga inimene su puhtusest ei küsi — ta tuleb sulle ikka krae wahele. Oma rüwedad käed sirutab ta täis ligimese-armastust sulle wastu!

Nad tulewad... kõnelewad sinuga... asja pärast ja ajawiiteks, teewad sinuga tegemist nii wõi teisiti. Üks pakub sulle oma lahkuse ja teine tahab sinult seda saada. Üks wõtab omale selle meelepäralise õiguse sind wihata ja teine püüab sulle surmani truu olla, mis kuidagi ei lähe korda. Kui nad ainult laenamisega lepiks! Aga ei — sedal tuleb ühel päewal su wõlgnik ja tasub oma wõla! Sa pead teda nüüd eluaeg ausaks inimeseks pidama, ehk küll tead, et ta on kelm ja petab sind...

* *

*

Kitsas teerada wiib põllu wahelt metsa. Seda teed mööda sammun mina. Ja ütlen: lollus! Midagi ei ole olnud, kõik on korras ja wana wiisi.

Metsas heidan murule maha. Wõtan taskust midagi ja sean enese ette. See on pilt, üks naine ja mina waatlen teda, põske käele tugedes.

On kurb ja hale iseenesest, see tundmus teeb mu pööraseks, enesepõlguriks. Kas ei ole ma eesel, suur eesel? Kas pole mu waen eesli waen inimeste wastu? Ja naised: nad saawad meeste omaks ja petawad neid, kes on eeslid. Ainult üks sort naisi ei peta: ema-eeslid. Need peawad endid esialgu weel inimlikult ülewal.

Ülewal mühiseb männik, maast tõuseb jahe niiskus läbi pükste. Küll mu südamewalu saab sel moel weel jookswa...

Kui koju jõuan, weereb päike soo kaskede taha. Rõske udu tõuseb maast. On wilu ja ma rõõmustan, et mind soe thee kodus ootab. Seda rüübates mõtlen:

homme lähen jälle teerada mööda metsa. Homme ja iga päew. Keegi ei sega. Keegi ei küsi: aga miks läheb see kahwatu mees teerada mööda metsa? Nagu ei oleks see tarwilik jalutuskäik wärskes maa öhus!?

Miili tuleb ja koristab theenõud lauast. Tal on laiad puusad ja kõrge rind, mis kõndides õõtsub. Mulle meeldib see rindade rütm lahtise sitsijaki all — eemalt waadates. Aga need punased lihawad kämblad tömpide sõrmede ja küürimisest kulunud küüntega on wastikud. Tuleb meele käsi, mis ei olnud wastik ja mida armastasin pigistada...

Kui hiljem lakka omale asemele ronin, ei norska Miili mitte. Tema juures on sulane Ants ja niisugustel asjaoludel ei norska naised mitte.

Mõtlen: kas norskab ka Imbi, wõi on temalgi põhjust täna öösel olla wagune ja õnnis...

* *
*

Eila kõnelesime sulase Antsuga, et see ilma elu suurem asi ei ole. Hommikust õhtuni orja ja rahul sinuga ei olda kunagi. Peremees on pahur, aastad halwad. Palka saab, aga mis sa rahaga metsas peale hakkad? Hulu kui hunt soos, ristiinimesi ei näe. Teinekord lähed pühapäewal kiriku, kakskümmend wersta teed, ja wõtad monopolis sarwed soojaks. See on kõik ja ikka seesama.

„Aga Miili?" — osatan.

Ants ei kõnele. Ants naeratab ainult.

„On ta sulle armas?"

„Mis ta nüüd tühi armas on, aga wahel käin jalga peale panemas. On tüma tüdruk ja sallib ka."

„Aga kui halwasti läheb, mis siis?"

„Mis seal ikka? Sedasama, mis teistega. On möistlik, poetab ära. On toga, saab wäntsa kaela. Eks ta ole igaühe oma asi."

Ants waikib. Ants ei taha pikka juttu teha selle aine üle. Ants peab weel metsa minema ja koorma hagu

koju tooma. Kui päewatöö tehtud, ronib õhtul Miili juure lakka. Sest teisi tüdrukuid lähedal ei ole. Ümber soo ja mets.

* *
*

Kraawi kaldal kaswawad kolm kaske, üle tee istun mina. Kased kahisewad, aga mina olen wait.

„Mis sa seal istud, Heino Runo?" — kahisewad kased ja lasewad omad oksad põlglikult longu. „Kes on mehi enne näinud norutamas!"

„Waata, siit meie eest läheb mööda tee. See on nõiatee. Igale poole wiib ta. Tahad Rooma paawsti näha — mine seda teed mööda! Meeldib sulle põllutöönäitus — see tee wiib sinna. Taewas ja põrgu on selle tee peal, ainult pärast tuleb wähe pöörata."

Nõnda kahisewad kased ja kaswawad kraawi kaldal. Mina istun üle tee ja ütlen: „Tühi kõik! Kahisege aga pealegi, rumalad kased, ja ajage lollusi suust wälja. Rooma ja põllutöö-näitusele wõib see tee wiia, kuid Imbi südamesse ei iialgi..."

Aga kased kahisewad endiselt ja meie ei mõista üksteist. Meie ilmawaated lähewad põhjalikult lahku. Küll mõned kased wõiwad olla rumalad, nad kahisewad, nagu ei oleks Imbit üleüldse olemas ja nagu ei lõhkeks mu süda walu pärast.

Ma jäängi kraawi kaldale, tahan siin istuda wiimse were tilgani. Istun ja ootan, kunni mul juured mulda kaswawad. Olen nõuks wõtnud tugewaks tammeks saada ja palju tõrusid kaswatada. Maailm on täis sigu, suuri ja wäikseid, kõik nad ihaldawad tõrusid. Ja et minust isamaalik tamm kaswab, siis söödan ma ainult Eesti sigu...

* *
*

Miks ei ole ma enesele otsa teinud? Mis mõte on mul Imbita elada? Kui Imbile on Hans rohkem kui mina? Kaua wiiwitan oma õigele saatusele silma waatamast?

Wõtan päewapildi taskust ja waatan seda naist, kes mind ei armasta. Missugune pöörane naine!

Pean ma enese maha laskma, üles pooma, ära uputama või suren niisama ära? Nii see enam edasi ei lähe: ma hüppan kaewu. Meil on kaks kaewu ja ühe sisse hüppan mina.

Päikese loodel olen sentimentaalne. Peremehega juttu ajades on mu häälel teise ilma kaja. Ja Miilile annan kõik andeks: ta norskamise, sõrmeküüned ja et ta öösel Antsuga magab. Imbi ja Hans, nemad oskawad juba ise eneste eest hoolitseda.

Oo, sa kena maailm, pea lähen ka mina looja! Weel särad sa mu pilkude eha kullas.

Meie sureme — päike ja mina.

* *
*

Terwe nädal on mööda mu surmast. Kõik läheb wana rada. Ma söön ja magan, käin wäljas ja wilistan, eila tegime Antsuga isegi „plotskit".

Ma ei ole ennast maha lasknud ei ka üles poonud — selleks olid mõned tehnilised raskused. Uppunud pole ma ka: meil on kaks kaewu ja ma ei tea, kummasse pean hüppama!

Kardan — kaua ei pea ma wastu sellele üksildusele. Tahaksin jälle inimeste sekka. Igatsen näha noori ilusaid naisi, tahan neid piinata ja olla ise piinatud. Imbi pärast on walus, mõnikord lõikab mälestus kui nuga südamesse. Aga tapnud see ei ole. Wõib-olla, sõidan pea wõõrasse linna.

Imbile kirjutasin kirja, sügawa, kirgliku, ütlesin, et armastan ja wihkan teda korraga. Aga wastust ei tule. Mis on sellele inimesele pähe läinud, et ei wasta. Istun siin keset soid ja rabu, aga Imbi ei kirjuta. On seda warem kellelegi juhtunud?!

Kui ma homme ka kirja ei saa, on meie wahel kõik otsas. Hans wõib ta siis wõtta, jumala nimel. Siis kirjutan Imbile: „Mu preili! Nii kahju kui mul ka on, aga ma ei mäleta, kes teie olete. Mitte ei tule

meele, ehk küll ajusid pingutan. Elus näeb ju nii palju naisi ja kõik nad naeratawad ühtemoodi..."

See oleks alles skandaal!

* *
*

Paar igawat nädalat on mööda läinud. Mu hing kisendab seltskonna järgi keset soid ja rabu. Aga ma taltsutan enese. Wähemalt paar päewa pean enese weel kinni, olgugi et waim kaugele ette lennanud, tundmata maale, ei tea, missuguste inimeste juure.

Muidu olen rahulik ja kosunud. Söön hästi, magan weel paremini, ja kui metsa jalutama lähen, ei waatle ma Imbi pilti. Wõib siis inimene igawesti waadelda ühte ja sedasama pilti!? Pilti katki kiskuda oleks wäiklus. Mis jaoks see teatraalne liigutus? Nagu ei wõiks ta taskuraamatu wahel seista: ühes passi, juuste-kammi ja paberossikarbiga!

Lähen luhale õngitsema. See on põnew ja ergutaw amet — see kalapüük... Ootad ja waatad, kas „wõtab" wõi jalutab niisama mööda; on silmapilke, kus süda ärewuse pärast kurgu august wälja kipub! Nii on see wist ka naistega, kui nad mehe peale õnge heitnud. Imbi õnge otsas sipleb muidugi Hans — waat see on alles saak!

Wäsinud. Puhkan rammetult rohus. Kõrwal õnge-latt ja karp wihmussidega. Pea kohal septembri tae-was, päike on jahe ja rahulik. Kalad ei wõta. Ei ole mängu, sellepärast ka huwi.

Laman niiskes jõekäärus ja waatlen taewa sina. Kaldal kiiguwad kõrkjad ja noogutawad terawate pea-dega. Wõlwidel ujuwad kerged kirmed pilwi, nad on kui daamide taskurätid, pitsid weertel. Lipendawad ju-mal teab kuhu... Jõekäär wuliseb uniselt ja teinepool kallast sahiseb noor kaasik.

Silmad wajuwad kinni. Kõik kaob millegisse ära, kaotab kuju ja sisu. Magus rammestus suriseb konti-des. On ainult enese südame tuksumist kuulda, kindlalt, muretult. Siis kaob ka see...

Kui ärkan, on päew wodes. Niiske jahedus on tunginud liikmeisse. Kargan püsti ja raputan end kui märg koer. Uni on mind suurepäraliselt kosutanud. Mehine erksus laguneb üle puhanud keha. Waatlen noore kaasiku siledaid walgeid tüwisid; eemal küün pleekinud katuse ja hallide seintega. Ja järsku tunnen mehist terwet iha noore saleda naise liikmete järgi, kelle wõtaksin... siinsamas kalda heinas, õhtuse kaste esimeste pisarate pehmuses...

Teerada wiib tumedasse niiskesse kuusikusse, mis lõhnab waigu, sambla ja koppanud mulla järgi. Sammun ja mõtlen, ei tea isegi, mis üks wana wiis mu hinges otsib uut kuju. Aimdus sellest paneb hinge wärisema. Tuleb korraga meele, et olen weel noor, et ma midagi ei ole kaotanud, senni kui olen noor.

Suurele teele wälja jõudes kuulen enese taga redelwankri logisewat sõitu. Wankris istuwad kaks tüdrukut, rätid peas, ettepoole kumargile. „Tere, kust nii hilja?" Niisama. Tulewad poest, soolakott ja õlipudel korwiga peal, ka suhkrut ja seebikiwi. Wõi seebikiwi ka, no waata, waata... Eks noorherra istu peale, kui halwaks ei põlga?

Olen krapsti wankril. Ruum kitsas, mahakukkumine waruks. Aga leian nõu, panen käe naabrinna piha ümber. Kui juba kukkuda, siis nii et oleks seltsi. Tüdruk kiljatab. Mu jumal, kas siis näpistasin! Häbelik soe pilk tabab mind räti nurga alt. Ja, see nägu on kaunis maine, niisugune ümarik rataspiaat, keskel wäike tömp nina ja lai suu naerul. Aga piht on sitke ja sale, wajub iseenesest kaenlasse.

Olen tujus ja kõnelen kõiksugu rumalusi. Kas tüdrukud teawad, kes olen? Rätsepp ja õmblen kiriksandile jutluse püksa. Olen oma pressrauaga maad ja raad läbi käinud, paigal seista ei saa, hing on kerge kui udusulg. Mis sest et inimene elab kui hobuseraua sees, taewas ümber kui wits — läbi saab ikka. Südames niisugune tõmbetuul, et muud kui puhub — rätsepp ainult lenda! Olen mõnegi tüdruku südamest wälja lennanud, et pole asigi...

Tüdrukud kihistawad naeru ja müksawad üksteisele külge. Peawad mind joobnuks wõi ogaraks — ükskõik. Mina leelutan edasi. Kogu oma waimurikkuse wõtan kokku ja sean ta külatüdrukute arusaamise ja huwide tasapinnale. Ei mõtle midagi, ainult kõnelen, kõnelen, sellel jutul ei ole algust ei lõppu. Kõnelen kui inimene, kes terwe kuu on waikinud. On aga rämpsu hinge taha kogunud, seda waimlist makulatuuri... Waesed tüdrukud istuwad kui Veesuwi kraateril ja naerawad end kümnesse krampi kõwerasse. Wiimaks on meil kaup koos, et tulewal laupäewal selle neiu juure ehale lähen, kellel nii sitke ja sale piht, aga nägu on kui ratasplaat.

Käänakul hüppan maha ja soowin head teed. Mu naabrinna annab käe, see on jäme, niiske ja soe. Teise tüdruku käsi on õhuke ja jahe, nüüd alles märkan ta tuliseid musti silmi, aga rind on tal waesel hoopis sisse langenud ja kukal on kühmas. Jah, iga üks peab oma „pakikest" kandma.

Koju jõudes on pere juba koos, õhtust on söödud. Kohendatakse asemeid, kobitakse magama. Kui Miili mu laua koristab, märkan ta nutetud silmi. Tüdruku käik on taaruw ja abitu. Ants sülgab südametäiega nurka.

Miiliga siis lood juba niisugused.. Parata ei midagi. Kuidas ma aitan? Ants saaks aga ei taha. Homme hommiku wurab rong wõõrasse linna ja selles rongis istun mina.

Waesest Miilist on mul kahju — ah need naised, naised!.. igal pool ikka seesama häda! No mis te ripute nende meeste küljes, kes teid ainult häbistawad, aga kunagi ei armasta! Aga just sinna te jooksete ja seal te ripute, kui kärbsed liimipaberil...

Eks ta ole: südamed paranewad pea, aga lapsega tüdruk olla on palju keerulisem.

Aga see on, nagu Ants ütleb, igaühe oma asi...

Eelmäng

Roman oli laisalt kiiktoolile laskunud ja hällitas, silmi laele lüües, paenduwaid taltsaid mõtteid. Wäheldased kuiwetanud hoolitsetud käed tugenesid wallendades mustadele põlwedele. Kaks Ameerika mudeli järele lakksaabast jämedate soliidide ninadega sünnitasid tumepruuni põrandawaibaga mõnusa mehise kokkukõla. Ees seinal kerkis kõrge peegel mustas raamis, mille keskel Roman enese nägi: pidulikuna ja puhtana, aastaist ja üleelamisist silutud, nagu konserw, mis eneses kokkusurutud, kõigest üleliigsest wabanenud suursugususe peidab.

Teine pool wäikest ümargust lauda istus Erika, õlgu lapselikult kokku tõmmates, ja lehitses hoolika närwlikkusega päewapiltide albumi. Pilukili silmil pani Roman tüdrukut tähele. Siledad pruunid läikiwad juuksed sündisid hästi kõrgele rahulikule walgele otsale. Põsenukkides lapikesed küpset puna, walgudes palgede tumekasse mahedusse. Kaks patsi wäänlesid ussidena pihtadelt, wahelt helendas tükike sooja läikiwat kukalt, kaetuna tihedate waewalt märgatawate udemetega. Mingis läbematuses wähe tihenenud huultes wõis täidlusele ja maitsmisele ihkawaid jooni tähele panna, weel mitte teadlikka omades kokkukõlades. Need huuled olid kui puhkew punane moon, keskpäewa päikest teadmata. Roman katsus neist huulteist oma saatust lugeda. Mis peidawad nad, mis pakuwad nad, mis on neis olematut ja tundmatut?

Toas põlesid küünlad. Oli tume, waikne ja soe.

„Jalutasin täna kaskede alleel“ — kõneles Roman kõlawal küpsel rinna-häälel, mis kui hästi wahatud

poogen Erika hinge keeli puudutas. „Läbi harwade puude paistis hall meri. Mu jalge all kahisesid lehed..."

Erika oli omad suured pehmed silmad üles tõstnud ja waatles seda meest, kellest naised nii palju kõnelesid, kelle koju ta oli julenud tulla täna. Küünla tuli heitis wärisewaid warje Romani näo kahwatule siluetile. Erika süda wärises selle ees, mis tulema pidi ja kust enam ei olnud pääsu. Seal kiiktoolil istus mees, kellest teati palju, istus ja kõneles. Ja kui ta kõnelenud on, siis tõuseb, tuleb ja wõtab...

„...Armastan kõndida sügisel üle kuiwanud lehtede, üle nende laialipillatud mälestuste kewadest. Kaugel, kaugel kohiseb meri..."

Nüüd pööris Roman pea ja Erika nägi kahte läikiwat silma, musti kui süsi. Nende silmade ees tundis Erika imelist halwawat hirmu. See pilk tungis kui teemant hingesse. „Nüüd!" — ehmatas Erika.

Aga Roman kõneles laisalt, melankoolselt, unistawalt.

„...Ta istus üksildasel pingil mändade all. Kahe aasta eest jumaldasin teda. Kandis ikka sedasama palitut, halli, lahtist. Sama kahwatu nägu, kurwad silmad, peened suudlemata huuled. Olin talle kord nimeks pannud: Lumelilleke."

„Istus pingile Lumelillekese kõrwale," — mõtles Erika ja tõukas kangekaelselt juuksesalka meelte kohalt.

„...Üksildasel pingil mändade all teretasin teda ja läksin edasi. Läbi harwade puude paistis meri. Lehed sahisesid jalge all. Nii läksin edasi..."

„Sa ei jumalda teda enam?"

„Jumaldan," — kõneles Roman oma enese hääle kõla kinnisel silmil maitstes. „Ei unusta ühtegi naist keda armastasin. Kõik hoian alal, nagu needmist kannan neid enesega läbi elu..."

„Siiski läksid mööda..."

„Ja. Oma elu aeg olen tast mööda läinud. Kunagi ei ole ma ta käsi wõtnud ja neid surunud omade õhetawate palgede wastu. Kunagi ei ole ma suudelnud ta wereta peeneid huuli. Kunagi ei ole ma..."

„Sa oled temast unistanud?"

„Ei, need on teised, kellest unistasin. Temast käisin ainult mööda. Olen teda piinanud ja iseennast. See oli meie armastus."

Erika oli wiimaste sõnade juures üles tõusnud ja istus nüüd tooliga otse Romani ees.

„Sa oled palju armastanud..."

„Ja, mu laps."

„Olid wäga õnnelik?"

Roman pigistas silmad kinni. Siis ulatas käe Erika käe järgi ja sai selle tõrkumata. Pani selle truu sooja käe oma walgete jahedate pihkude wahele ja kõneles.

„Olen õnnelik olnud. Kuid mitte nii, et enam rohkem ei ihkaks. Ja siis on mul hirm wäga õnnelik olla, seda wõiwad ainult wäga noored ja wäga rumalad inimesed. Suure ja piirita õnne asemel on mu elu täis teadlikult maitstud wäikseid ilusaid silmapilke. Mälestused on kui helmerida ja iga kiwi on ise kuju ja wärwi."

„Olen mina sulle ka midagi, Roman?"

Roman awas silmad. Erika oli õhetawa näo kõrwale pöörnud. Tal oli kõrwuni häbi. Ta käsi wärises Romani pihus. Roman waatles seda kätt. See oli wähe punakas, hoolitsus ja kunst ei olnud ta isiklikku ilmet weel rikkunud. Neis peenlastes sõrmedes wähe sügawalt lõigatud küüntega oli midagi lapselikku ja kasinat. Roman waatles tüdruku kumargile siledat pead, ta wärisewaid terawaid õlgu ja sooja himukat kukalt, — siis pigistas ta silmad uuesti kinni.

„Oled mulle homne päew, mille pärast elatakse. Oled kalliskiwi, weel mitte mu helmete reas. Weel mitte... Nii oled rohkem kui teised."

„Roman!"

„Ja, minu nimi on Roman. Kui ma kakskümmend aastat noorem oleksin, wiibiksid sa juba ammu mu kaenlas. Wannuksin sulle igawest truudust ja meid lahutaks ainult surm. Mu juustesse on hõbedat langenud, tarkuse ja teadmise wärwi. Sellepärast istun weel

kiiktoolil, wõtan su käe ja pigistan silmad kinni. Usu, Erika, täna kus sa esimest korda mu juure tuled, on sellest küllalt. Juba see, et mu lähedal, mu toas wiibid, on rohkem kui suudan kanda. Wõib olla, oled wiimane, kes nii noorelt ja julgelt astub üle mu läwe. Olen siis kokkuhoidlik ja kitsi, et midagi pillatud ei saa, kunni..."

„Roman!"

„Kunni sa minust mööda lähed. Ja, wäike rumal tüdruk, kord lähed sa ära, see on su loomulik õigus."

Roman oli püsti tõusnud. Ta kumardas üle tüdruku ja silitas hellalt ta pehmeid juukseid, mis kahe palmikuna langesid üle ta kõhnade õlgade. Roman oli õnnelik nagu isa, kes esimest korda oma suurt elusse astuwat tütart näeb ja teda kellegiga ei tarwitse jagada.

Nad astusid eeskotta. Roman aitas tüdrukule palitu selga. Nii wärske ja õnnelik oli see plika omas uues sügispalitus, õnnelik ja pettunud ühtlasi. Ah, kui hirmus pidi see olema — ja nüüd ei olnud midagi sündinud. Ei suudlusi, ei armuawaldusi — nagu nõudis korralik romaan. Silitati pead kui lapsel. Ahastades ulatas tüdruk omad käed Romani õlgadele, esimest suudlust igatsedes. Roman wõttis ta õhetawad palged oma jahedate pihkude wahele, waatas kurbuses silmadesse, mis weel midagi ei teadnud. Pilgu seisis ta kiusatuse wärawal. Aga juba tuli mõistus kui keerup mõõgaga.

„Head ööd!"

„Head ööd!"

Andsid teineteisele käe. Erika astus öösse. Roman keeras wõtme kaks korda lukus ümber.

Siis astus ta saali ja süütas kõik küünlad põlema...

Jäljed

Oli wäike theeõhtu notaarius Ampeli pool. Ringike wäikelinna kirjandusliste huwidega noorimehi, kes oma lugemisewara ammutasid Ampeli rikkalikust ja alati wärskendatud raamatukogust. Peale mitmeid kõrwaljutte ja wastastikuseid wiisakusi, sattusime waidlema seekord erilisel põnewaks saanud „kunstiprobleemi" üle. Uuem kirjandus kultiweeris wormi, pakkus iga päew üllatusi keelelistes uuendustes ja stiililises uudisjahis. Kuna arwustus, tagasihoidlik ja skeptiline, otsis sellele stiililisele „futurismile" sisulist õigeksmõistmist. Kõneldi poolt ja wastu, alguses katkeliselt, kohmakalt, hiljem hasardiga, sädelewail silmil, lõkendawate palgetega.

„Sisu ja worm," — tähendas notaarius Ampel, meie waidluste juhuslikku pausi kasutades: „need on kaks ühe ja sama nähtuse wastaspoolt, mis tingiwad üksteist. See on algtõde, mis mingisuguste sofismide ees ei wäärdu."

Meid, noori, huwitas ja lohutas notaarius Ampeli isik. Ta oli lüheldane jändrik mees, oma nelikümmend wiis turjal, kuid elurõõmus, mahlakas ja alles käärwa werega. Palju lugenud, teaduslistesse spekulatsioonidesse süwenenud, ei kõnelenud ta kunagi raamatutarkustest, waid raamat oli ainult ettewaatlikuks ja tagasihoidlikuks korrektuuriks isiklistele, oma käe peal saawutatud tõetundmistele. Ampeli sõnades kõneles elukogemus. Teda huwitasid noorte kirjanduslised waielused, nende naiiwsus elu ja selle kunstiliste peegelduste kohta. Ta wõttis, silmapilku oodates, neist waidlustest heal meelel osa, end alandlikult wõhikuks tunnistades, kuid siiski rohkem naela pihta trehwates, kui meie,

kelle hulgas leidus enese peetud „spetsialiste“. Ampel ei olnud moodsa kirjanduse suhetes konserwatiiwne, nagu meie wanem sugupõlw. Milles aga Ampel meist, noortest, peajagu üle oli, see oli naiste tundmine. Siin oli ta „spetsialist“ ja ei püüdnud, laia habemesse muheledes, seda salatagi. Kirjanduslistelt harutustelt libises ta kergesti ja erilise sümpaatiaga õrnemate tundmuste waldkonda, fikseeris naist lugemata perspektiiwides, esitades huwitaw-põnewaid waateid sugulise probleemi labürintidesse. Kuulates ta esteetilisigi wäiteid huwitatud tähelpanuga, muutusime wiimasel juhtumisel talle tänulikumaiks auditooriumiks, mis iga sõna lennust püüdis, iga märkust raudse tõena kasutas.

„Mul on see tawaline tõekspidamine kunstist,“ kõneles notaarius Ampel jatkawalt: „sisu tingib wormi. Muidugi, wormi wõib ka sisuta ja sisu wastu kultiweerida, wõib pakkuda lugejale stiililist teaatrit, isegi tsirkust. Wõib „stiliseerida“ sõnu, keerutada, paenutada ja moonutada lauseid, wõib kogu kompositsioonile anda ilme, mis näib „suursugune“ wõi „raffineeritud“. See wäline „suursugusus“ wõi sihilik labasus — ei tea kummale ta teinekord rohkem läheneb — wõib pealiskaudsele waatlejale anda tõelikkuse illusiooni, kuid asjatundjat te ninapidi ei wea. Kunst on hinge sünnitus. Puudub hing — jääb üle käsitöö, wõib olla suursugune ja sädelew, kuid siiski käsitöö. Wäiksemad, armetumad tunnusmärgid annawad kunstniku ära. See on kurb tõde. Kurb neile, kes on kohustatud „seisukohta“ wõtma ja sisse kukuwad, kurb ka neile, kes tööstawad seda enesepettel ehk teadlikult wõltsitud kaupa, kunsti nimel hangeldades haledate, sisemiselt wäärtuseta aseainetega.“

Notaarius peatas, rüüpas klaasist jahenenud jooki ja jatkas, silmi üle kuulajate libistades, pika hingetõmbusega juttu.

„Wõtame kõrwalnäituse. Miks jääda kitsale alale kunstile, mis on ju ainult peegeldus, fata morgana elust enesest. Oskate waadelda, näete elu rändawat samade käsulaudade järele. Laiendame kunstiprobleemi kogu elunähtuste kompleksi peale: sisu tingib wormi.

Wõike naine kui sarnane. Teie ütlete: kunst on esteetiline substants. Ka naist wõime waadelda esteetilise substantsina, kui plastikat, kui kujutawat kunsti. Ma ütlen teile: naise plastika, ta wäline koor on nähtawuse keelde tõlgitud hingeline tõde. Naise wormid, näoilme — see on ära elatud ja tarwitatud päewade ja silmapilgu hingeelulise perioodi komplitseeritud järjestik: „plastika" ja selle „sisemine walgustus" annawad meile iga silmapilk kindla kokkuwõetud bilansi. Naine omas lihas esineb meile: olemuse potentsi kogusumma — brutto; minewik tema ärakulutuste ja warjamistega — tara; ülejääk — netto. Igal naisel on ta netto näos ja ihus. Sisu tingib wormi. Mis sisuliselt ühest naisest kui põhikapitaalist üle jäänud, saab awalikuks wormis ja stiilis.

Naise nägu ja keha on teile, noortele weel tume; täis wastolusid. Elumehele, kellel aastad seljataga, on need „hieroglüüfid" lahtine raamat. Mind naised enam ei peta. Nende „wormikultus" on asjata. Kuidas nad endid ka wäliselt poleeriwad, maaliwad ja lõhnatawad, kunstlikult oma „stiili" suursugustawad — naise „stiiliotsimised" ei ole mitte wähem huwitawad, kui moodsad kunstiwoolud — on kõigel sellel ainult siis tagajärgi, kui seda wälist nikerdust kannab tugew sisemine alus. Puudub see alus, on wormikultus asjata, kohe on näha, mis olemas ja mis wõlts. Missuguse wirtuositeediga nad ka läbi wiigu „stiili puhtus", kui hästi kokku korjatud ja kombineeritud olgu ka need wälised tunnusmärgid, mis meile realiseerima peawad prowotseeritud idee: wäiksed asjad, detail annab ära. Detail on saatuslik: ta ei torka silma, teda on raske sumbutada, warjata. Wõhikut petetakse, asjatundja märkab selle ja loobub.

Illustreerin selle teooria ühe näitega elust. Oli lugu ühe naisega, kes mind huwitas omade muutlikkude teisenditega. Ta nimeks Marie. Wäga tuttaw, wäga sagedasti esinew nimi. Wäga wõimalik, et teda isegi armastasin. Miks ei pidanud minagi armastama üht Mariet, kui neid on nii palju ja igal pool. Muidugi olen armastanud teisi. Meie, mehed, armastame aastate jooksul

mitmeid ja mitmel wiisil, sest armastus kordub ja teeb jälle uuesti rikkaks: nende teiste nimed, keda armastasin, ei olnud Maried, nad kõlasid muidugi teisiti. Need teised ei tule silmapilgul arwesse, nad ei paku mu eeldatud teooriale mitte küllalt selgesooneliist pildistust, mis wõib olla ka mu kustunud mälu puudus. Aga Marie, tema arenemise käik on mul praegu selgesti silme ees.

Kuulake ainult ja tehke järeldusi: mina konstateerin fakte.

Esimest korda sattusime kokku maa pulmas. Olin seekord õige noor, peaaegu piimahabe. Tunnete kõik pulma kombeid maal, ma neist pikemalt ei kõnele. Olin „peiupoiss", Marie minu „pruut-tüdruk". Mäletagi hästi, kuidas ta sain enesele, kui ei eksi, siis loosi läbi. Just loosiga, nii tean nüüd selgesti! Harilikult ei loosita tüdrukuid „peiupoistele", neid jagatakse ja paaritatakse „diplomaatiliselt". Aga seekord, tehke mis tahate, loositi ja mina tõmbasin selle Marie...

Olin rahul oma loosiga. Wõis olla teine aastat kaheksateistkümmend, näoke alles rohkem lapse kui naise oma, keha plikalikult tõntsak, lühikese erinemata pihaga. Helejuukseline sinisilm. Panin teda tähele kogu päewa. Niisugune tõsine, rahulik, eneses — kui nuppus roos. Wäike sarlakipunane suuke riimib end kahe lihawa, unne uppuwa huulega. Kõige enam üllatasid mind silmad. Sügaw-otsekohesed, selged, mehest hirmutamata. Mis hinges, see silmis. Ja hinge põhja waatasid nad teisel, ise midagi nägemata, mõistmata. Mõistsin minagi juba tüdrukuid näha, hinnata ja himustada. Kuid Marie silmad: puhkaw selge rahu, küsimata ja kostuseta, ei erutanud minus mehelikka liigutusi. Awasin selle pilgu ees ainult sõpruse ja imetluse soojuse, seltsimehelikku arusaamise, igasuguse kõrwalmaiguta.

Mis seal salata: on põline komme maa pulmas, traditsioon — tüdrukud magawad poistega, iga peiupoiss oma pruut-tüdrukuga. Kes selle wastu eksib, eksib moraali, püha kombe wastu. Üksi jäetud tüdruk on teotatud ja poiss kes kõrwale hoiab, ei ole „täismees". Olin piinlikus seisukorras. Kartsin Mariet ta silmade pärast,

kartsin ta naiwsust haawata, heites ta kõrwale. Ettewaatlikult asusin asjale, wiiwitades ja kaheldes, oodates tule kustumist, kannatades wanemate meeste julgustust ja pilget. Sobisin wiimaks siiski ja olin üllatatud. Kui lapselik-truult, iseenesest mõistetawalt see tüdruk mu wastu wõttis! Kui tõrkumata, isegi wastutulelikult iga ta liige süwenes minule. Ah sind süütut, teadmatut, rahulikku poolnaist! Nii poewad wäiksed lapsed kaissu, unised ja wäsinud. Ta jäi juba paari minuti järele magama, helejuukseline peake mu palgele surutud, käsiwars lõdwalt ümber mu kaela.

Seda suurt armast last kaenlas hoides, õrnalt, hoolikalt, aupaklikult, heldusin ta andumise ei millestki. Ei julenud end liigutada, kartes eksitada ta inglimagust und, muretut rahulist hingamist. Ta wäike kumer rind, terawate nööbikestega, kerkis ja wajus mu käe all, pidasin selle kausikese omas pihus kui ime ja pühaduse...

Kolm aastat hiljem sattusid me teed teist korda kokku. Sain N. linnas koha. Ühel perekonna-pidul tutwustati mulle preili Ambust. Tundsin temas minu Marie.

Oli kui kõrgemaks kaswanud, näis sihwakam ja saledam. Ei olnud enam seda töntsakust kehas, mis poolwalmidele täidlastele plikadele omane. Palg owaalim, rinnad täidlasemad, piht erinenud, puusad arenenud. Kätelt oli kadunud plikadele omane werekus, nad olid nüüd peened, puhtad ja läbipaistwad.

Otsisin ta silmi, mis mind warem eriliselt üllatanud. Sama selge ja puhas sina, kuid sügawam, wärwikindlam, millestki uuest looritud, niisutatud. Endine muretu otsekohesus ja erapooletu tardumus oli kadunud, nad nüüd kui otsisid midagi, enesest ära. Need silmad waatasid mingi argliku, kergesti ehmuwa imetlusega ilma. Endamisi jäädes oli pilk kui sisse pöördud: seal wormis end midagi, millel ei olnud nime ega kindlust suhetes. Teinekord lõid need silmad kui tulekahjus sädelema, pillates ja puistates wallatuid kuld-siniseid tulekeelekesi.

Mäletan, ühel juhuslikult sündsal silmapilgul ja sobiwal kohal olin natuke wallatu, tehes katset talle

wäliste õrnustega läheneda, kuid wastuseks oli kindel teadlik tõrje. Ta liigutus ütles rohkem kui sõnad. Seal teati juba, mis mees tahab ja mida oli tarwis keelda. Puutusime sageli kokku, tundsin eneses tärkamat tundmusi. Kuid jahe kasinus, mis tempereeris seda saledat keha, owaali palge, natuke hirmunud silme, tegi mu ettewaatlikuks ja araks. Saime headeks sõpradeks, milles kehaline lähenemine tundus segawana ja taktitu.

Äriasjades sõitsin pea Wenemaale. Wiibisin kauem kui alguses kawatsus. Marie seisis mu meeles. Küpses mõte teda kosida tagasitulekul.

Kodulinna tagasi jõudes, wõttis Marie mu endise sõpruse ja lahkusega wastu. Kuid märkasin suuri muudatusi temas. Oli kõhnemaks jäänud. Kõnnak millestki takistatud, nurgeline, miski eksitas ta sammu. Ta kitsad puhtad läbipaistwad käed, mis warem nii kindlalt pidanud asju ja rahus unelnud süles, pidasid nüüd närwilik-rahutut mängu hell tundeliste wärisewate sõrmedega. Silmade sinasse oli segunud mingi hall kuiw toon. Need silmad olid kui keedetud mingist sisemisest kuumusest, nende sina oli nüüd jänunew, rahutu ja põuane. Pilk wargne, eksiw, kärsitu.

Panin tähele, Mariel olid kapriisid ja tujud. Meie wahekordki, kui selle all sõprust mõista, muutus püsimatuks, ebakindlaks. Oli aegu kus hästi läbi saime, oli silmapilke kus sigines id isegi wäiksed häbelikud õrnused, kus Marie mulle rohkem näis pakkuda wõiwat, kui nii pea lootnud. Aga sealsamas siginesid kärsitud tõrjed, põhjendamata ja loogika lagedad keelded, mis minu peale mõjusid kui pang külma wett.

Otsisin muutuse põhjusi ja arwasin leidwat. Marie kõrwale oli wahepeal siginenud uus isik. Üliõpilane Karl Pedak, keda Marie teinekord näis oma lähedal sallimat, mind hooletusse jättes, kuid sealsamas konkurendigi wastu puistates oma püsimatust ja kapriise. Pedakit tunti himura poisina, kombelõtwa ja meelelise ülekaaluga. Imestasin, et Marie temaga sobis, ta labasust ja taktitu olekut sallis, kuid seletasin sellegi nähtuse naise „tujuga" ja

ei pidanud olukorda Mariele, keda sügawamalt tundsin, kardetawaks.

Süski eksitas Pedaki ilmumine Marie kõrwale mu tundmusi. Mulle jäi arusaamataks mõnigi nähtus, mis mulle peamurdmiseks wgeja tõi. Marie püsimatus ja kärsitus tegi mu araks ja passiiwseks. Otsustasin ära oodata „selgemaid ilmu".

Siis wiisid ärilised talitused mu jälle kodulinnast eemale. Töö nõudis hoolt ja muret, andusin sellele täiesti. Kuid Marie seisis mu meeles ja ma lootsin tagasitulekul wahekordade selgumist.

Poole aasta pärast olin tagasi.

Marie oli põhjani muutunud. Kui uuesti sündinud, tüdrukut ei tunnud enam ära. Tujukus ja närwlikkus oli kui peoga pühitud. Teda kandis nüüd julge wabanenud temperament, sisemine jõuküllus ja elurõõm, mille allikas mulle tume. Mingi kewadine woolus, mis kõik paisud ja tammid purustanud, woolas wõidurikkalt ja juubeldades läbi tema aasade. Marie oli priskeks ja ümarikuks läinud, rind kõrge ja kuum, puusade kumerus tore, näojumes piima ja werd. Kogu keha õitses, rikas kääriwaist mahladest. Kõnnak paendulw, rütmiline, waba, isegi ülemeelik ja kaasa kutsuw. Kui heledalt ta naeris, missugused trillerid helisesid metallis. Ja jälle olid silmad, mis kõnelesid kõige enam. Põuast ja läbematusest ei olnud jälge, silmade sina oli sügawam ja tumedam kui kunagi enne, nad ei sädelenud, sealt woolas kirgline sula metall. Waates oli kui kleepiwat lakki, ta pilgud, mehe silmisse sattudes, jätsid jälgi.

Sõbrad sosistasid mulle kõrwa, Marie olewat Pedaku „käes".

Üleliigne teade! Nägin seda Mariest enesest: naine, kes himurast mehest maitsmisele äratatud ja nüüd nooruse karikast jõi esimese teadliku suure, wärske sõõmuga, kirega, mis kannatanud põuda ja läbematuks ning kärsituks saanud keeldumuse üle jõu käiwa koorma all. Neitsi, kes ihkanud naiseks ja äratatud kogemustega mehest: see naine oli nüüd omas elemendis, ujus periwett, himur, muretu ja õnnelik. Ujus kui kala

wees ning lõi sulpsu. Mis ime siis, kui warske, tarwitamata elumahl woolas ja koondus astjaisse, mis senni maganud ehk nälginud, kui nüüd naises paisusid ja õitsele lõid wormid, mis spetsiifiliselt naise kutsele ja ahwatlustele määratud. Sisu tingis wormi, mu härrad!

Mäletan hilist jalutuskäiku linna pargis. Kui julgelt ja ahwatelewalt wallatas nüüd see tüdruk, missuguse kelmika walmisoleku ja teadliku soowlikkusega prowotseeris ja sallis ta õrne käsitlusi. Kuis kiirgasid ja kõrwetasid ta silmad, kuis helises noore naise naer, tiin andumisest ja ahwatlusest. Suudlesime. Wõttis mu huuled wastu koketeeriwa tõrke ja lahtiste niiskete huultega, milles puudus tõsidus, kuid weetles muretu, wastutustundeta maitsmise himu.

Asusin teise linna elama. Marie peale lõin käega. Teises linnas armastasin Erikat, siis Lindat, hiljem mingisugust Helenet. Siis tuli aeg, kus ei armastanud enam kedagi, peale enese. Naised muutusid lihtsalt maitseaineks teiste kulukate lõbude kõrwal.

Kuulsin kord juhtumisi: Kaarel Pedak ja Marie Ambus heitnud pühha abiellu. Oli olnud wist sellekohane kuulutuski ajalehes. Jumal nendega!

Ühel ärireisul pealinna kohtasin juhtumisi Mariet. Tuli wäiksel peatuskohal peale, sõitis, istudes mu wastas, paar jaamawahet edasi. Kaasas wäänles tal paariaastane jõmpsikas. Muidugi wäike Pedak. Sõideti mingi tädi juure.

Marie oli „pühas" abielus põhjalikult muutunud. Nähes ta kuju oli mulle kõik jutustamata selge. Tulekahjud olid mööda, wisisesid hallid äripäiwsed tuhaasemed. Tawalik kodanline proua, kes rammusalt sõi, midagi ei teinud ja soowideta elas päewast päewa. Kogu ta keha, need üle piiri walgunud wormid, lodewad kinni nööritud rinnad ja lootuseta hukka läinud piht, andsid tunnistust leigest elust, mis aeglaselt ja kireta liikus saali pehme mööbli, köögi raswalõhnade ja abieluwoodi wedrumadratsi harjumuste wahel. Kõik see liikus nüüd monotoonses korduwas apaatilises traditsioonis. Selle uue elu jäljed peegeldusid ka näos, söönud ja laisas, wajudes

mitmekordſe lõualihaga kaela walgete woltide wahele. Werewate turſunud palgete tagant wahtiſid kannatliku rahuga kaks ſilma. Ah need ſilmad, ſee hinge peegel! Nende ſina oli nüüd ſegane, kui hallitanud. Seal ei ſädelenud ega leegitſenud enam midagi. Tuletaſid meele wihmawee loike, ſeiswa elemendiga.

Niiſugune nägu kaswab naiſele, kelle juure läheb mees ammu kulunud äratarwitatud armukeſena, harjunud kombe ja kohuſe päraſt, läheb nende „loomulikkude funktſioonidega“, mis olnud kord lõbu allikaks, nüüd ikka rohkem uppuw kaswawa wastikuſe tundesſe. Mida naine wastu taſub ſama ekwiwalendiga, lunastades wastumeelſelt, kuid „moraalſe kohuſetundega“ kord wälja antud wekslid. Need „püha“ abielu funktſioonid, ühe meeleliſe kire tolmunud tuhaaſemed — neid ei pühenda enam luule õrnus ei patu weetlus — ſee on weel harjumus, teinekord ainult kohus. Minnakſe abieluwoodi nagu muugi tarwiliku ja wiiſiks ſaanud päewakorra juure: äritalituſele, ſöögilauda wõi lihtſalt — wäljakäigu kohta. On ſeiſukordi inimeſe elus, kus naine ja kloſett muutuwad üheõiguslisteks kodanliſe inimeſe „loomulikkude funktſioonide“ tühjenduspaikadeks, ſeſt nende funktſioonide täitmata jätmine ſünnitab tuska, milleſt wabanemine on moraalſelt kõigiti õigustatud. Korralikud inimeſed ei jäta hooletusſe omi „loomulikka funktſioone“ ...

Marie lahkumiſel waguniſt olin mitu jaamawahet nukker. Ah neid elu muutlikka grimasſe!

Wiimaſt korda riſtleſid meie teed pilgu: nägin neli aastat hiljem Mariet kohwimajas. Istus eemal akna all wiiſaka tähelpaneliku härraga, nagu näha, intiimis jutus. Nägin kaunit, owaali naiſe profiili, tuletades meele ammuſeid jooni neitſipõlweſt. Ta kitſaste walgete käte liigutuſed olid noored, kärmed ja taſaſed. Lõpetaſid joomingu, mees — Pedak ta ei olnud — makſis arwe. Sammuſid mööda minuſt. Noor, ſale, paenduw naine. Möödanedes puudutas Marie pilk mind juhuslikult, nägemata ja tundmata. Selguſt ja puhtuſt ſinetas ſee pilk, kaetud niiske, truu looriga. Weel praegu mäletan

seda pilku: tempereeritut, sissepöördut, nii iseenesega, nii kiindunud ainsasse õndsasse mõttesse, uude, haruldasse, uskumatusse...

See helduw, unne sädelew pilk, millesse mu kuju ei ka mälestus minust ei peegeldunud, ütles mulle, et naine, kes olnud kord laps, siis neitsi, siis meelik maitsja armuke, siis kohusetruu apaatiline naine: see naine nüüd armastab... esimest korda elus..."

Notaarius waikis, töstes jahtunud theeklaasi huultele. Waikisime meiegi, wallatud inimese elu seletamatust möistatusest. Ununes esialgne probleem, jutustaja teooria ja wäited sisu ning wormi wahekorrast.

Meelde jäi kui pehmesse sawisse Marie — naise kuju ta metamorfoosis.

Pooltoonid

Elu on rikas, miljard pisiasju ehiwad ta. Ja inimese ergukude on arenenud täiusent, wibreerib wälisilma wähemailegi eeteri-laineile. Hinge peeglil saabuwad imelikud õndsad wirwed, meelte wärwiline klaas ähmub loorilistest warjudest. Ah mind pooltoonide, warjundite inimest, ah mind moosekanti sordiiniga!

Istun siin wanade wagusate mändade all. Hele päike uputab nad üle. Kuumade kiirte wihm sajab läbi okliste kroonide. Wabastan rinna walguse tulisele sajule. Sooja maa niisked aurud imbuwad ihhu, meeled turbuwad, weri suriseb laisalt soontes. Olen wagusi, waikne, kohinata iseeneses. Heldun olemasolu härdameelsest paratamatusest.

Silmakaarel madalad rammusad aasad. Põldude haljad ja koltuwad nelinurgad. Sini-lilla-kollased waibad aruheinamail. Oja looklew kitsas pael hõbedast. Helesinine taewa kumer. Üksikud õredad walged pilwewiirud, läbipaistwad ja muutlikud. Muretud rändajad süütu efiiri tormituis wetes. Tohin neid waadelda ja rahulduda enda ning loojaga. Olen wist hea armas ja õnnelik inimene, et mu ümber kõik hea, armas ja õnnelik.

Künkal sinise kuusiku kõrwal, tagapool sini-lilla-kollaseid aasu, kõrgenewaid tõmm-rohelisi oraspõlde, pitrdud rohtaia kolmnurgast, upitab längus ja sammeldanud katusega talumaja oma kõwera korstna õhku, torumokkadelt puhudes laiska suitsujoru poolwiltu loode poole. Seda maja mina tean, seda aida õunapuiega, seda lehtlat õitswate sirelitega kambri taga, kus ümarguse tuhahalli laua ümber on seatud laudpinkide kõwerik.

Silmi piludes helepäikse narruste eest, wajudes endasse kui pehmesse samblasse, näen enesepettel Reeta istuwat lehtla pingil, lössinuna, lõug toetatud pihkudele, tumedad juuksed siledalt kammitud kahele poole lage, walged pehmed käsiwarred küünarnukini alasti, sõrmede roosak=walged otsad surutud silmi.

Kakskümmend aastat noort ihu. Nägu söörik, silmad sõstrased. Natuke naist ja natuke last. Hingekegi teisel, kiikleb ja liikleb. Mis ma talt nõuan? Mind nüüd! On seegi, et oled, et tean sind istuwat ja unelewat, et tunnen su pelgu ja hirmu kõige ees, mis uus ja tulemata.

Et jääksid sellesse kewadesse ikka, kui wiis mis aimub märkimata, kui luuletus poeeti leidmata, kui raidkuju marmori rahnus, alles tabamata peitli tera.

Kuidas need noored tüdrukud mu kurblikuks teewad oma piimase were, mesise suu ja kasina rumalusega. Kuidas minus tärkawad isalikud tundmused, et on nad kõik mu enese, enese tütred.

Tõstan käed ja sirutan üle aasade, põldude, sinililla=kollaste ja rohelis=punaste, üle sinise kuusiku ja oja keeru, mis jookseb hõbedat. Teie noored, kenad ja rumalad!

* *
*

Sinise kuusiku taga on suur linn, saab wiisteistkümmend wersta. Suures linnas on wäike walge tüdruk, meelespea=siniste silmega. Ide on ta nimi. Madal ja wallatu, mängib klawerit, kastab aias roose ja hullab kõigiga. Naerab ja laulab kogu päew ja öösel kisub kerra walgesse woodipessu, segamata und magades hommikuni. Küll see nägu wõib mossis ja weider olla magades!

Teises maakonnas, teises kihelkonnas elab Meedi. Pikk sihwakas uhke peretütar. Tuhakarwa kollased on ta patsid, suured ja tõsi=hallid ta silmad, aga ta kamber on wäike, puhas ja lilletud. Laual raamatud, seintel maalid, pesukausi kõrwal unelewad magusad lõhnad. Meedi istub walges kambris ja kirjutab päewaraamatut.

Mõtlen:

Mitu rida ta teinud mu'st? Mitu naljakat muigawat rida ja mitu küsimismärki?

Kewadet küll minu üle ja ümber! Sini-roheliſi metſi ja puna-kollaſeid aaſu! Neid noori tüdrukuid ſiin ja ſeal! Silmi — ſõſtraſeid, meelespea-ſiniſeid ja tõſihalle! Mina nii wana ja waqune wanade mändade all. Kuhu mahutan teid, kullakeſi?

Wabanen katteiſt helepäikſe keſkpäiwſes leilis. Laſen liikmeile ſadada walguſe wihma. Kägu kukub ja kägu on wait.

Armastan. Aaſu ja põlde, metſa ja maad. Armastan Reeta, Idet ja Meedit. Kõiki noori tüdrukuid armastan ja kui nad wananewad, on neiſt kahju. Armastan: ükſi ja wana wanade mändade all, alasti ja õnnis helepäikeſe kiirte-noolide menuetis . .

* *
*

— Mida loete, Reet?

— Kollermanni Ingeborgi.

— Mitmet korda?

— Kolmat.

— Siis istute lehtlas, pea käte wahel ja unustute?

Reet punastab. Reet põgeneb lehtlaſt. Näen weel ta wilkuwaid ſääri läbi roheliſe.

Olen ükſi lehtlas ja mõtlen:

Ide kastab lilleſid aias wõi mängib klawerit. Meedi kirjutab päewaraamatut. Aga Reet on mu eeſt põgenenud maja. Mis minul ſeſt! Et nägin jooksmaqi teda mu eeſt, niiſuguſt walgeſääreliſt!

Perenaine tuleb ja katab lehtlas laua. Reet tuleb, ſilmad maas, toob kohwi, leiba ja wõid. Perenaine tuleb ja toob mett.

Istume kolmekeſi ja wõtame einet. Reet on noor ja armas, mina ei ole noor ja armas, perenaine on wäike, wana ja wäſinud. Aga kohwi maitſeb meile kõigile. Leib on pehme, wõi wärske ja meſi ſulaw ja lõhnaw.

Mõtlen:

„Ingeborg sa ei ole, Reet, aga würsti ootad sinagi! Tuleb laupäewa õhtu naabri perepoeg ehale — wõi ei tule weel? Küll ta kord tuleb ja näib sulle würstina. Aga mehele lähed teisele, mõnele linakaupmehele, kes rikas ja halwade kommetega, sest wanemad tahawad. Hea seegi, et niisugust jõnni sa ei armasta, aga mehele lähed siiski. Peidad küll hinge ja oma Ingeborgi ta eest, aga noore nõtkuwa keha wõtab ta siiski, talitseb temaga keeluta, sina aga pöörad pea ja ei tea mis see on. Reet, Reet — selleks sa nüüd õitsed häbelikuna ,ja loed oma Ingeborgi!?"

Perenaine kallab mulle kohwi. Reet ulatab leiba ja mett, sõstrasilme wargsena. Neid naiiwe küll ja tumedaid! Lahkudes surun ta wäikest karedat sooja kätt.

Sammun koju , noore tüdruku häbelik wastusurwe pihus, wargne, peidetud pilk heredist silmist meeles. Aga hing on saanud kergeks, puhtaks ja nooreks.

* *
*

— Mida loete, Meedi?

— Kellermanni Ingeborgi.

— Mitmet korda?

— Teist. Lugesin warem aasta eest.

— Lugemise järele kirjutate päewaraamatut?

— Ja. Kui loed, on kergem kirjutada. Hingestud ja omadki tillukesed üleelamised saawad kujukaks.

Meedi ei punasta, Meedi ei jookse ära, tal need suured hallid silmad, mis waatawad pilgutamata otsa. Ta ei häbene oma tundmusi ega oma päewaraamatut. Kannab musti kingi, musti sukki ja wilkuwaist säärtest jään ilma.

Perenaine ütleb:

„Et teie ka kord naist ei wõta..."

Waatan Meedi silmi. Nad on suured, hallid ja tõsised. Mitu rida need silmad kirjutanud mu südame? Mis jutustab see päewaraamat minust?

Perenaine tuleb ja katab laua. Meedi tuleb, toob piima, leiba, wõid ja mett.

Istume kolmekesi ja wõtame einet. Meedi on noor, mina ei ole noor, perenaine on pikk, kuiwetanud ja kräbe. Toit maitseb.

Mõtlen:

„Ingeborg ei ole sa, Meedi. Aga sinagi unistad omast würstist. Sul need suured hallid silmad, nende tõsidus hirmutab naabri perepoja eha-mõttest. Kes on su würst, keda armastad rumalast peast, et kirjutada tarka päewaraamatut? Pettud siis „würstist", nende suurte tõsiste silmadega on kerge pettuda. Jää omale päewaraamatule truuks. See on ainuke, kes sind ei peta, sina rumal ettenägija laps..."

Perenaine kallab mulle piima. Meedi ulatab leiba ja mett.

Waatan ta suurtesse hallidesse silmadesse ja olen enesega rahul. Lahkudes surub Meedi mu kätt seltsimehelikult.

Kergena, noorena, puhtana sammun koduteed wastu loojenewat päikest. Et inimene tüdruk ja nii noor wõib olla! Rõõm on näha seda, olgugi juustesse pudenenud juba kaduwuse hõbedat.

Kaduwuse hõbe, kogemuste tarkus ja waew... Rahuliku wabana waatlejana sammun hiliseil teil, kaasa elades teiste kewadele, ette näha ja kurb olla teiste pärast. Ja rõõmsalt kinni püüda iga selge pilk, muretu naeratus, wargne ihk, mis teistele, tundmatuile määratud, kuid siiski wastu wõetud, süwendud sinnu.

* *
*

— Mida loete, Ide?

— Kellermanni Ingeborgi.

— Ikka weel!

— Ah, see raamat on ju kolepaks! Ja aeg kaob: kontserdid, pidud, rohelissõidud, sõbrannad... Kas teate, mul jälle uus kawaler — ratsawäe ohwitser!

— Kannustega?

— Kannustega. Ja korsetti kannab ta ja lõhnab alati. Ma naeran enese katki!

Ide naerab hõbedat, Ide ei seisa minutitki paigal, ta wäiksed ümargused meelespea-sinised silmad hüplewad asjalt asjale. Ta ei punasta ega kirjuta ka päewaraamatut. Täidlased roosakad käsiwarred askeldawad, kui oleks see tüdruk kahe tiiwaga tuulik. Kuulan ta muretut naeru, waatlen ta silmade siniseid sädemeid ja mõtlen:

„Ingeborg sa ei ole ja würsti sa ei oota. Sinu würstid on taskukaustas, nad tulewad ja lähewad, nad waheldumad ühes kübara ja kinnastega. Ja milles neid oota ja hoida: oled noor ja sellest sulle küllalt! Mis hiljem... kes piinab end tulewikuga? Kannused, korsett ja natuke lõhna: mis mehelt ikka wõib nõuda, et ta üle naerda katki..."

Ma ei saa kaetud lauda, ei kohwi, piima, leiba, ei wõid ega mett. Kuid selle asemel istume sohwal, wallatame ja sädistame. Warastan isegi suudluse — neist ju Idel nii lõpmata tagawara, et jatkub mulle ja teistele. Nii palju teisi tagawaraks, et naera wõi katki.

Kergena, noorena ja puhtana sammun koju. Et niisugune poetatud suudlus, täidetud wallatusega, ometi maitseb! Mõtlen: Reeta ja Meedit ei ole ma suudelnud, neil puuduwad seesugused üleliigsed ja maha pudenewad maitseained. Mõtlen: on hea, et ei ole seda tarwis.

* * *

Wiis aastat olen wiibinud wöörsil. Wiis aastat olen ristlenud elu neljal ilmakaarel. Olen näinud kewadet ja noorust, ise wananedes kurbuseta.

Leian:

Reet on mehele läinud wanale rikkale jõnnile, sest noore perepojaga, kes ehal käis, ei olnud wanemad nõus.

Meedi kirjutab ikka weel päewaraamatut, mis paks ja raske. Ta silmad on weel suuremaks ja tõsisemaks läinud kui warem. Ta huulte ümber on siginemas arg kibeduse joon, ei tea, missuguse „würsti" pärast.

Wäike Ide juba lahutatudki, tal silmapilgul kaks uut kawaleeri, üks korsetiga, teine ilma. Kui ta mind ühel õhtul aias suudles, küsimata ja etteheiteta, omast lõpmata tagawarast, ütles ta: Sa wana waene eesel, sullegi kulub teinekord niisugune wäike ja soe...

Issand jumal: häda see ju ei teinud... see wäike ja soe. Aga koduteel oli kahju kõigist kolmest: Reedast, Meedist ja Idest. Niisugune kapitaal ja kuidas see räisatakse!

Järgmisel päewal ostsin poest raamatu: Kellermanni Ingeborgi.

Istusin wanade wagusate mändade alla ja lugesin neid kewadisi ridu. Ja mõtlesin:

„Kellermanni Ingeborg on luule, aga inimene, kui ta ka wana ning unustud, jääb siiski faktiks."

Ning, rind lahti päikesele, tagupool niiske maa nägemata pisaraist, tundsin sellest tillukesest faktist olemasolu suurt rõõmu.

Kangekaelne woorus

Ühel wilunewal septembri õhtul sammusin, wõõruskäigult tulles, aeglaselt X. raudteejaama sihis. Oli paar wersta maad, kuna rongi tulekuni ohtralt aega. Jalutasin siis rahulikult, tuhahalli pimedikku wahtides, mis sulatas endasse ümbruse piirjooned.

Tee wiis kogu aeg läbi männiku, küll õreda ja tagasihoidliku, kuid sünka ja raskemeelse ta sügise niiskes ja kurblikus tardumuses. Kõdunemise lõhnad, puiest ja samblast, hoowasid ninna. Meeldiwad need öised mahajäetud waiksed metsateed, nende raskemeelne üksildus, nende ootamatud käänakud ja hääletu siht. Oleks igaw ja lootuseta, kui ei tärkaks mõte lahtipääsust, wabanemisest ristakul, kus awanewad suured liikumise sooned, rauast roobaste, tulede ja weduri huigete neelates kõiki neid wingerdawaid jalgradu põldude ja agsade ning metsa teid lugemata.

Kõndides lühikesil hooletuil sammel, käed taskus, palitukrae mugawalt üles keeratud, mõlkus meeles reisi siht, linn ja kodu, homne päew ja selle askeldused. Aga kuidas ka sihtisin mõtteid uue ootele, ei läinud meelest kuuldud lugu. Ei läinud meelest sõbra Warwiku jutustus (tema poolt praegu tulingi), selle metsakaru pihtimine, kelle seljataga juba nooruse tihedad wahelduwad wahejaamad, kes lootusrikkaid kalduwusi ilmutanud wiisipäraseks eluks, ankru laskmiseks rahulisse perekonna sadamasse, ja siis — wallatud jonnakast kangekaelsest ideest, üle parda heitnud kõik omandatud saawutused ja kättewõidetud mugawused. Näib, iga inimene on kord elus anarhist, lõhkuja, purustaja ehk ta peab mängima

selle kardetawa, ebahariliku, isegi ebaloomuliku kõrge mängu ..

Ning astudes sellel wilul ja hallitanud pimedikul metsa kõweraid teekääne, kuiwade okste pragisemisel ja ajakülla rütmil sammes, mõlkus meeles ja seisis silmes nüüdselt nähtud pilt theelaua rahulik-sumedas pildis, kus klaasi kuuma wee juures sõbra Warwiku raske raswane kere oli wajunud pehmesse tugitooli, ta ümarik aetud nägu muheles warjatud enesekahjatsuses ja ta silmad olid pöörbud minust mööda, minewikku, millest jutustas imeliku uskumatu anekdoodi, mis näib erandina, aga missugustest eranditest pahatihti wõrsuwadki elu seaduslikud reeglid, sünnitades saatuse. Sõber Warwik jutustas.

*　*
*

Olin tookord juba wiis aastat Eiraga abielus. Oli mu wastu alati hea, armas ja tähelpanelik. Ei oska seda sõnades täpipealselt kirjeldada, ütlen ei mul oli naine, kellelt ei märganud kunagi wähematki kõrwalekaldumist. Mis minusse puutub, siis armastasin kirgliselt ja hoidsin teda kui silmatera. Oli mulle nii kallis, et ei häbenenud ta pärast isegi walwel olla, nähes kuidas teised naised petawad omi mehi. Ei olnud mul aga kunagi põhjust etteheideteks, mis siiski ei keelanud mul armukade olla, iga pilgu pärast, mis wõõra mehe silmis Eira kohta imetlust, iha wõi warjatud küsimust peegeldas. Mis ma salgan, Othello weri ei olnud mulle wõõras. Aga, nagu öeldud, Eira oli süütu, wooruslik ja ligipääsematu ning mu Othello wõis magada õiglase und.

Suurt seltskondlikku läbikäimist meil ei olnud. Ei olnud mul enesel selleks tungi, ei märganud neid kaldumusi ka mu naisel. Kuid klaaskupli all ei saa meie aja inimene ka elada. Mäletan mõndagi lõbusat seltskondlikku õhtut omas majas sõprade kitsas ringis, kus majaperemehena teenisin lugupidamist ja kus Eira peale wõisin olla uhke. Eira oli tubli hoolikas ja lahke perenaine, aga ka nägus ja awameelselt lõbus seltskonna daam,

ilma et selle juures enese üle oleks lubanud pilgukski teisiti mõtelda.

Ärilises suhtes oli mul sel ajal läbikäimisi noore-mehega, keda wäga usaldasin, kelle omadusi ja andeid austasin ja kes inimesena oli meeldiw ja armas poiss. Ta oli meie sagedaim wõõras ja ma rõõmustasin, et just Kärge — nii oli ta nimi — ka Eirale meeldis ja ta lahkuse eriliseks osaliseks sai. Kärge pidas end Eira wastu wabalt, kuid ühtlasi piinlikult korrekt üles, osates tabada kodust tooni, kuid igas sõnas, igas pilgus wäljendades kõige suuremat lugupidamist ja aupakkumist. Kogu Kärge olek ja ülespidamine oli niisugune, et ma Kärge lähedust mu naisele iseäralise heameelega sallisin, seda isegi soowitawaks pidasin. Millest see usaldus tekkis, sellest olen juba kõnelenud. Wõiksin weel juure lisada, et ma Kärge pilgus mu naise peale kunagi ei olnud tähele pannud niisugust, mis meest, kes oma naist armastab ja jumaldab, oleks haawanud. Pean ütlema, mul oli selleks wahetegemiseks erilisest wälja arenenud instinkt.

Sagedasti juhtus, et Kärge ka minu äraolekul meie maia tuli, juttu ajas ja naljatas, Eira poolt kõige lahkemat wastuwõtmist ja kostitamist leides. Neist käikudest sain hiljem alati üksikasjaliselt teada, ennbkumb, kas jutustas sellest mulle Eira, wõi jälle Kärge ise esimesel kokkusaamisel.

Nii läks see mitu aega, Kärge külaskäigud muutusid nähtuseks, mis omandanud traditsiooni ilme ja mille ärajäämine oleks wõinud meie perekonna elus isegi wõõrastawana tunduda. Kadus isegi põhjus sellest kui mingisugusest sündmusest wõi uudisest tagant järele teatada. Kõike seda arwesse wõttes wõite enesele ette kujutada minu imestust ja üllatust, kui ühel päewal Eira, ise ka üllatatud, jutustas mulle selle ootamata traagikoomilise loo.

Ühel õhtul, kui ma äritalituste pärast hiljemaks ära jäin, tulnud Kärge harjunud wiisil meile külla. Aetud paar tundi juttu, naljatatud, isegi wallatatud natuke — ülemeelikus tujus ja kaasakiskuwa humoo-

riga, nagu seda ainult Kärge oskas ja mille kaasnägijaks ise oma silmaga olin mitu korda olnud. Lust oli seda poissi ta süütutes wallatustes näha, põlewate silmade ja sütitawa naeruga walgete hammaste wälgatades. Teab, millest see tuli, olid selleks nüüd harukordsed eeltingimised, weetles teda noor naine seekord rohkem kui harilikult wõi tõlkis ta mu naise seltsimeheliku ülespidamise mõnest liigutusest wõi pilgust walesti (wõi oli ka naine ise natuke süüdi, tahtes wõi tahtmata), aga fakt on see, et Kärge enese pilguks unustas ja ettepanekuga esines, mis ei lasknud kaksipidi mõtelda.

Esimesest imetlusest ja ehmust toibunud, oli Eira nooremehe kawatsusele kohe kindla wastuse annud, otsekoheselt kuid delikaadilt, mehe täbarat seisukorda, mis niisugusel korral paratamata, pehmendades. Asjast mindud „ülemineku wormelita" harilikku päewakorra juure üle, nagu ei oleks midagi olnud. Aetud weel natuke juttu ja et aeg hiline, teinud Kärge wiimaks minekut.

Ei ole küll ainustki noort meeldiwat naist, kelle teele juhtumisi wõi kawatsetud plaani järgi sarnaseid ettepanekuid ei weereks ja muidugi ei olnud Eiralegi see „sündmus" esimene elus. Kuid tundes Eirat, mäletades meie awalikkust ja otsekohesust, ei kahelnud ma pilkugi, et lugu nii oli lõppenud, nagu ta rahulikult ja kõigis detailides seda jutustas. Ja mina? Oleksin kuulnud seda lähenemise stseeni mõne teise mehe poolt, oleksin olnud haawatud, oleksin selle mehe läbi kolkinud wõi pannud oma maja ukse ta ees kinni. Kuid Kärge ei äratanud minus waenu tundeid, Kärge wastu tundsin ainult huwitust wõi arusaamatust iseäralises suhtes. Imetlesin, kuidas ta niisuguste silmadega, nagu nägin teda mu naise otsa alati waatawat, jõudis selle ettepanekuni...

Paar nädalat hiljem, kord Eiraga selle juhtumise peale tagasi sattudes ja naljakaid oletusi tehes, panin tähele Eira nägu, selle kindlaid jooni, ta sõnade terawat tõtt. Muidugi, Eira ülespidamine oli olnud nagu minu naine teisiti ei wõinudki, see pidi niimoodi lõppema. Pidi mulle kui mehele meeldiw kuulda olema mu naise

truudusest ja woorusest. Kuid waadeldes neid waljuid näojooni, kuuldes seda pilget Kärge kohta, sattusid, mulle ootamata, mu mõtted isesugusele teele. Wäga kena ja armas: naine ei warja midagi mehe eest, ta jutustab asju, mida teine naine waewalt jutustama hakkaks. Ta lükkab ettepaneku tagasi, ta jatkab isegi, enese peale kindel olles, selle mehega läbikäimist, kes oma ettepanekuga teda teatawa piirini kahtlemata alandanud, tema wooruste juures kaheldes. Kuid siiski... kuid siiski... Nähtawasti oli wäike saatan mu nahka pugenud ja awas nüüd omad pöörased külaskäigu-etendused.

Mis te ütlete: mind kadeduse-hella, walwe-südit meest hakkas korraga mu naise truudus ja kangekaelne woorus ärritama! Mis oli selle „truuduse", selle „wooruse" sisu? Ütleme: see naine oleks olnud waba? Oleks ta siis ka keeldunud? See mees meeldis ometi talle! Ta oli palju noorem kui mina, sihwaka kehaga, peene hinge ja haritud waimuga. Ja mina seal kõrwal kui heeringatünn, alalised äriplaanid peas, kõigiti keskpärane, waata kust tahes! Millest siis see keeldumine? Kohusetunne mehe wastu? Oh mind waest wõlglast küll, seaduslikkude armuannete osanikku! Mu naise kangekaelne süütus, see iseenesest mõistetaw wooruslik olek, see nõndanimetatud „truudus", muutus minu silmis juhuse puhul korraga mõtteteks, ebaloomulikuks, haawawaks ja piinlikuks. „See ei ole tõsine woorus, waid woorus tingimisi, süütus sunduslik, millega naine tõuseb kangelaseks ja mees türanniks."

See mõttekäik, see probleem waldas mu ja ei annud enam rahu. Kandsin ta kodus ja äris enesega, wähkresin temaga öösel asemel uneta. Nii see siis ka sündis.

Minu ees awanes raske ja keeruline ülesanne, enesele selgeks teha, et Eira Kärgele mitte sellepärast ei keeldunud, et ta seda ise ei tahtnud, et see tubli ja meeldiw poiss talle kui noorele naisele weetlust ei pakkunud, waid see sündis „olude sunnil", kohusetundel minu kui seadusliku ja ainukeselt lubatud mehe wastu. Selle „tingiwa truuduse", selle mõistusliku wooruse, mille wastu

ihu ja hing wõisid ja pidid protesteerima, pidin ma, maksku mis maksab, paljastama.

Murdsin mitu päewa pead, kuidas tõendust leida. Ei olnud teist teed: Kärgele tuli wõimalust anda eesmärgile jõuda.

See näib kõik rumal, wõimatu ja uskumatu. Kogu energiaga tööle asuda, et oma enese naist, keda sa armastad, kes sulle kangekaelselt ja kiusatustest hoolimata truuks jäänud, ära eksitada! Täie teadmisega oma õnne häwitada! Aga seekord, pimestatud omast „tõehimust", „näokatte mahatõmbamisest", ei tulnud asja teine külg sugugi meelde, ei saanud aru, et see mis teen, on näotu ja ulatab nõdrameelsuseni: kallima wara juure aidata inimesel, kes sugugi ööwel ei ole, sisse murda!

Oleks asjata siin kõiki plaane ja abinõusid paljastada, kuidas ma Kärgel, kes esimesest äpardusest araks jäänud, teed mu naise südame juure sillutasin, kuidas ma sündsaid juhuseid promotseerisin, et see mis sündimata jäänud, siiski sünniks. Julgustasin ühte kui teist poolt, legaalseteks nimetades suhteid, mida ma ise enam selleks ei pidanud, mis märgatawalt lõpusihi poole tüürisid, kuid — mu hoolsat kontrolli teades — ometi lõpuni ei jõudnud. Pean tõesti tunnistama: mul oli haruldaselt wooruslik ja truu naine!

Läksid nädalad, jõudsid kuud, kaswades aastaks ja teiseks, kuid Eira jäi mulle truuks. Lubas küll mõndagi, kuid see, mis tõesti kaaluw, ei tulnud. Panin tähele, et see, mis alguses olnud wastastikune sümpaatia, wallatus, mäng, omas tõsisema wärwi, sügawama põhitooni. Märkasin Eira wõitlust iseenesega, keeldumise katseid kokkusaamisest Kärgega, kuid ma ise tassisin selle mehe oma maia ja naeratasin heatahtlikult, neid koos nähes. Selle asemel, et häda pöörda, wahele astuda, heitsin, mu naise kangekaelsusest ärritatud, ainult õli tulle.

Mäletan wäikest perekondlikku õhtut omas majas, sünnipäewa wõi midagi sarnast, kus hästi söödi, kenakesti joodi ja lõbus-ärew tuju tõusis ülemeelikuseni. Oli juba hiline öö, kui wõõrad üksteise järele kaduma hakkasid. Kärge pidi hommiku rongi peale minema ja ma nõudsin,

ta jäägu meile ja mingu siit otsekohe jaama. Eira oli, wastu harilikku, seekord tublisti kaasa joonud, ta põsed punetasid ja silmad olid iseäraliselt niisked. Wiimaks jäid üle kaks paari. Mina ajasin juttu puukauplejaWaresega söögitoas, Eira wallatas Kärgega hämaras saalis. Tuli ette, et kuulsin korra isegi suudluse. Minus walmis plaan: täna öösel jätan nad kahekesi. Ettekäändel, et mul und ei ole ja wärsket õhku tarwitan, teatasin, et Waresega koos wälja lähen, soowides Eirale ja Kärgele head ööd. Kärge waatas mulle üllatatult otsa, kuna Eira kahwatas.

Eeskojas palitut selga ajades tundsin, kuis kuum närwiline käsi mu pihu haaras. Mis on? Ma ei pidawat minema. Eiral olewat hirm. Mis on siin karta, Kärge jääb ju seltsiks? Eira jäi wait, käeselga otsale surudes. Niisugusesse poosi ta jäigi, kui uks mu taga kinni langes.

Saatsin Warese koju, ta elas linna teises serwas. Ajasime wärawas weel juttu, siis lahkusime, pöörsin aeglaselt koduteele. Olin isegi unustanud oma wäljaskäiku sihi, pärast purjutamist ja umbses õhus olekut oli nii mõnus ja lahe hingata jahedat õhku. Ja öö oli ilus, waikne, karge ja kuupaistene. Möödanewast aiast paiskas tuule wire sireli õite joobustawat lõhna. Ja korraga wõpatasid põlwed. Teraw selge mõte torkas kui raudoraga läbi südame. Mis olin teinud? Olin jätnud pooljoobnu naise ööseks wiinastunud wõõra mehe meelewalla alla. Olin ise nad pannud meelega kinni üksteise juure. Nagu wälgud sähwatasid ettekujutused mu ajudes. Ehk ei ole weel midagi sündinud! Ehk on weel aega ära hoida seda pöörast ja meeletut? Hakkasin jooksma. Tormasin tänawalt tänawale, hingeldades, komistades, kukkudes ja tõustes. Laternaposti ääres tukkus öine woorimees, raputasin ta üles, istusin peale, kihutasin. Wiimaks olin kohal. Wiskasin rahapaberi woorimehele kätte, tormasin treppi mööda üles...

Mis seda kirjeldada! Oli sündinud, mida tahtsin. Mu naise kangekaelne truudus oli wiimaks murtud, soowitud „tõsiasjad" olid mul käes.

„Kaabak!" — ütles Eira teisel hommikul lahkudes. Tundsin, et seda olin ja waikisin. Närge juure ta ei läinud, kange naine oli. Kuulsin hiljem, ta sõitnud Wenemaale koha peale. Pärast ei ole temast enam kuulnud.

Nii mängisin enese pankrotti, wennas! Rumal, eks? Aga tuleb ette. Külwasid tuult, ära siis nurise tormi lõigates. Neli aastat juba elan üksi, tormid on jäänud wagusaks. Aga teinekord siiski hakkab siin pahemas rinnas kipitama, niisugune nukrus tuleb peale, et ei taha näha iseennast ega inimesi...

* *
*

Kuuldud lugu arutades oli tee kadunud kiirelt. Juba harwenes männik. Jaamahoone kõrge katus mustendas raagus põõsaste tagant. Metsa taga paisus kohin, kostis rongi öine huikamine, walusalt ja noomiwalt tungides südame.

Ärkasin kui raskest unest.

Metsik kutse

Proua Kider oli kasin, truu ja eeskujulik naine, woorustud kõigi kodanlises seltskonnas nõuetawate omadustega. Ta minewik oli puhas kui lumi, selle peale wõis ta kui walge lehe peale tagasi waadata. Kahekümne kolme aastani oli ta, näljatsewast ja himutsewast meestekarjast hoolimata, enese alles hoidnud. Kahekümne neljandal andis ta enese kohusetruult ja häbeliku ükskõiksuguse kolmekümnekaheksa-aastasele isand Kiderile — peale sellekohaste formaliteetide täitmise — seaduslikus abielu-woodis. Nüüd oli ta seitse aastat proua Kider, selle elukutse ja ametiga harjunud, õnnistatud kahe lapse ja mugawa idüllilise koduga. Ta oli õrn naine, hoolikas ema ja tubli perenaine. Majas walitses piinlik puhtus ja kord, köögis läikisid kastrulid ja pannid, kannatades uuemate kokaraamatute kõige moodsamate kapriiside all. Lapsed käisid nukkudena riides, olid puhtad, terwed ja armsad. Ka isand Kider, saapapoe omanik käidawal tänawal, ei wõinud nuriseda: toit oli hea ja abielumehena peeti ta ihu ja hinge poolest korralikult ülewal. Ka seltskond oli rahuldatud: Kiderite juures wõeti külalisi hästi wastu. Peale selle oli proua Kider enese kenakesti alal hoidnud: sihwakas ja sale kui neitsi. See pakkus esteetilisi wäljawaateid, peaaegu kunstilõbu. Kõige selle juure peeti proua Kiderit „targaks naiseks", kellega mehedki wõisid „asjakohast juttu" ajada.

Nii kadusid päewad, kuud, aastad tähelpanuta: mehanism oli üles keeratud ja töötas nüüd ettenähtud normide järele.

Siis tuli see metsik, jultunud ja igast sündsusetundest lage kiri.

Paul Anderson kirjutas:

Minu aadress: Kaewu tänaw 36, korter 7, teisel korral. Ootan homme õhtu kell üheksa. Wõiksite kodus öelda, et lähete teatrisse.

Ärge waewake end kaksipidi mõtlemistega: Teie tulete. Ma ei ole poisike, kes ilusaid juhtumisi wälja mõtleb. Mina pean Teid saama. Ja just Teid, kuulsat truuduses ja woorustes, seda kõigile ligipääsemata naist. Minu käte wahel peate wisklema: ma tahan seda ja saan. Teie mees... wabandage, tal on omadusi, mis äratawad lugupidamist. Ta pakub Teile rahuliku elu ja majandusliku muretuse. Teie ujute selles abielus kui leiges wees. On see õnn, on see kirg? Häbenege — tunnen Teid paremini kui Teie ise. Teis on tuld, magawat ja tarwitamata... tean, on... ärge tõrjuge wastu! Selle tule tahan süüdata ja üle kallata kirega, mis tulekahjutanud mu hinge. Minu kaenlas peab Teil häbi saama neist „seaduslikkudest" kallistustest, mis saanud hingetuks, mõtteetuks harjumuseks. Ma ei kõnele armastusest, himu woolab mu soontes, kirge ja julmi pattu pakun ma. Ma ei ole Teile wastik, ma mäletan silmapilke... aga milleks need tõendused!? Teie tulete, Teie ei jää tulemata, Teie saate minult need kõrwetawad, pöörased, weripunased silmapilgud: esimesed purpurroosid Teie jahedas luitunud elus. Teie ei saa keelduda, juba tulewaste kahjatsuste ettenägemisel, mitte. Noorus närtsib, tuled kustuwad, jääwad tuhaasemed, rahulolematus, kurbus, igaw ühetooniline elukangas. Üks punane joon Teie halli elukangasse! Tulete, tulete, ei oska enesele ette kujutada teisiti. Teil on kõrge ots, seal peab ometi peituma kübemeke terwet mõistust, natukegi loogikat. Ma ei karda Teie nõndanimetatud „woorusi": just Teie wooruslikkus julgustab mind ja ma olen kindel, et ainult Teie mõistate mu kirglist otsekohesust wäärilise lugupidamise ja austusega hinnata ja enese kõrgemale seada kui kõik tingimused.

Nägemiseni!

Teie

Paul Anderson.

Proua Kider istub pool tundi kuschetil, waguſi, kahwatu, hirmus kiri wäriſewate ſõrmede wahel. Soe hoog käib tal üle keha, kõrwus kumiſeb. Siis hakkab külm. Proua Kider wõtab willaſe rätiku õlgadele. Ta on korraga wäſinud, wäga wäſinud. „Miks ma ei wihasta?" — mõtleb ta ükskõikſelt. „See on ju mõtſik häbemata kutſe!" Aga proua Kider ei wihasta. Tal on külm, ta on wäga wäſinud ja wihastamine on raske, kulutaw. Päraſt, hiljem, kui mees koju tuleb. Siis näitab ta kirja mehele ja nad wihastawad kahekeſi. Proua Kideri käſi ulatab riiulile raamatu järele, kuid käſi kukub huwita tagaſi. „Kirjanduſeski ei ole ma lugenud midagi ſarnaſt!" Imelik rahutus poeb naiſe ſüdameſſe, tal on korraga mahajäetu, unustatu tunne, kui ei oleks kedagi, kes teda kaitſeks.

Proua Kider tõuſeb püsti. Käib kui unes, kui midagi otſides toaſt tuppa, nägu kahwatu, pea tühi, ſüda nõrk. Ärewus kaswab. On tundmus kui põleks maja, aga tema ei tea mis teha, keda päästa ja kuidas. Muidugi näitab ta kirja mehele. Inimene käib majas ſiſſe ja wälja, on peaaegu kui kodus ja korraga niiſugune kiri. Piſarad tikuwad naiſele ſilmi ja kurk kiſub waluſalt kokku. „Misſugune ülbus, misſugune ülbus!"

„Oled haige?" — küſib iſand Kider õhtu theelauas murelikult. Naine kahwatab, ta käſi wäriſeb klaaſi ulatades. „Ei midagi, ainult wäſinud wähe." Mees ſuudleb teda iſalikult. Naine kohtab mehe huuli, mõeldes mujale. Ta tunneb mehe riietelt nahapoe lõhna ja ſee on korraga wastik, tülgastaw. „Homme õhtu kell üheksa," — lauſuks kui wõõras, ükskõikne hääl kuſagilt kõrwalt. Naine wõpatab. Iſu on kadunud. On korraga kurb, igaw ja lootuſeta. Ah ſee kiri, kiri, kiri... Et inimeſi leidub, kes neid kirjutab!?

Öösel on proua Kideril kerge palawik, härra Kider teeb märge kompreſſe, aga Paul Andersoni nurjatu kiri on naiſe padja all. Siis langeb naine, wäſinud närwiliſteſt wõpatusteſt ja külmawärinate tantſitusteſt raskeſſe, painawaſſe unne. Milline kohutaw unenägu! Kogu öö mäſſab ja murrab Paul Anderſon. Ta ſuu on kui

weripunane haaw, ta silmad põlewad sütena, ta käed on kui raudahelad naise ümber. Hing jääb kinni pingutamaist käteahelaist. Proua Kider püüab surmahirmus pead kõrwale pöörda, kuid mehe huuled weawad end aeglaselt kuid sihile jõudwalt ta huultele, surudes weskikiwi raskusega. Ah see suudlus kui leil, mis kõrwetab, wiskleb, mis rammeks teeb, hinge wõtab ja magusa hirmuga üdini tungib, kui karjatus...

Hommikul ärgates on naise keha üleni märg. Palawik on kadunud, kuid nõrkus ja rammestus on konddid täitnud raskemeelse tinaga. Proua Kider seisab waewalt jalul, nii kulutanud ta öised wiirastused ja painajad. Ta keedab kohwi, tõreldes tüdrukuga, saadab mehe ärisse, saadab lapsed tüdrukuga jalutama. Proua Kider on wiimaks üksi. Wäsinuna langeb ta kuschetile ja loeb uuesti ja weel kord Paul Andersoni kirja. Kui rumal, kui haawaw, kui julge! Missugune ülbus! Ta pigistab silmad kinni ja näeb Paul Andersoni öises wiirastuses: tumedad käharad juuksed, silmad põlewate sütena ja suu — tulipunane werehaaw... Proua Kider langeb kummuli kuschetile, surub pihud silmile ja nutab. Nutab tasa, pisaraohtralt, kaua, nutab Paul Andersoni ülbuse, süsisärawate silmade ja werihaawul suu pärast. Ah, see elu: nii wastik, pöörane ja igaw! Ja kodus ei ole kedagi, kes aitaks, kes trööstiks ja meelitaks.

Härra Kider tuleb koju lõunat sööma. Ta on lõbus, jutukas ja liigutustes lai ning awameelne. Silitab naise pead, suudleb põsele ja ütleb: mu kassike! Teda ümbritseb wärske juhtnaha ja pumadi lõhn, selle jätab ta maha, kadudes wilistades oma teed. Proua Kiderit ärritab see lehk, mida senni peaaegu kunagi ei pannud tähele. Awab aknad ja tuulutab tube. Siis kõnnib kambrist kambrisse, lõtw, enesest ära, unenäolik. Lapsed wallatawad saalis, köögist on kuulda taldrikute tirinat. Telefon tärises. „Halloo, kes kõneleb?" „Anderson. Tere, armuline proua! Jumaldan teid. Nii siis, õhtu kell üheksa? Mis? Ootan... ootan. Nägemiseni!" Mis ta ütles sellele hirmsale mehele? Ei mäletagi enam. Proua

Kider on walmis minestama. Ta riputab kuulmetoru haaki. Ta joob klaaſi külma wett, istub kuſchetile, tundes ainult ühte ſoowi: kui ſee kord juba mööda oleks! Ükskõik kuidas, ainult mööda…

Kell ſeitſe tuleb härra Kider koju. Käib wilistades toaſt tuppa, wiirg nahapoe ſooja lõhna järel. Waatab kabinetti, ſorib kirju. Seiſatab ſaali aknal, käed taskus ja parema põlwega wibutades kui inimene, kellel wähe aega. Mööda minnes lööb kämblaga klaweri klahwidele, nii et ſee wastikult karjatab. Waatab üle ukſe köökigi, kus teenija walge põllega koldel talitab, käed raswaläikes ja põskil punetus. Nähtawasti läheb õhtuſöögiga aega.

Magadistoas istub naine ſängi äärel, käed ſüles ja wahib eneſe ette. „Kaſſike, mis on?" „Wäſinud wähe, jäin mõtteſſe." „Mõtteſſe!" — naerab härra Kider laia raswaſe häälega. „Ah, ſa narrike!" Härra Kider ſilitab „kaſſikeſe" pead. „Too mu ſinine ülikond, lähen kohe wälja!" Proua Kider tõuſeb ſõnatu, awab kapi ja ulatab nõuetawa ülikonna. Kuuel on nööp lahti, naine hakkab ſeda õmblema. Seda ootes koorib härra Kider eneſe aluspeſuni. Peſeb ſilmi ja puristab, tagupoolt upitades, mis wõimſalt riiet pingutab, kõht lodewil, püksteſſe rippuw, muſt karwane rind wahib awatud ſärgieſiſelt wälja. Proua Kider wahib meeſt ükſiſilmi kõrwalt, kogu keha, ſelle laiskunud, lõtwu worme ja tunneb korraga tülgastuſe wõpatuſt rinde all. Siis tuleb tal korraga hirm, kahe haruga hirm: mehe ja ſelle teiſe mehe eeſt. Ta on korraga kui kahe kitſa kaljurahnu wahele ſurutud, kuſt ei ole pääſu. Aga Anderſoni kardab ta rohkem ja teiſiti. „Jää koju," palub ta meeſt. „Mis, narrike! Äri aſi, kaſſike." Härra Kider ajab ſiniſed pükſid jalga, ſeob ſiis kaelaſidet peegli ees. „Ära ole laps! Olen ju mõne tunni päraſt tagaſi. Nägemiſeni, kaſſike!" Silitab pead ja ſuudleb põske. Läheb ſiis oma wile ja juhtilõhnadega. Mehe rasked ſammud kägiſewad trepil. Siis on kõik waikne. „Mis nüüd?"

Proua Kider jöödab unisena ja ükskõiksena lapsed ja paneb nad magama. Kõnnib kõik toad läbi, kohendab ja korraldab, teadmata miks ja kellele. Iga wiiwu järele waatab kella. Kell tiksub söögitoa seinal, mõõdab aega ja mõõdab, iga tiksumisega läheneb tund. Kell on kaheksa, kell on weerand üheksa, kell on wiis minutit üle poole üheksa.

Siis järsku, kui ärgates, kui wirgudes teadwusele, lööb naine selja sirgu. Ümbrus, mis oli wajunud unne, saab ta silmis korraga terawad äärjooned, tungib esile üksikasjalise täpipealsusega. Ta põsed punetawad, suu ümber on pehme, kindel ja siiski helduw joon. Kähku awab ta riidekapi, walib parema ülikonna, ehib end wallatult ja edewalt peegli ees palgede õhetawana, niiskete silmade särades. Heidab suwemantli õlgeile, kell on wiis minutit üle üheksa, ja hüüab heleda noore häälega kööki:

„Anni, waata laste järele, ma lähen teaatrisse.“

Mõrtsukatöö wagunis

Ohtused lehed tõid teate saladuslikust kuriteost.

> Mõrtsukatöö wagunis. Kui täna hommiku T. poolt tulew rong nr. 35 N. pooljaamas peatas, tungis tundmata noormees teise klassi wagunisse, kus inimesed pimedikus alles magasid, ja laskis rewolwrist ärimees Hans Marguse peale kolm laengut. Õnnetu ohwer heitis sealsamas hinge. Mõrtsukas on tabatud. Ta nimi on Martin Seljamäe, õigusteaduse üliõpilane, 23 aastat wana. Mõrtsukas ära põgeneda ei püüdnudki, andis enese sealsamas wõimude kätte. Kuriteo põhjuste kohta waikib süüdlane kangekaelselt. Asja uuritakse.

Mõrtsukatöö wagunis tekitas ärewust oma julguse ja saladuslikkusega. Kusagilt ei selgunud kuriteo motiiwid. Inimene rahutub, kui ta ei tea, miks midagi on sündinud. Ajalehed tõid järgmistel päewadel wäikseid üksikasju mõrtsukatööst, kõnelesid mingist naisest, kes Marguse wastas pingil istunud ja minestusse langenud; kõnelesid saadud haawust, mis kuulid sünnitanud, aga mis inimese sellele kuriteole wiis, jäi tumedaks, sest inimene, kes teise tapnud, waikis.

Alles kui mõrtsukatöö wagunis kohtulikule arutamisele jõudis ja süüdlane sõna sai oma tegewuse seletamiseks, jutustas ta järgmist:

„Kõige esmalt juhin kohtu tähelpanu selle peale, et mul mingisuguseid kriminaalseid kalduwusi ei ole ja ma

kodanliste seaduste wastu, mis karistust toowad, kunagi ei ole eksinud. Kui ma 27. juulil N. jaamas hommikuse rongi wastu läksin, ei olnud mul aimugi, et Hans Margus sõidab. Margust tundsin ainult näo järele, me ei olnud tuttawad, meil ei olnud üksteisega midagi tegu ja tappa ma teda ei tahtnud, mul ei olnud kunagi mõttesegi tulnud niisugust hirmsat asja! Kui ma wiis minutit hiljem siiski tapsin, siis põhjustel, mis selgusid selle ainukese minuti jooksul, mille kestes peatas rong nr. 35 N. wäikses pooljaamas.

Suwitasin N. pooljaama läheduses ja ootasin rongiga naist, kellega sidemed. Mis see naine mulle oli wõi on, see ei puutuks asjasse, aga et kohus wast lähemat defineerimist nõuab, siis ütleme, ta oli, nagu seda öeldakse, minu armuke. Peale selle oli ta teise mehe naine. On selge, et meie kokkusaamine tarwitas piinlikku ettewaatust.

Nüüd juhtus aga õnnetuseks nii, et Hans Margus, kes minu armukese ja tema mehe tuttaw, sattus sama rongi sama waguni kupeesse, milles sõitis see naine. Mahatulemine oli wõimatuks saanud, naisel ei jäänud muud nõu kui otsus — edasi sõita. Seda kuuldes tapsin Marguse. See on uskumata ja naiiw, tean seda. Aga sellel sekundil, kui kuulsin, et selle juhusliku wõõra inimese pärast meie kokkusaamine nurja läinud, süttis minus niisugune waen selle mehe wastu, et oma teo korda saatsin kaalumata ja mõtlemata. Ma tormasin wagunisse, et seda takistajat lihtsalt läbi tuuseldada, wõib olla ka ainult sõimata. Aga seal sattus mu rusikas tasku, mä leidsin, kahjuks rewolwri: kõlasid need kolm pauku, mis nüüd saatuseks saanud mõrtsukale kui ka ta ohwrile.

Wõite enesele ette kujutada inimest, ta hingelikku olekut, kes naise järgi on sänunenud päewi ja nädalaid, kes kaotanud kogu rahu, kes päewal kõnnib kui unes, öid ei maga, waid ainult ootab, ootab... Mu ihaldataw elas kaugel linnas, tingimistes, mis kokkusaamist kõigiti takistasid. Olin mitu kirja saanud, kus sõita lubati, aga ikka juhtus midagi, mis kõik plaanid nurja ajas. Kui mitu korda ei olnud ma juba rongi wastas käinud

suwe jooksul, mis tooma pidi igatsetu ja mis minutilise peatuse järgi ükskõikselt mööda sõitis, mind maha jättes meelehärmas ja pettumuses. Ma ei söönud enam, öösel ei saanud ma silma kinni. Kirjutasin, tulgu ta, tehku kõik mis wõimalik, muidu teen enesele otsa wõi lähen hulluks.

Siis sain kirja: „Sõidan 25.—27. juuli päewadel, kindlasti ei tea määrata, igatahes hommikuse rongiga, sule wastu." Mu ülesanne oli selge: kolm päewa järgimööda minna hommikuse rongi wastu. Üks neist kolmest rongist toob tema.

Mäletan päewa 24. juulil. See oli harilik äripäew, aga kui hommiku ärkasin, naeratas mulle päike läbi akna pühapäewlikult. Homme tuleb tema! Uitasin mööda metsi ja unistasin temast. Minutid olid pikad kui päewad, päew wenis igawikuks. Katsusin raamatut lugeda, ei mingit huwi! Hommikut ei julenud ma oodata, liig kauge weel see, ma ootasin õhtut ja ööd. Et siis mõttega temast uinuda ja ärgata wära hommiku, wastu minemiseks. Õhtu tuli, öö tuli, kuid ei saanud sõba silmele. Ammu enne koitu olin üleval, jooksin läbi metsi ja maid, et aega mis mind temast lahutas, surnuks joosta, surnuks lüüa. Iga erk minus oli pingul, olin walmis iga takistust murdma, mis mind lahutas ihaldatawast naisest.

Kaks tundi enne rongi tulekut olin jaamas. Kõige raskemad, kõige ärewamad ooteminutid, mis seda pikemaks wenisid, mida lähemale jõudis tähtaeg. Wiimaks kostab rongi wile, juba paistab weduri suits metsa taga, kolisedes ja uniselt logiseb rong tühja jaama ette. See rong on kui surnud. Inimesed magawad, wagunitrepid tühjad. Konduktor annab wilega märku minekuks. Seisan soolasambana: tema ei tulnud.

See on hirmus: jälle kakskümmend neli tundi oodata, oodata, oodata. Jälle kordub kõik nagu enne, ainult terawamalt, painawamalt, sest erkude wastupanek nõrkeb. Ma ei söö, ma ei maga, ma ei saa midagi teha: Ainult ootan ja põlen ootusest. Weel paar niisugust päewa ja olen sest sisemisest tulest, sest põuakirest läbi põlenud. Ka 26. juuli hommikune rong ei too kedagi.

Kui senni siiski olin oodanud kahklusega, et oodataw, wõib olla alles järgmise rongiga tuleb, oli 27. juuli hommik wiimane tähtaeg, nüüd tuli ta kõesti, maksku mis maksab. Iga äraoodatud tund, iga kustuw minut toob ta mulle lähemale. Mu ettekujutus lõi kiirgawaid pilta õnnest, mis mind waritses ja mida ootasin näljase läbematusega. Missugune idüll, waikseid suwepäewi mööda saata armastatuga, ilmast eemal, üksikus kohakeses keset metsi, mägesid, keset maaelu muretusi.

Rongi kume huikamine, see oli terwitus temalt. Weduri suits metsa tagant ütles mulle: „tere tulemast“. Isegi rong sõitis täna pidulikumalt jaama, kui eelmised hommikud. Naine seisis trepil ja naeratles mulle. Kuid selle naeratuse tagapõhi oli murelik. Mis oli sündinud?

Tormasin wastu, haarasin käe, et kallist koormat alla aidata. Kuid ta tõrjus mu pehmelt tagasi. Paar jaama enne seda on Hans Margus rongile tulnud, istub naise wastas, kes mulle sõitnud. Maha tulla neil tingimistel wõimata, tagajärg oleks — skandaal.

Ühe pilgu jooksul on mu seisukord selge. Kolm päewa olen lugenud minutid, et seda momenti ära oodata. Ja nüüd sõidab rong minu ihaldatu ja igatsetuga mööda, jään üksi, isegi oodata ei ole kedagi. Ma ei saa nii. Sündigu mis sünnib, aga ei saa. Juba kostab konduktori wile, juba huikab wedur, juba nihkuwad rattad. Hüppan trepile. Torman wagunisse, naine hirmunult mu kannul.

Seal tukub see wõõras mees waguni nurgas, müts kuklas, näol magaja lollakas ilme. Sellel wõõral juhuslikul mehel on keelata minu õnne, mida oodanud kolm päewa, millest mu ergud on sõeks põlenud. Hirmus wihahoog keeb minus üles, silmade ees tantsiwad rõngad... Wõtan rewolwri, mille külm raud mu taskus kätt puudutanud, ja lasen kolm pauku selle süütu idiootlikku näkku... kolm pauku, sest rohkem laenguid ei olnud... Olen lõpetanud, herrad kohtunikud.“

Kirjad enesele

Lugupeetud kodanik! See sünnib küll väga harva, et inimene ise kirjutab enesele. Kirjalik tähelpanematus enese isiku wastu tekib piinlikust olukorrast, mis mõnele on madal arenemise tagajärg, mõnele seltskondline wiisakus, mõnele lihtsalt mõttelaokil olek, ajapuudus wõi ülearune ajalehtede lugemine. Inimene ei malda enesest kõrwale astuda paar sammu ja waadelda oma Mina profiilis.

Wiimane tegewus on wäga tähtis. Wõõras silm on waenulik, egoistlik ja umbusklik. Pinnast teise silmas teeb ta palgi. Inimene komistab wähe, aga juba kõneleb naaber luukurist. Iseloomu wäikse wiperuse pärast salatakse kogu karakter. Nõrkuse silmapilgust dekreteeritakse ebawoorus eluks ajaks. On inimesel aga salgake sõpru ning austajaid, siis tuleb päewakorrale idealiseerimine, mis weel wastikum. Wõõrad helgiwiskajad walgustawad meid walesti.

Inimene ise tunneb end kõige paremini. Wõõras kius, tõsi, waidleb sagedasti ja heade tagajärgedega selle wastu, aga see, mu sõber, ei pea meid kohutama.

Minu nimi on Martin Mäeselg. Teie nimi loomulikult ka. Need kirjad on — Martin Mäeselja kirjad Martin Mäeseljale. Wõiksin omad mõtted teile öelda ka suusõnal. Kuid kirjutades on inimene ettewaatlikum ja süstemaatilisem. Peale selle, kirjalikul mõttewahetusel jääb järele huwitaw dokument, sõnasõnaline protokoll: meie realistline aeg, nagu teada, protokolleerib hea meelega. Kirjalikud dokumendid on täpipealsed ja kohustawad. Ei saa seal sõna tagasi wõtta, mõtet wäänata

wõi muul teel asjast kõrwale põigelda. Seda ei luba must walge peal.

Nii siis, kodanik Mäeselg, nende ja alamaljärgnewate ridadega pööran isiklikult teie poole. Meie ühine saatus, meie lahutamata kooselu kätkist peale, meie mõlema tulewik, see annab andeks ja wabandab mu familiäärsuse. Usun, et olete mu sõber. Ideaalseid sõpru, täiuslisi omas elukutses, ei ole wist ühelgi inimesel. Ka inimene ise ei ole kunagi enese sõber täielikult, kuidas ta muidu patustaks enese wastu nii palju. Aga wõrdlemisi seisate, kallis Mäeselg, mulle siiski wäga lähedal, lähemal kui keegi teine. Teile suudan mõndagi tõtt öelda, mis wõõras suu ei teaks ja ei tohiks.

Minu ülesanne neis ridades on teid eneseteadmisele ja -tundmisele äratada. Nagu ma kurwastusega juba ammu tähele pannud, elate teie, kodanik Mäeselg, teile kätte mõõdetud elu mõtlemata, huupi ja plaanita. Teie ei pea raamatuid, ei tee enesele inwentuuri, ei anna enesele aru oma tegewusest. Teil on selle tagajärjel tundmuski tekkinud, nagu ei wastutaks teie selle eest, kes teie olete ja mis teie teete. Wõiksin teid teie elamise suhetes wõrrelda ajalehe tegeliku toimetajaga, kelle ülespidamise eest wastutawad isikud peawad istuma. Kuid elu läheb wähe lahku ajalehe toimetuse kommetest. Elus istub inimene teinekord oma enese teo pärast. Wõtke seda sõbralikku nõuannet arwesse.

Teie haridus ja ettewalmistus elule on liig üleüldine ja sellepärast kahwatu. Teie teate kõik, wõite kõigest kõnelda ja kirjutada, aga tõepoolest ei tea teie midagi tõsiselt ja põhjalikult — isegi seda mitte, mis asi teie olete, mis otstarbel ja milleks teile see homne päew. Olete unustanud oma minewiku, kahtlete oma olewiku ülesannetes, aga tulewiku kohta ei ole teil kawa. See on wäga kurb asi. Teie olemine on unenäolik, juhuslik ja laiali walguw. Seisate huwitawatest kildudest koos, aga need ei anna terwet. Ja ometi olete organism, kõrgem liik imetajaist, olete looduse kroon, modern inimene ja palju niisugust kiiduwäärilist. Teie aadel kohustab teid, kodanik Mäeselg!

Mu ülesanne teie wastu, seltsimees, on raske ja keeruline. Olen selles teadlik. Kuid olukord mind ei kohuta. Olen kompetentsem inimene teie silmi awama. Mu ülesanne wõib nurja minna. Ja kui ta läheb nurja — läheb ta siiski wähem nurja kui kellelgi teisel minu asemel. See on mu troost.

Tean, liig kohatu on praegu aeg inimest kutsuda enese juure. On rahutu, erguline, püsimatu aeg. Liig umbusklik ja kade iga algupärase mõtte wastu. Aja tänulikum mateeria on mass. Massi upub üksik inimene.

Teie, kodanik Mäeselg, olete isik. Küll selgumata ja piirjoonteta isik, kuid siiski see. Olete ühiskonna wäikseim üksus, algrakuke, autonoomne omas seaduspärasuses. Selle indiwiduaalse olemise peale on teil seaduslik õigus. Isegi sotsiaalne ilmapööris lubab seda, wähemalt teoreetiliselt.

Inimkonnal wõiwad, tohiwad ja peawad olema massilised koondused ja massilised liikumised. Need on inimkonna lained, mis tõusewad ja wajuwad, tõstawad ja mataward. Teie, kodanik Mäeselg, ei ole rahwa juht selle sõna demagoogilises mõttes, teie tõusete wõi langete selle tasapinnaga, kuhu olete sattunud, automaatlikult. Sinna ei ole palju parata. Kuid see tõusew ja langew sotsiaalne tasapind ei ole puhas leht. See kangas sisaldab kirja, tähtedeks üksikud isikud. Teie, kodanik Mäeselg, olete üks neist wäikestest wiguritest meie ühiskonna pragisewal klassitahwlil.

Lubage mulle peatada selle juures, mis on teie kui ühiskondlise inimesewiguri erilik sisu.

Asjaolude tõsiseks hindamiseks pean algama wäga kaugelt.

* *
*

Ehk ma enese olemasolu küll sellest silmapilgust lugema olen harjunud, kus teie, kodanik Mäeselg, esimest korda meie planeedi päewawalgust oma mõttetuisse silmisse korjasite; ehk ma sellest silmapilgust saadik ikka teie paratamata kaasrändaja olnud, ikka teiega ja teis, ei mäleta ma ometi midagi olemise esimesest päewist. Sel

oli idiootlik olemasolu, tibatilllukeste nõuetega, nõdra keha mootorliste, mehaaniliste liigutustega, wäliselt kui ka sisemistes elundites. Mis teie too kord olite, wõisite pärast näha ja kontroleerida naabruse hiljemaks jäänud eksemplaaride juures, mis silma puutunud. Neid wäeti keha ja suure häälega inimese-taimi leidub isegi kahelapse süsteemi juures igas korralikus, aastaid kestnud abielus.

Minu esimene mälestus teist on seotud ühe ebamäärase, katkendlise pildiga. mis kuidagi peatama jäänud mu ajudesse. Olite alles eas, kus riie meest ei riku, kus teie oma kehakatete waliku juures mõõduandew ei olnud ja kus teid siis ka omawoliliselt ning maskeraadiliselt moonutati, et wõõral silmal wõimatuks sai teie sugulist alluwust kindlaks määrata. Teie nimi oli seekord. Matu, käisite juba kindlalt omail jalgeil ja, nagu mäletan, läksite trepist üles. Ajalugu waikib sellest (ja minu mälu ka), kust te seekord tulite ja kuhu läksite, ei teata ka teie reisisihti ja ülesandeid (kas see teekond tingitud mõnest loomulikust wajadusest wõi lihtsalt huikuri-lõbust). Aga faktid on: oli trepp, teie nimi oli Matu ja seda treppi mööda see Matu üles läks...

Ütelge nüüd, kodanik Mäeselg, kuidas meeldib teile see esimene pilt, mis teadwus teie waraiasemaist east alal hoidnud? Kas ei mõju see trepist üles minek saladuslikult, sümboolselt ja paljutähendawalt? Kas ei olnud teie juba siis, kui alles ümber jooksite, põll ees ja särg'saba püksest wäljas — kas teie juba siis ei mõjunud edasipüüdwa nooremehena? Ma ütlen, selleks edasipüüdwaks nooreksmeheks olete jäänud täna päewani ja see särgisaba, wabandage, ei ole teil ka kunagi pükstes seisnud, ma mõtlen seda muidugi piltlikult.

Wähe hilisemast ajajärgust mäletan weel mõnda iseloomulikku joont. Teil oli wäike sõbranna, kellega mängisite omi mänge. Teil olid isegi perekondlikud stseenid: üks oli „papa" ja teine oli „mamma". On tõsiselt mõtlema panew, miks teie alati olite „mamma", kuna teil isiklikult kõik eeldused olid papaks saada ja

praegugi on, kuigi sellest tänapäewani ei ole midagi wälja tulnud.

Teie warajasemast lapsepõlwest on mul üleüldse wähe andmeid. Kas ei mäleta enam hästi wõi ei olnud seal palju iseloomulikku. Olite natuke raskemeelne poiss, kuid mitte puupea. Nutsite rohkem kui ühele edasipüüdwale nooremehele just tarwis. Rippusite ema hõlmas ja kartsite isa. Olete pärinud isa walju kiwise kui graniidist raiutud näojooned, aga ema ärdad sinised silmad ja ta tömpide sõrmedega pehmed sentimentaalsed käed. Öeldakse küll, et wastupidised sünniwad kokku. Wõib olla. Aga mis saab lastest, kui nad pääriwad isalt ja emalt, kes wastupidised? Kas ei sigine siis kahe selgrooga inimesed, kas ei sattu siis isa ja ema wastupidised, üksteisega sobimata loomujooned ühe inimese ihhu ja hinge? Mis on niisugune inimene, kes iseenesega riius? Mul on paha aimdus, kodanik Mäeselg, et olete pärinud „kärisenud hinge“.

Nüüd jõuame selle suure pöördeni teie elus, kus teie mureta mängupäewade keskele kui wälk selgest taewast hukkus see saatuslik „kuke-aabits“. Teie auks pean tunnistama: teie ei heitunud, iseäralist waenu te selle raamatu wastu ei tunnud. „Kõwa pea“ teil ei olnud, seda märgati kohe. Wilusite nende suurte ja wäikeste tähtedega, weerisite silpe ja sõnu, ja mõne aja pärast teadsite selle „kuke-aabitsa“ algusest lõpuni peast. See oli mälu-gümnastika. Lugesite aabitsasse waadates, aga wõisite niisama hästi lugeda sinna mitte waadates, teades teatawate lugemistükkide paljast olemasolu. Ühtegi muud sõna ja lauset te aga „wõõrast“ raamatust kokku ei saanud. Kurb fiasko. Teie ei olnud l u g e m a õppinud, teile oli ainult m e e l e jäänud loetud ja tuubitud sisu, mida kordasite papagoina. Kuidas te hiljem lugema õppisite, ei mäleta hästi, aga hiljem õppisite selle lugemise. Lugesite piiblit, „Pühade manna“, kalendri sabu, isamaa laulikut. Lugesite läbi kõik kodused tagawarad. Kord sattus teie kätte „Wagga Genowewa halle elloluggo“, lugesite ja nutsite: lugemine ja nutt, mõlemad olid selged. Olite tundelik, õrn poisike, ime

et nii wähe tegite hiljem riime ja et needki riimid, mis tegite, ei kaalu palju.

Koolis olite edukas üle keskmise. Kohe algusest peale. Teis on ikka andi leitud ja suurt tööhimu. Matemaatika oli teie tugew külg. Teie mõtlesite loogiliselt, teie wäited olid järjekindlad. Ajalugu waimustas teid, kirjandust te armastasite. Huwitaw wastolu: luule ja abstraktne wäide leidsid teis ühtewiisi tänulikku pinda. Aga tehnikas olite abitu. Koolis hoidsite eemal käsitööst. Teie joonistused olid wiletsad ja teie käekiri wõimatu. Nii korralik omades mõtetes, ei olnud teie riided ja raamatud kunagi korras. Wäliseks korraks ei olnud teil oskust, aega ega tahtmist. Teil oli hea mälu, aga sealjuures wõisite unustada lõpmata. Ei, kodanik Mäeselg, teie iseloomus oli palju wõimalusi, mis üksteisega wastolus, see on teie saatus. Teie olemus ei kontsentreeru, waid jookseb laiali, kulutab end mitmes sihis. See on teie õnnetus.

Miks te koolis hästi õppisite? Kahtlemata oli teil and. Aga te tahtsite ka wälja paista, üle olla. See kihutas tagant. Moodne kaswatusteadus eitab kooli numbrisüsteemi. Kuid teie tarwitasite „head atestaati", teie õppisite numbri pärast, mis teid keskpärasusest pidi kõrgemale tõstma, awalikult ja kõikide nähes. Kuid andest ja hoolsusest hoolimata ei saawutanud te omi ideaale kunagi täielikult, neile ainult wõrdlemisi lähedale jõudes. Teie ei saanud esimest auhinda. Atestaadi poolest olite ikka kas teine wõi kolmas, aga ei kunagi esimene. Teid trumpas keegi üle kas ande wõi hoolsusega. Teie, isand Mäeselg, olete teise wõi kolmanda järgu talent. Selle all te kannatate. Teie paistate silma, teie ei kao keskpäraste hulka, ei ole kunagi kadunud, kuid tipul on olnud ikka teised. Olete otsinud teid, et ala leida, kus wõiksite olla esimene, aga ikka olete teine wõi kolmas.

Selles „eluwõitluses", selles wõitluses mitmel frondil olete arenenud mitmekülgseks, teie olete wäga mitmel alal midagi. Kuid tõsist „asjatundjat" ei ole teist saanud kuski, kuigi teid mõnel alal mõni aeg autori-

teediks on peetud ja teie ise ennast selleks, kahjuks, ka olete pidanud. Kuid ma kinnitan, see on eksitus. Olete dilettant, mitmekülgne dilettant, kuid siiski dilettant, mitte rohkem.

Teie koolieast, mis teist olenemata põhjustel katkes varakult ja suutis teile anda üleüldise hariduse algteadmisi, — teie koolieast tahan teile meele tuletada mõnda asja. Teil oli kaks piiratud maailma: klassituba ja kodu. Klassis lõikasite neid loorberid, mis te kodus jonnaka püsivusega ette valmistasite. Elasite üksildases kostikohas, mille kaudu teil ei võinud sigineda mingisuguseid seltskondlisi sidemeid. Koolipidud, mis seda puudust oleksid aidanud täita, ei olnud seekord veel moes. Jäi üle — tänav võõraste inimestega, kust sammusite läbi võõrana. Praegusele ajale nii imelik: teil ei olnud ainustki naistutvust, ainust koolipiikat, kes teile oleks naeratanud silma, kelle ees te oleks kergitanud mütsi. Tüdrukud tulid teile tänaval vastu, võõrad, kauged, ligipääsematud.

Vere tõmbus andis end varakult tunda, kuid see oli kõrbe läte, mis kadus liivasse. Sellel ei olnud tegelikku pinda, ilutsemise eeltingimisi. Maa poisina tundusite linnas „matsina". Teie riided olid kodukoetud ja kohmakalt õmmeldud, teie turi oli vimmas, kool, milles käisite, ei olnud kuulus. Klassis esimeste hulgas, kadedust äratavate „numbritega" varustud, kadusite tänaval ära, alla kriitikat ja konkurentsi. Kui palju teie hell enesetunne selle all kannatas, seda tean väga hästi. Elu väljaspool kooli ei pannud teid tähele, ta jooksis teist mööda ja üle. Koolis saite head numbrid, aga elu teie ei tunnud, teie põlgasite seda elu kui „õpeainet", milleks teil puudus and, eeltingimused ja kus ei aidanud mingisugune „tuupimine". Kõige võõram oli teile ala, mis puutub naistega ümberkäimisse. Siin olite valge leht. Naine oli teile sellel sugulisel murrangu ajal kauge ligipääsematu, muinasloolik olevus, mis peitis eneses tuhat saladust. Teie võisite teda ainult imestada ja jumaldada, selles kauges distantsis, tema kujuga siduda luulet, millel puudus maine side ja pide.

Nii omandas teine sugupool teie silmis eeterlise weet-luse, teie kujutlused temast olid peaaegu — botaanilised.

Kogemused hilisemast ajast on teie waated naise kohta muidugi põhjalikult muutnud: tüdruku ja mooniõie wahel on ikka wäike wahe. Kuid nooruse idealismi warjud naise suhtes ei ole teie hingest praegugi weel täielikult kadunud. Olles kõrges meheeas, weetlewad teid weel praegugi koolitüdrukud. Neid te kord jumaldasite, nendega on seotud teie puhtamad, luulelisemad mälestused. Weel praegu, kui nõrkuse silmapilgul unistate naisest, kujutlete enesele midagi puhast, süütut ja hella, wõtab naine teie meeltes noore tüdruku kuju, gümnaasiumikleidis, põllega, patsid õlgadel, ja kohates sarnast, wõite talle läheneda naiiwima õrnuse, andumuse ja palwusega. Nii sügawad ja jäljekad on nooruse üleelamised, nii raske on pääseda nende wõrgust.

Teie ei tarwitse oma halli üksluiset igawat noorust siunata ühes suhtes: omis keeldumisis saite luuletajaks armastuses, teie waim produtseeris rohkem, kui kanda suudab meie planeet. Mis sest, et naine ei wasta teie luulekujudele, noile nooruse unistusile. Mis sest, et naine on wäga tõsioluline fakt, et tema on kulukas lõbu: kulukas ihu ja hinge poolest. Tähtis on, et teie teda waadelda ja imetleda wõite distantsist. Meie, mehed, oleme kõige rikkamad, kui waatleme naist kaugelt, unistades temast. Oleme siis lapsed, rumalad, usaldawad ja arglik-uudishimulikud, nagu seda on kõik külalapsed suurte metsade taga.

Nii see on. Kui oleme noored, on silmapiiril suured saladuslikud metsad, mille taga meri, muinasjutt, õnn. Mehena elusse kaasa wõtta osagi neist metsist, sellest merest, muinasjutust, luulest — need on Krõõsused. Teised, kes selle kaotanud, on ärimehed. Hangeldawad ära kõik oma nooruse pühad hiied. Ning tülpimad neist rõõmudest, mis pakub naine, kes kaotanud oma kaunima ehte: mehe luulekuju temast.

Teie, Mäeselg, olete õnneseen

* *
*

Nüüd tuleb teie elus, kodanik Mäeselg, wäga kindluseta ja ebamäärane ajajärk, nagu ta igal inimesel on koolipingilt ellu astudes. See üleminek on waewlew, pettumusrikas ja hall.

Nii sündis ka teiega. Olite õppinud teadusi ja keeli, olite omandanud wäga rahuloldawa atestaadi, mis tõstnud teie enesetunde. Ellu astudes märkasite korraga, see waimline bagaas ei anna teile leiba, ei iseseiswust. Oli tarwis õppida ametit. Elu nõudis wilumist, harjumist, praktikat, tehnilist wäledust. Koolis olite harjunud elama „waimlist elu", olite põlgusega eemale hoidnud kõigest „tegelikust", milleks teil näis puuduwat anne ja tahtmine. Nüüd nõudis elu just seda, mida teil ei olnud, mille olite jätnud hooletusse. Nägite haawatuna, kuidas mitmed teie koolwennad, kes halwemad „numbrid" saanud, palju paenduwamad olid elu nõuetele sünnisustuma, kuna teie abitult ümber waatasite, teadmata kust kinni haarata. Mis oli nüüd kasu, et olite õppinud numbri pärast? Elu nõudis tegu, aga mitte õnnelikult wastatud küsimusi ajaloost wõi keele reeglitest.

On selge, teie kalduwus „numbrile", teie eluwõõrus, kõlbmatus julgele teole, teie ühekülgne „waimline" bagaas eeldas teis ametnikku. Astusite kantseleisse, wõisite kui kooliski istuda laua taga ja „kirjalikku tööd" teha. See oli sisuliselt kuiw, igaw ja wäsitaw töö, isegi kuiwem ja igawam kui koolitöö, aga see oli ainus ala, kuhu kõlbasite, mida pidasite enese kui „koolitatud inimese" wääriliseks.

Kantselei-töö mehaanilise küljega wiludes — selles see oskus peaasjalikult seisiski — hakkas teil hiljem rohkem aega üle jääma, ja teil tulid meele mõned erilised huwid kooliajast. Lugesite raamatuid, silmitsesite ajakirjandust, mis teis äratas uudishimu seltskondlise ja poliitilise elu wastu. Kantselei-töö oli mehaaniline, leiwateenistuslik, teie ümber aga kihas mingisugune salapärane ja weetlew seltskondlik elu omade ideede ja püüetega. Püüdsite suubuda ümbruse kultuuri-woogudesse. Katsusite luuletada, meeldiwate eeskujude jä-

rele — teie luuletusi ei trükitud. Kirjutasite uudisjutu — ajaleht saatis selle tagasi. Kandideerisite lehetoimetusse: teie ei pääsenud sinna, olite tundmata suurus, ajaleht nõudis aga nime.

Kuid usku te endasse ei kaotanud. Käisite tänawal, nina püsti, näpitsad õrrel, kuulsad raamatud kaenlas ja audusite tasumise mõtteid. Küll need inimesed kord imetlewad! Küll teie kord midagi surematut korda saadate! Küll nad kord, suu ammuli, waatama jääwad, missugune pea oli ühe kantseleikirjutaja tärnimütsi all!

Läksid aastad ja teie töötasite oma „nime“ kallal. Surematu tegu ei sündinud, kuid oma nimele olite osanud kannuseid teenida. Nagu koolis olite õppinud numbri pärast, nii tõtlesite nüüd „kuulsa nime“ poole. Astusite seltsidesse liikmeks, tegelaste puudusel waliti teid eestseisusesse, teie nimi tuli ajalehte. Teist sai nõndanimetatud „agar seltskonnategelane“. Selle kõrwal hakkasite ajalehtedele sõnumeid saatma — seltsielu pakkus rohkesti ainet —, sealjuures ei unustanud te ennast. Teil tekkisid esimesed ajakirjanduslised tutwused ja sidemed, teid nimetati juba siin ja seal lehe talus „meie wäliseks kaastööliseks“. Ja waata — teie wanad, kord trükkimata jäänud luuletusedki hakkasid lehtede weergudel ilmuma, teie abitud wested trükiti paranduste ja lühendustega ära, teie sulest hakkasid juhtkirjad ilmuma „hariduse tähtsusest“, „karskuse kasust“ ja „meie noortest“.

Ametniku-mütsi, mis haganast leiba andis, kandsite muidugi edasi, sest „awalik tegewus“ oli hinnata ja „wäline kaastöö“ peale „prii lehe“ suurt ei annud. Kuid mis „tasust“ puudus jäi, selle täitis seltskonnategelase au. Teie enesetunne tõusis, teie iseteadwus kaswas: kui palju kõrgemal ei seisnud teie omast kantseleilikust ümbrusest, kus „kolleegad“ teid isegi „kirjaniku“ nimega narrisid, teie kui ka iseenese suureks lõbuks.

Õrnemate tundmuste alal jäite endiseks koolipoisilikuks unistajaks. Tõsi, teil tekkisid juba naistutwused. Käisite pidudel ja õppisite isegi tantsima. Kuid naistega ei leidnud te õiget wahekorda, mõlemapoolseks rahul-

olematuseks. Olite liig tagasihoidlik, liig „ideaalne“ noormees, naised aga ihkasid reaalsemat. Seda reaalsemat teie ei märganud pakkuda, mille tagajärjel tüdrukud teist loobusid, läksid teisale üle. Ja siis ei olnud teil kunagi üleliigset rubla. Poesellid oma suurema palga ja „kõrwaliste sissetulekutega“ lõid teid iga kandis üle. See oli teie esimene pettumus. Naine oli ometi ingel. Kuidas ta nüüd koju saadetud wiiekümnekopikulise teaatripileti üle rohkem wõib rõõmu tunda kui luuletuse üle, millesse süwendud kogu inimese hing? Aga nii need inglid olid. Naiste seltskonnas jäite, kodanik Mäeselg, ikka tagumisele plaanile. Ainuke asi, mis tüdrukute peale mõjus, oli teie „tärniga“ müts. Mäletate, kuidas teid õrnemal pool heatahtlikult silmitseti, kui ühele pidule ilmusite, tuliuus läikiwate kullidega „paraadi-worm“ esimest korda seljas?

* *
*

Teie sidemed ajakirjanduslíste ringkondadega said teile, kodanik Mäeselg, wiimaks saatuseks. Teid soowitati ja kutsuti wäikse maakonnalinna tillukese lehe suureks toimetajaks. See oli teie elus suur ja ilus silmapilk. Niisugust „numbrit“ ei olnud te weel kunagi saanud!

Mäletan teie sõitu raudteewagunis, tundmata linna, ülesandega, mis pea pani pööritama. Sellele uuele kutsele wastu wiia ei olnud teil silmapilgul muud kaasas kui suur wahutawa nooruse waimustus ja wäike sumadan pesuga. Mütsi eest on „tärn“ maha wõetud, kuuel kulliga nööbid. Inimene näeb wäliselt haledam wälja. Ei ole ametnik, ei ole kellegi inimene ka. Kuid sisemine paatos ei annud mahti seda wälist rüüstamist kahjatseda. Olite lehetoimetaja, tundsite end kwalifitseeritud rahwajuhina. Ja et teis wälispidi seda ei nähtud, näha ei wõidud, sünnitas teile ainult lõbu ja salajast kahjurõõmu.

Teie elukutse uudsus ja selle aupaiste wõimaldasid teile kogu hingega „suurele ülesandele“ asuda. Siia lisaks tuli teine tähtis eeldus: teid peeti selles wäikses linnas autoriteediks, sest olite uus inimene, tulnud kaugelt suu-

rest linnast. Ameti-kantseleiga wõrreldes oli teie wabadus ja enesemääramise õigus wõrdlemata. See wabadus tuli teile kasuks. Olite sunnitud iseseiswalt talitama. Teiste usk teisse tiiwustas teid, teie tõusite enesegi silmis autoriteediks. Neil tingimustel wõisite keelmata ja wabalt areneda, wõisite ilmutada omapära. Ja tõepoolest, selgus, et wõite algupäraselt ja huwitawalt kirjutada, teie kirjutused, nii palju kui nad kellegi und ei seganud ja majanduslisi kasusid ei riiwanud, meeldisid kõigile. Teist kaswas, teie noorust, waimustust ja teie usku enesesse silmas pidades, see „tõsise ajakirjaniku" tüüp, kes enese awaldustes awalikku arwamist kehastab, kes ainuõige on, otsuseandja ja asjatundja igal alal, kelle käes on alati wiimane sõna. Et te tillukese leheksese juures kõik olite: peatoimetaja ja kogu toimetus, siis weel talitus ja ekspeditsioon, ainult üksikuid numbrid tänawal müüsid paar poisikest ja üks „lehenaine" kandis ajalehe koju teie oma käega kleebitud aadressidel, — siis wõis teis täie õigusega tõusta kõikwõimulsuse tunne ning teie olite enese arwates kui mitte maailma, siis wähemalt selle maakonna-linna keskpunkt, mille „Teatajat" te toimetasite, talitasite ja ekspedeerisite. Wäikses linnas olite ainuke omasarnane, ainuke „ajakirjanik" ja „toimetaja", teie kõrwal ei olnud ühtegi konkurenti, ühtegi „teist jumalat". Olite esimest korda omas elus esimene, s. o. esimene wähemalt teie tegewuse otsekoheses piirkonnas.

Hiljem elasite üle mõnegi pettumuse. Teie leht oli osaühisuse ettewõte, ta elas osanikkude kapitaalist. Iga osanik tundis enese mingisuguses proportsioonis lehe peremehe olewat ja wõis sõnakese kaasa rääkida kui tarwis. Olite kohale asunud rahulikul ajal, kus ühiskonna elu liikus äripäewa roobastes. Kuid pea tekkisid õõrumised seltsides, tulid kogukondlised walimised päewakorrale, weel hiljem poliitilised wastolud riiklikus maasstaabis. Ei olnud enam wõimalik kõigile meelt mööda kirjutada, tuli wõtta parteid. Ja siis selgus, et autoriteet ei olnud mitte teie, waid härrad lehe osanikud. Tekkis rippuwus härradest leiwaisadest, mis kord-korralt

ikka rohkem end tunda andis. Teie peale hakati mõju awaldama, teie kirjutusi kontrolleerima, teile hakati segi eeskirju andma, millest oli keelatud kõrwale astuda. Nii laks see tähelpanemata, samm-sammult, kunni ühel päewal teile selgus, et see, mis teie tõeks peate ja see mis teie leht kirjutab, mitte enam üks ja seesama ei ole, et teie waba ja kuulus sulg on piiratud mingisugusest nägemata kuid wäga wõimulisest kodusest tsensuurist. Ja wiimaks pandi potile kaas peale. Ühel õnnetul osanikkude koosolekul, kus teie wäga iseteadwalt ja autoriteetliselt üles astusite ja osanikkudele, oma seisukohta kaitstes, mitte-meeldiwaid asju terawal kujul ütlesite, pillati see saatuslik sõna — „meie teenija"... See pani teid mõtlema. Kui lahkuminew oli tõsine elu teie lokaliseeritud tometajast. Maakonnalinnas oli parem, jõukam seltskond, see pani raha kokku, asutas ajalehe, s. o. awas oma huwide ja kasude kaitsmiseks ja propageerimiseks awaliku waimise kantselei. Ja teid, kodanik Mäeselg, kutsuti selle kantselei teenijaks ametnikuks, asjaajajaks. Tegite nõutud, tellitud töö, peremehe huwide ja soowide kohaselt ning saite oma wärkse, ametnikule kohase kuupalga. Olite pidanud end rahwajuhiks, iseseiswaks waba kutsega tegelaseks, kuid olite tegelikult linna jõuka kihi ajakirjandusline kojamees ja uksehoidja. Et teie „teenija" olite, alama kihi inimene, selgus teile ka muul alal. Parem seltskond ei käinud, nagu seda nimetatakse, teiega mitte „läbi". Ja, seltsides, koosolekutel, walimiste-töös, seal lükati teid sinna ja tänna, seal olite „oma mees", keda waliti seltside juhatustesse, kelle kaela weeretati kõik muu töö, mis teistele ei olnud sünnis. Aga nii pea kui lõppes see „awalik elu", see „rahwa asi", kus algasid eraelu komplitseeritud sidemed ja wahekorrad, — seal jäite iseenesest mõistetawalt ukse taha. Ja siis tekkis huwitaw situatsioon. Toimetasite parema seltskonna häälekandjat, wõitlesite tema huwide ja kasude eest, kuid seltskonda, kelle pärast lehes piike murdsite, teie ei kuulunud, selle silmis olite „teenija", „palgaline". Teisest küljest ei kuulunud teie ka „alama kihi" hulka, kus teid wastu

ei wõetud „kodanlise sihi" pärast teie lehes, mida kirjutasite töötawatele kihtidele waenulises meeles.

Nii jäite üksi. Kas wõib enesele midagi traagikoomilisemat ette kujutada, kui ühe „rahwajuhi" üksijäämist, seda sidemeteta palgalist wahilseismist awaliku arwamise waimlises kantseleis. . .

Nii ei wõinud see kaua edasi kesta.

Teis tärkas palgatöölise klassitunne, mis kõige pimedamas töölises primitiiwil kujul olemas, aga kõige wisam ja pikaldasem on tärkama kodanlise ajakirjaniku ajudes.

Mul pole tarwis enam põhjendama hakata, miks teie sellest momendist peale nihkusite pahemale poole. Teie libisesite lehe juurest lehe juure, ja ikka selgus teile paari aasta jooksul, et olete ikka weel wõõras kodus, wõõraste inimeste ja wõõraste huwide keskel. Olete juba kirjutanud kõige punasemates lehtedes kõige punasemaid mõtteid. Aga rahuldust ei ole see teile toonud. Need ei olnud kunagi täielikult teie mõtted ja teie lehed. Midagi jäi puudu, miski ei olnud nii, nagu teie maitse ja südametunnistus seda nõudis. See wastolu, see defekt tegi teid araks, riisus tööhimu, keelas enesawaldust. Ja siis tulite otsusele, et poliitika ei ole teie ala, et poliitika on midagi, mis teie sisemisele inimesele haiget teeb. Teie indiwidualiteet ei mahtunud kasti. Olete kannud nõndanimetatud „erakondlisi waateid" ja partei-distsipliini kui orjaahelaid, sügawas südame põhjas haawatud olles sunduse üle, mis teie isiku maha rullis, selle omapära ja arenemise paelustas.

Ja olete siis löönud käega kõige peale, mis on poliitika, mis ta sisaldab ja millele ta kohustab.

* *
*

Poliitiline paabel, erakondline sahkerdamine kogu oma jämeda südameta egoismi, kitsarinnalsuse, kahekeelsuse, wariseerluse ja telgitaguste intriigidega muutis teile wastikuks, äratas teis kirglise arwustamise tarbe.

Teie sulest hakkasid ilmuma ühiselulise tagaseinaga kriitilised esseed. Need meeldisid oma terawuse, iseseis-

wuse, sapi ja humooriga. Keda nad tabasid, need kiristasid hambaid ja olid teie waenlased surmani. Teile tegi see nalja, tundsite enesés kergendust, kuid tõsist rahu see teile ei toonud. Panite tähele, et teie esseed inimesi, keda nad puudutasid, ainult wihastasid, kuid ei parandanud. Elu läks oma rada, waatamata teie kriitikast. Ja siis tundsite, teil omal puudus püsiw kriteerium. Ilmawaate aset täitis asjaoludest äritatud subjektiiwne meeleolu, teinekord lihtsalt tuju. Teie kriitika oli pettumuse ja rahulolematuse enesepaljastus, tollele ajale nii omane „irisemine", positiiwse alusela. Mis mõte oli niisugusel „ilmaparandusel"? Elu oli õmeti tõsine asi, kuid teie nägite temas teaatrit, weiderdamist. Elu teaater ei teeninud tõsist kriitilist esseed, kõlblises wihas kerkinud traagilist shesti, talle jatkus juba pealiskaudsest, juhuslikust ajalehe följetoonist.

Teie hakkasite kirjutama neid juhuslikka, wallatuid ja muretuid följetoone, lepliku andeksandwa humooriga. Tegite narriks elu ja inimesi, kunni te isegi saite selles narride teaatris tunnustatud kojanarriks. Siis pöörsite elule selja ja hakkasite ühel päewal — elukutseliseks teaatriarwustajaks.

Jumal teab, kust te selle julguse wõtsite nii pikema jututa ja igasuguse ettewalmistuseta teaatrikunsti asjatundja ja autoriteedina esineda. Aga te kirjutasite nii tõsise, uskumapanewa näoga, teie stiil oli nii käre ja teraw, mõte nii järjekindel ja wastuwaidlust sallimata, et teid wiibimata tunnustati. Puolikum oli ühe hoobiga teie poolt. Ta ei leppinud alati teie seisukohaga, ta käis hea meelega just neid etendusi waatamas, mida teie üdini maha teinud, aga talle meeldis teie waimukas ironiseerimine, teie sofismid, teie sõnade waba, wallatu mäng. Teaatri järele hakkasite arwustama kirjandust, muusikat, maalikunsti. Leidsite, et teie kõigest sellest hästi ja huwitawalt kirjutada wõite, ilma et asjast rohkem teaksite, kui iga wastutulija tänawal. Pidasite end mõni aeg sündinud kunstiarwustajaks jumala armust. Ja meil Eestis on see wõimalik: ei läinud pooltki aastat mööda, kui kuulusite meie paremate spetsialistide

hulka. Teile pakuti teaatri direktori kohte, teid kutsuti paremate ajakirjade kaastööliseks, teid waliti auhindade mõistmise kommisjoonidesse ja kirjanduse- ning kunstipäewadel pidasite referaate, jagades atestaate soowaile kunstnikuile.

Warustud ja soomustud selle kuulsuse ja tutwusega olite wiimaks siiski aus inimene. Teie hakkasite kunstialasid, millest iga päew paremaile ajalehtedele ja soliidimaile ajakirjadele autoriteetliselt kirjutasite, wiimaks ka tsiklikult tundma õppima, eelteadmisi omandama. Selle tagajärjel hakkasite kriitikas rohkem wõõrakeele sõnu ja erilisi terminid tarwitama, teil kujunes wälja mingisugune „akadeemiline stiil". Kuid mida teaduslikumaks, raskemaks, asjatundlikumaks ja oskussõnalisemaks teie artiklid muutusid, seda werewaesemaks jäi nende algupära, wärskus ja see humoorist würtsitud westeline põhiheli, mis küll kunstnikkudele midagi ei ütelnud, kuid publikumi teile oli wõitnud. Wiimane hakkas teie arwustuste puhul haigutama. Selle juures hakkas teil omalgi igaw. On sellel kõigel mõtet? On esteetika üleüldse teadus? Saab arwustus üleüldse erapooletu olla? Esietenduse üle ilmuwad neljas wiies lehes arwustused tunnustatud autoriteetide poolt ja kõik nad käiwad risti üksteise wastu. Mis kasu on kriitikast nüüd teaatril wõi publikumil? On armas komme kunsti arwustada ja kriitikusele rea pealt maksta. Ning tagasi waadates oma arwustuslise minewiku peale, tulite otsusele: kunsti on seda kergem ja lõbusam arwustada, mida wähem sa kunstist tead. Nii olite esteetikas sama kaugele jõudnud kui poliitikas.

Nüüd on kõigil selge, teist sai kirjanik, loow kunstnik. Selleks olite teoreetiliselt kui ka hingeeluliselt küps. Poliitikusena olite awalikus elus oma inimene, tundsite selle elu wälist fassaadi ja ta tagatreppide romantikat. Kunstiarwustajana teadsite wäga hästi, kuidas kirjandust tehakse ja mis isamaa ja tema kriitika kunstilt nõuab. Ja siis te luuletasite, kirjutasite nowelle ja draame. Kui kriitikusena ja ühiselu arwustajana olite teoretiseerinud enese nimel, siis panite nüüd waidlema oma jutu-

kangelased ning kirjandus sai rikkamaks mitme kirglise debaadi poolest. Teie raamatutes oli waimukat literatuuri, huwitawate ühiskondliste probleemide analüüsi, aga mis seal puudusid, olid elawad inimesed. Neid te produtseerida ei suutnud. Kõik oli abstraktne, kuiw ja skeemiline. Jagasite oma isiku mitmesse ossa ja awasite debaadid. Igal pool olite ise, kõnelesite ja toimetasite ise, igas tegelases, igas ta liigutuses ja poosis. Üks arwustus tähendas: teil on mõistus, aga ei ole südant. Muidugi oli see wale. Teil oli mõistus, oli ka süda, ainult et teil peale enese ei olnud midagi pakkuda. Kapitaal, millega opereerisite, oli wäike: kirjanik, kes ainult ennast produtseerib, kes ühegi kujule ei suuda anda autonoomiat, on pea pankrott.

Nüüd olete ka kirjanikuna pettunud. Juba kolm aastat ei ole enam midagi te sulest ilmunud. Teie wiimane nowell on pooleli mitmendat kuud, kolmekümne wiienda lehekülje peal. Tunnete, wäsinud neist teekondest, elu tühjust ja loete Schopenhaueri ja Weiningeri. Teis on isegi mõte tõusnud — kloostri minna.

Kuid meie maal ei ole kloostrid, wälja arwatud mõned waremed.

* *
*

Wist märkate isegi, isand Mäeselg, et hakkan jõudma lõpule. Kuid enne kui lõpetan selle perekondliku jutuajamise, on kiusatus teile meele tuletada üht wäikest kõrwalnähtust, mis teid teie arusaadawas ilmamures segab ja tülitab. Lubage mulle apelleerida teie mälu poole, mis mõneski suhtes on kannatanud, kuid teatawa osa oma alalhoidlikku iseloomu siiski ei ole kaotanud. Palun, isand Mäeselg, jääge aga ilusasti istuma omal tugitoolil, lugu on üleüldiselt wõetud nii igapäiwne ja loomulik, et iga ärewus on täiesti üleliigne ja ebakohane.

Sellest on tagasi umbes paar nädalat. Te seisite teaatri piletikassa sabas ja ootasite kannatlikult korda. Sabas seista on muidugi igaw, olgugi et käesolew saba ei olnud tawalik saba igapäewaste elutarwituste

aseainete saawutamiseks: siin oli kord inimesesugu ritta saanud kõrgemas waimlises suhtes: õhtul oli teaatris opereti esietendus ning teie raskemeelne waim, mis raskeid toite seedinud, tarwitas seda salatit.

Teie ees pikas reas seisis kett ausaid kodanikka wäga mitmesugustes koores, kaustas ja kehalises ning waimlises ulatuses. Kõige lähem naaber teie ees oli naine. Inimene, kes alati waimlist elu elanud, pealegi Schopenhaueri ja Weiningeri lugenud, ei pane naisi palju tähele, ning teie konstateerisite ainult seda, et see naine, kes teie ees seisis, oli wäike, must ja kitsa pihaga. Wõtsite karbi taskust ja süütasite paberossi põlema. Ruumipuudus, mis mitte ainult ajakirjanduses tuttaw ei ole, waid enese mõnesugustel kriisidel ka ühiselulistes wahekordades tunda annab, oli seekord nihkunud ka opereti-saba keerdu, nii ei wõi teile, isand Mäeselg, just iseäralisi etteheiteid teha, kui teie parem käenukk teie ees seiswat wäikest ja musta neidu õlast riiwas, mille tagajärjel sealtpoolne uudishimu ootamata tülitamist silmapilkse peapöördega kwiteeris. Kaks suurt halli silma, tõsised ja küsiwad, pillasid ära, hirmunud pilgu teie akendesse, — ja siis sündis midagi. Teie peatasite käe, mis juba paberossiga teie huuli kawatses leida, teil oli korraga tundmus, nagu oleksite midagi õige tähtsat kunagi unustanud, ja on teis tärganud tume aimdus, mis nüüd-nüüd selgub ja ei selgu ometi...

Kuidas te wiimaks kassani jõudsite, kuidas pileti omandasite, mis raha te andsite ja palju peenikest tagasi saite, seda te ei mäleta. Teie mäletasite kuulwat ainult selle tüdruku häält, kui ta piletid küsis. Ja see hääl, puhas, helisewa tembriga alt, oli muusika, mida te oma kunstikriitika ajajärgus weel kunagi ei olnud arwustanud.

Õhtul oli teaatris palju rahwast. Operetist kirjutasid teisel päewal ajalehed, see olnud wäga lõbusa tekstiga wiisirikas „tükk". Aga teie, isand Mäesela, mäletasite koju minnes ainult wäikest juhuslikult tabatud pilti. Kui te esimesel waheajal jalutusruumi sammusite, nägite eemal wäikest mustas riides neidu end diiwani selja-

toele toetawat. Ta õhulik sale keha sünnitas tagasihoidliku gratsiöösi paene, ta kitsas näoke, mille wärw nii läbipaistwalt kahwatu, oli mõtelik-tõsiselt alla laskunud, kitsad helepunased huuled poolawakil. Teie möödaminnes langes jälle see küsiw, midagi meeletuletaw pilk neist suurtest hallidest silmist teile, mille juures teil tundmus tekkis, kui sunniks nägemata wõim teid peatama, teie sammu, mis nüüdsama alles olnud julge, sihikindel, kammistama. Juba mööda olles mäletasite weel: musta kleidi woltides olite märganud käe: nii wäikse, õrna, kahwatu, nii mureliku ja abitu.

Miks teie, isand Mäeselg, ei püsi enam kodus? Miks tallate nii palju kõnniteid ja alleesid, jooksete läbi kõik pidud, teaatrid, kohwimajad, miks teie silmis see otsiw rahutu pilk? Kallis sõber, issand tahab teid weel kord katsuda, teid proowile wõtta ülesandeks, mida senni unustanud, mis teie sennistes ametites ja askeldustes aja puudusel wõi muil põhjusil jäänud kõrwale. Et teie eila õhtu korraga Schopenhaueri „Armastuse metafüüsikat" lugema hakkasite, peab ju ka midagi tähendama. Kuid uskuge mind: Weiningeri ja Schopenhaueri aeg teie elus on silmapilgul likwideeritud, oleks ebakõla, isegi Heine salme ei wõi ma teile walikuta soowitada: seal on liig palju irooniat ja kergemeelsust. Teie asi, isand Mäeselg, on palju tõsisem ja müstilisem.

Kellele seda nüüd warjate: unistate tundmata naisest ja otsite teda. See on wäga tähtis asi, mis teile nüüd sündinud. On juhtunud küll natuke hilja, aga siiski weel mitte nii hilja, et ei saaks sellega toime. Ärge häbenege, et teil juba ligi nelikümned turjal, on küll natuke piinlik niisuguses eas wiimaks ometi täisealiseks saada, aga on olnud teisi mehi, kes hallide juusteni on jäänud saatusest tabamata. Ainult raskem saab see teil olema, kui kümme — kakskümmend aastat tagasi. Näen teie näost juba küsimist: miks?

Wõib olla, olete lugenud wõi kuulnud seda tõsiasja, et naine kes liig kaua pidanud oma ülesandega wiibima, aga kord — kõrges eas, — selleni siiski jõudnud, palju

raskema waewaga sünnitab kui küpses õitseeas. Nii on ka mehega lugu. Tõsi, looduse püha tahtmine on mehe wabastanud lõikuse waewadest, tema ainult kõnnib ja külwab. Kuid temal raskenewad olud teises suhtes, waimlise tegutsemise, agressiiwse poliitika suhetes. Esimene unistus on mehel ikka raske ja kulukas. Kuid saatuslikum on ta neljakümnendal kui kahekümnendal eluaastal. Loodus maksab wiiwitamise eest kätte. Isand Mäeselg, teie olete silmapilgul traagiline isik.

Ei ma mõtle sissuda te unistuste pitsiwahusse, nii palju taktitunnet mul on. Ma wõtan waatluse alla teie elukorra asjaolulise, praktilise külje. Ja tahan hüpoteesi üles seada, et ennustada teie tulewikku, õigem teie tulewiku wõimalikka wõimalusi, mitmes wariatsioonis. Mu hüpotees wõib teile kui ka teadusele wäga tumedaks jääda. Teie pimestunud meelte juures ei oleks see ime. Mis aga teadusesse puutub, seal on mu süda rahul. Sest teadus on igasugu tumedate punktidega sedawõrd harjunud, et üks rohkem wõi wähem teda enam ei eruta.

Oma minewikku tagasi waadates wõite seda küll mitmeti hinnata, kuid üks asjaolu on selge: olete kogu aeg töötanud defitsiidiga. Teie poliitiline rähklemine, teie ühiseluline ja esteetiline kriitika, teie ilukirjandusline toodang: seda ei salga kord ajalugu maha. Kuid tõsist rahuldust ei toonud ta teile ega seltskonnale. Ei tahaks öelda, et olete nurjaläinud, üleliigne inimene, seda mitte, kuid õiget nahka ei ole teist ka saanud, wabandage mu awalikkust! Teie äratasite ikka rohkem lootusi, kui neid täita jõudsite: korralikud inimesed ometi ei tee nii! Kui korralik inimene poliitikat teeb, siis teeb ta seda surmani, ja tema leiab ikka uue abinõu ja wõimaluse demagoogiks saada, kui wanad wõtted üles ütlewad: teie aga arwasite, et wälkuwaist silmist ja wärisewast rinnatoonist üksi küllalt on. Kui korralik inimene kunstikriitikuseks saab, siis ei paranda teda isegi haud, ja ükski wägi ei suuda teda uskuma panna, et see on kõige kasutum ja mõttetum enesekulutamine, mis inimene enesele iial wälja mõelnud. Kui korralik

kus alati rohkem, kui wastu wõtta ja ära tarwitada suutsin. Täna ütlesin enesele, ja hakkad maalima ja homme olin maalikunstnik. Mul oli suurepäraline isu, kuid kõige walitumaid toiduaineid on alati rohkem kui inimene seda jõuab ära süüa ning mul oli see õnnetus, et ma enesele alati palju rohkem jõudsin muretseda, kui jõudu maitsmiseks jatkus. Niisama oli jookidega, riietega, lõbudega: mu suurtest ja wäsimata nõuetest hoolimata jäi alati nii palju üle! Ja lõpuks nende tüdrukutega. Ah, ma olin wäsimata õrnustes, minus oli tuld ja kirge, ma ei tunnud waheaegu, nad said mu omaks üksteise järele ja sagedasti mitu korraga ja ühel päewal; täna nägin ma teda ja homme oli ta juba minu... Aga neid oli siiski rohkem kui jaksasin, neid jäi ikka ja alati üle. Waadake, sellepärast olin ma muretu.

Ma jälgisin ta mõtete käiku ja leidsin, et see, mis ta kõneles, selle järgi oli näinud.

Arno Sipelgas jatkas.

— Mõned kuud tagasi hakkasin märkama imelikku asja: mu ihade ja tungide kompleks nõrkes, mu soowid hakkasid kahanema. Ja mitte ainult kahanema, need soowid wõtsid niisuguse imeliku kuju, et nende täitmisega enam mingisugust kiiret ei olnud ja nende rahuldamine, kui selleni jõudsin, mitte enam seda lõbutunnet ei pakkunud, mis ikka siis kaasnähtuseks, kui inimene seda saab, mis tahab. Ja kuna mu rind enam tungidest ei pakitsenud, mis iga hinna eest eesmärgile kipuwad, waid need tungid kui magama olid jäänud wõi uniselt ühe külje pealt teisele küljele pöörlesid, siis ei olnud minus ka enam midagi, mis mind liikuma, rühkima ja püüdma oleks piitsutanud... ma hakkasin iseenesest rahu saama, iseenesest igawust ja wälisest ilmast wastumeelsust tundma. Mis jaoks olin ma ise ja milleks olid need teised inimesed? Mu söögiisu kadus, joogid tõid waimustuse ja erksuse asemele peawalu ja rammestuse, endised lõbud olid korraga igawad ja ostarbetud, sest minu jaoks ei olnud seal midagi. Ja siis need naised... ma ütlen teile, ei ole midagi wasti-

inimene kirjandust hakkab tegema, siis ei lõpe ta käsikirjad kunagi, ka siis mitte, kui kirjastajad ta kui surma ees põgenewad. Teil, isand Mäeselg, lõppesid need asjad kõik õigel ajal. See on kiduwuse, ebanormaalsuse tundemärk. Kui inimene ja kui kunstnik olete nõrgalt konstrueeritud, olete subjekt, kelle peale teie isamaa ei wõta patenti.

Teie paremad, kaunimad aastad on mööda, mis teie nüüd olete, seda ei saa enam muuta teie isikus. Kuid heaks teha, kompenseerida: siin awanewad tulewikus mõnesugused wäljawaated. On silmapilgul tõsiseid tundemärke olemas, et mingi kuri wandeselts kusagil kosmose telgitagustel teid neis suhetes ära kasutada püüab. Nimelt on teie peale kohus pandud enese isiku asemele kutsuda „asetäitjat", kes teie nimel, kuid oma käe peal seda uuesti otsast peale hakkab, mis teil poolikuks ja puudulikuks jäänud. See müstiline heljumine teie weres, see unistus „tundmata naisest", kes teid weetleb seletamatu tõmbega oma noore apra keha kudedesse, see, mu sõber, ei ole asjaoluliselt muud midagi kui looduse isalik kapriis teile wäikest korrektuuri teha esimeses wõi teises futuurumis. Kujutage enesele ette seda nalja: üks alles olemata metafüüsiline olewus on korraga ette wõtnud makstu mis maksab siia lihalikku maailma sisse murda ja mingisugusel ettenägemata juhusel on selle tulewase inimese walik just teie peale peatama jäänud, kuna ta teiseks ohwriks — neid peab kellel juhtumisel, makswa korra järele, ikka kaks olema — on ära märkinud selle apra pihaga wäikse tüdruku ta suurte hallide hirmunud silmadega.

Ma tean, isand Mäeselg, kui kõrged ja puhtad on teie unistused, kui wähe teile silmapilgul meele tulewad need kahtlased asjad, milleks teid prowotseeritakse. Kuid praktiliselt wõetud ei ole teie luuletend ja müstika muud midagi muud kui ilupetlik eelmäng ühele wäga naturalistlikule ja banaalselt lawastatud liha hümnile — isaks saamise suhtes, mis küsimuse teie enesele teadmatajaatawalt otsustasite kord teaatri eesruumis operetikassa jabas.

Sõlm seisab praegu nüüd selles, kas see tüdruk, kellest jutt, tahab teiega emaks saada, või on tal hoopis teised väljavaated ja kombinatsioonid? Võib asjasse segada ka lihtne juhus: teie ei kohta seda võõrast tüdrukut enam kunagi, ja siis peab see inimese-kandidaat, kes nii võimsalt teatava valiku ja maitse järele end realiseerida püüab, tehnilistel põhjustel ära jääma.

Aga ütleme, teie leiate selle tüdruku ning saate agressiivseks. Siin tekib jälle mitu variatsiooni. Kõige tänulikum ja õnnelikum juhus, tüdruk vastab teie tundmusi. Siis teeb väike inimese-kandidaat, kellest silmapilgul ainult teoreetiliselt võib juttu olla, hea ja asjatundliku malekäigu, kahe viguriga. Aga kui sellel tüdrukul ei teki teie vastu tundmusi, siis ei ole see väike spekulant veel kõik kaotanud. On ju elus sagedane nähtus: naine ei armasta, on ükskõikne, tunneb isegi vastumeelsust. Kuid tung ellu kord valitud isa kaudu on tulevases ilmakodanikus nii suur, et mees pimedas metsikus kires murrab kõik takistused ja vastupanekud ja võtab naise vastu ta tahtmist, kas toore vägivallaga või oma kire potentsiga, naises äratades mõneks pilguks puhkeva ja pea jälle kustuva poolehoide illusiooni. Lapsele, kes oma ema niimoodi ninapidi vedanud, on sellest „nõrkuse“ silmapilgust küllalt: ta tuleb suure kisaga ilma, ja kuidas vanemad pärast omavahel läbi saavad ja sündsad on ühist iket vedama, see juba temasse enam ei puutu.

Nii on lood, isand Mäeselg, meie müstika, romantika ja sümbolismiga armastuses, mille peale siin aegkasti teie tähelpanu — muidugi asjata — juhin. Võin ainult öelda: õnn kaasa! Teiega on asi selge — olete pääsemata kadunud, ürgvõimud tõukavad teid kerge pilpana. Ainult see väike abras neitsi omade suurte hirmunud silmadega teeb mulle muret. Kui tema ei taha teie läbi emaks saada ja see teil, ürgvõimudest tõugatud, siiski korda läheb... Mis aitab, kui see sünnib isegi seaduslikus korras, kogu tarvilise tseremooniiga ja pühendatud traditsioonidega: see tüdruk teie kõrval jääks kurvaks ja murelikuks surmani. Ja kes ütleb:

leidub ehk üks teine laps, kes ta enesele emaks walib ja ta juhatab õige isa juure. Siis kõneleb seltskond abielu rikkumisest, seadus ja paragrahwid kõnelewad sellest ja teie, isand Mäeselg, olete täis kõlblist wiha, haawatud mehe kõige õrnemast ergust. Aga on siis wanemad selles süüdi, kui teatawad lapsed ette on wõtnud siia ilma tulla?!

Teie, isand Mäeselg, aimate juba mu loo moraali: laste patud nuheldakse wanemate kätte. Mõnel lapsel on siia ilma tikkudes niisugune rutt, niisugune tuli taga, et ei ole minutitki aega õigeid ja kohaseid wanemaid walida. Inimesed tõugatakse üksteise kaenla, kes üürikese illusiooni järele kui unenäost ärkawad ja ei tunne enam üksteist.

Loodame, et teiega ei ole see nii. Mu palawam soow, isand Mäeselg, on, et teie unistus õige sihi, õige kodu on leidnud. Et see tulewane ilmakodanik, kes alles olemise piiri taga oma tulewaste wanematega spekuleerib, tasakaalus ja terwete erkudega poiss oleks, kes mitte ainult wanemate walimisel õnnelikka akkorde ei leiaks, waid ka poliitikas, kirjanduses wõi kodumaa majanduses kord midagi tüsedat ja ümargust korda saadaks ja sellega teie olemasolu siin ilmas aitaks teises põlweski mõistetawaks teha, mis teie kaaslastele wast tigusega on pidanud tänini tumedaks jääma. Õnn kaasa!

Minna Angerbergi ekkewõte

Minna Angerbergi tunti pika kuiwetanud ja üksildase neitsina, heast perekonnast, jõukana ja, wiisakalt öeldud, mitte alla kolmekümne wiie.

Ta elas juba kümme aastat pealinna käidawamal tänawal, hästi möbleeritud kahetoalises korteris ja toitis end kapitalistlise korra sotsiaalse kurjusega: kapitaali protsentidest, mis talle päranduse teel osaks saanud.

Wanemad olid surnud, sugulased elasid prowintsis, „kooliõed" siin seal ilma peal laiali: kes mehel, kes rahusadamasse jõudmata, kes wäljamaal wõi lihtsalt kadunud silmapiirilt. Teisi sõbrannaid Minna Angerberg ei pidanud, see oli üks tema iseäraldustest.

Elukutset Minna Angerbergil ei olnud, ametit ta ei pidanud. Waba aja saatis ta mööda igapäewase eluga. Munserdas oma raswaainetesse uppunud flegmaatilise mopsiga, tegi „peenemat näputööd", luges romaane, kirjutas koolitõdedele kirju, haigutas sagedasti ja tundis näpistust pahema rinnakondi all.

Kui elu liig üksluiseks ja wäljakannatamatuks muutus, tellis Minna Angerberg enesele uue kübara wõi kleidi, see mõjus ikka pehmendawalt. Omi kleite ja kübaraid, uusi kui wanu, kandis ta kodus ja tänawal, kirikus ja teaatris, aga tagajärgi sellel ei olnud.

Need kleidid olid kallid ja toredad, kübarad wiimase moe tasapinnal, aga nii kõrge kui nende rekwisiitide iseseisew ja absoluutne wäärtus, Minna Angerbergi seljas ja küljes kaotasid nad suurema osa omast aust ja ilust. Nad katsid ja warjasid naist, kellel midagi ahwatlewat katta ja warjata ei olnud ja kes sellepärast tingimata pidi kõwasti kaetud ja warjatud olema. Minna

Angerberg ei kannatanud alastiolekut ja tal pidi palju meelekindlust ning enesewalitsemist olema, et mitte minestusse langeda teiste naiste rinnalõigete ja seljanäidete pärast. Ta kahwatas ainult ja nuusutas kähku taskurätis alati peidusolewat kapslikest „tinkpiiritusega".

Minna Angerbergil oli küll, nagu ta sagedasti omas päewaraamatus pühapäewiti kirjutas, truu süda ja õrn hing, kuid need „maapõue waranduseb" olid — ta wanemate seaduslikust abielust hoolimata — nii ebakohase ja proportsioonilageda ajaliku keha sisse sattunud, et Minna Angerbergi materiaalne osa, ta hinge astraalseist wäljaauramisist küsimata, meessoo rikutud ja banaalsele maitsele põrmugi ei wastanud, ja need mehed siis ka karistuseks sellest õnnest ilma jäid, mis naise truu süda ja õrn hing walituile wõib pakkuda.

Oli see nüüd suursugususe tunnusmärk wõi põlwenemise kapriis, wõi looduse unustamine wäsimuse silmapilgul, kuid Minna Angerbergil puudusid need tawalikud ehteasjad, mida naiselikkude wormide all tuntakse ja missuguste warustuste puhul mehed nii agarad on lihtsaid kui ka wormilikka ettepanekuid tegema. Wahelmärkus: wormid olid ikkagi olemas, igal asjal on ju worm! — kuid need olid mingisuguses neitsilikus süütuses ja tagasihoidlikkuses nurja läinud, mis Minna Angerbergi kujule andis lameda, nurgelise, modern-kubistlise stiili. Ja nagu iga moodne kunstiwool suure publikumi juures arusaamist ei leia, nii nimetati siis ka Minna Angerbergi „taputeiwaks" ja hiljem „wanaks sahtliks".

Seda weidrat ilmawaadet meessoo poolt, mille all Minna Angerberg kannatas, wõiks nimetada kahekümnenda aastasaja psühhoosiks, kui ei oleks õnnetu Saksa juut Heinrich Heine kirjutanud oma kirjatööde täielikku kogu. Sest see mees laulis juba kaheksateistkümnenda aastasaja algul: „lihast meeldida" olewat andeksantaw; aga „sõbrustamine luiega" on surmapatt. Millest tuleb järeldada, et Minna Angerbergi naiselik saatus selle suure moraalse ja esteetilise lagunemise õnnetu ohwer on, mis juba paarsada aastat tagasi Euroopa kultuuris

wälja lööma hakkas ja nüüd katab kogu inimkonna organismi.

Ei tea kui kaugele see meessoo lagunemine ja kõdunemine oleks wõinud minna, kui uus ajawaim ei oleks ühel ajaloolisel päewal Minna Angerbergi uksele saladusliku sõrmega koputanud. See elu, mida romantikused ja sümbolistid saatuseks hüüawad ja suure „essiga" kirjutawad, oli kirglise tormi järele ühe mastita ja purjedeta laewa Minna Angerbergi wagusasse ja magedasse sõiduwette paisanud.

Neitsi Minna truule südamele ja õrnale hingele — see truudus ja õrnus oli kauasest surwest peaaegu dünamiidiks muutunud — awanesid korraga uued waatepiirid ja ülesanded, mis kohutawad ja muinasjutulised korraga. Ja siis oli korraga selge: Minna Angerberg ei olnud üleliigne inimene, ei „wana sahtel" ega muud niisugust. Ei, Minna Angerberg oli just eriliselt eesõigustatud ühele olewusele elu andma ja midagi sünnitama, mida need „wormidega" naised ainult häwitanud ja ainult häwitada wõisid.

Minna Angerberg ei saanud isegi järsku aru, mis temaga oli sündinud ja kuidas kätt külge panna: kas kasutada tekkinud olukorda olewiku egoismis, wõi tulewiku altruismis? Kuid wiimaks jõudis ta siiski otsusele, et egoistlikud tundmused sellel juhtumisel mitte sünnipärased ei ole ja et tal kõige õigem on lihtsalt ja sissejuhatuseta — emaks saada...

Siin ei ole midagi pikanti ega moraali wastast. Ei, Minna Angerberg sai emaks nii imelikul ja ootamatal kombel, et kogu see asi näis mingisuguse ettewõttena wõi ülesandena, millel tükitöö iseloom. Ühe sõnaga, asi on nii komplitseeritud, et seda mingisuguste eeskõnedega selgitada ei saa, seda peab ise kaasa elama ja tundma. Peab olema kas wanapiiga Minna Angerberg ehk jälle wähemalt noor maalikunstnik Arno Sipelgas. Ja kes seda ei wõi, see on neid ridu lugedes õnnetu inimene.

Ühe õhtuse postiga sai Minna Angerberg järgmisesisulise kirja:

„Wäga austatud preili! Elu on mind raskelt wintsutanud. Olen otsas. Teadus ja kunst ei wõi mind aidata ja noor naine on mulle ainult elawaks etteheiteks. Mul on inimest tarwis. Teil ei ole elukutset ega ametit, ei inimesena ega naisena, see erapooletus on mu ainus lootus. Ainult Teie wõite mind rawitseda, mind õigele teele juhtida. Ärge kartke, homme kell 4 p. l. leian Teid teie korteris. Lähemalt suusõnal.

Teie parandamata haige
Arno Sipelgas
Maalikunstnik.

P. S. Teie poole olen pööranud mu sõbra Milli Mallikas'e soowitusel, keda Teie kui ausat ja kohtu poolt karistamata kodanikku meie linnas tunnete."

Minu sulg on liig nõder seda ärewust kirjeldama, mis „parandamata haige" maalikunstniku imelik kiri Minna Angerbergi karskes kambrikeses sünnitas: ei olnud ju sellesse kambrikesesse weel kunagi „wõõras härra" sisselaskmist palunud, ja nüüd korraga tuleb ta juba kell 4 p. l. luba küsimata — see maalikunstnik oli tõepoolest raskesti haige! Nii siis ei wõta ma enese peale mitte ülesandeid, mis mu waimuandeid rohkem koormaksid kui nad kestawad, ja ma loobun selle suurepäralise situatsiooni kirjeldusest, mis üksi juba wõiks kirjanikku surematuks ja „klassikuseks" teha. Kuid tasuks selle pettumuse eest püüan omi lugejaid, kelle kannatlikkuse üle ühtlasi piirita imestust tunnen, mu noore sõbra Arno Sipelgaga tutwustada, kes nagu juba selgunud — nii parandamata haige, et ta kuulmata kombel wanapoolsete neitsite abi tarwitab. Ühtlasi juhin lugijate tähelpanu selle peale, et Arno Sipelgas mitte mõni „waba karrikatuur" ei ole wõi kokku kombineeritud „tüüpus", waid tõesti sündinud mees, kelle ristimise ja rõugepanemise tähe ma tarwilisel korral asjaliku tõendusena wõin ette näidata. Nii palun siis maalikunstnik Arno Sipelgat kui õnnetut inimest ja wäga moderni haiget hirmus tõsiselt wõtta, minust kui nende ridade kirjutajast juba rääkimata. Et te Minna Anger-

bergi tõsiselt olete wõtnud, selle juures ei kahtle te enam isegi, mis mulle suureks kergenduseks saab asjade edaspidise arenemise käsitamisel.

Arno Sipelgaga tutwunesin paari aasta eest ühel pidusöögil, ei mäleta enam kelle auks. Sellest ajast peale on ta ikka mu silmapiiri ulatuses liikunud ning aspeldanud, pakkudes mulle mõnesuguseid inimlikka dokumenta oma rahutu elu ja püsimata loomuga. Meie tutwus algas juhtumisi ja ei paku laiemat huwitust, selle asemel tõmban Arno Sipelgast mõne karakterlise joone.

Arno Sipelgas oli siia ilma oma jõukate wanemate esimese pojana ära eksinud, ja see harukordne sündmus omas sellega weel erilise nüanssi, et Arnol hiljem teissi konkurenta järgi ei ilmunudki. Kelle süü pärast, seda ma ei tea. Nii oli ta oma wanemate esimene poeg ja jäi ka wiimseks. Asjaolu, mis Arno lugupidamist enese wastu märksa tõstis ja seda mitte ainult perekonna wahekordades. Arno Sipelgas tundis enese inimese olewat, kellesse kogu Sipelgate perekonna lootus, tulewik ja energia oli koondunud, nagu walgusekiired ühte põletispunkti, — ja kes juba sellepärast üksi kohustatud oli intensiiwimalt elama ja kiiremini liikuma, kui teised noored inimesed, kes karja kaupa — õlgugi teatawas järjekorras ja tarwiliste antraktidega esile tulnud.

Nii etendas wäike Arno juba maast madalast tuttawat „mammapoja" osa ja kuigi ta õige warakult oma ema surma läbi kaotas, ei wõinud see asjaolu talle kahjuks tulla — seda ainukesem oli ta isale. Arno soowid ja tujud olid niisama head kui käsud ja ta rahuldas enese alati seisuse ning aineliste ressursside kohaselt.

Need oma iseloomu ja kaswatuse õrnad wooruse kandis Arno omast lahedast sipelga-pesast hiljem ka iseseiswasse elusse üle, millesse astus julgel mureta kõnnakul, wõidurikkalt oma musti käharaid juukseid üle kaunis madala, kuid lumiwalge otsa heites. Siin mõtlen seda ajajärku Arno Sipelga elus, kus ta õigusteaduse fakulteedi temperamentlise käände ja gratsiööse shestiga kõrwale heitis, enesele awalikult ja tarwilise respektiga

tunnistades, et kui ta ainukese pojana ja pärijana siia ilma sattunud, siis ometi mitte selleks otstarbeks, et hobusewarastele ja walerahategijatele hiilgawaid kaitsekõnesid pidada, nagu seda adwokaadi soliid elukutse nõuab. Arno Sipelgas mõtles end igawikule pühendada, millelegi, mis kõrge, ilus ja puhas — mis wõis see muud olla kui kunst.

Arno kawatses esimeses joowastuses oma kõlawa ja südamliku tenoriga konserwatooriumi astuda, kuid loobus hiljem sellest õnnetust mõttest, mis nii ebapraktilisi nõudmisi esile tõi. Sest sagedate joomingute ja nende kaasas käiwate külmetamiste tagajärjel ei olnud Arno kõlaw ja südamlik tenor kunagi päris kodus, ta muutus teinekord isegi baritoniks ja bassiks — nähtus, mis püsiwa muusikalise karjääri küsitawaks ja kõikuwaks tegi. Teisest küljest ei wõinud aga Arno oma sõprade rõõmsast seltskonnast keelduda, ning temale näis, et kunst, mis seda kohustaks, mitte tõsine kunst ei ole: ta seab piire, selle asemel, et olla ääretu, elurõõmus ja ei millegi ees kohkuw.

Rohkem tõsisemalt ja kaaluwamalt waatas Arno Sipelgas kirjaniku elukutse peale, kuid sellelgi kunstialal olid omad warjuküljed ja ebakohasused. Esiteks tuli ilmsiks, et pea kõik noored inimesed kirjutasid ja kirjanikud olid ja et Arno Sipelgal kui ainukesel pojal mitte sünnis ei olnud niisugusel demokraatlisel alal loorberid püüdma minna. Teisest küljest nõudis aga kirjaniku amet püsiwat laua taga istumist, mis Arno elawale ja liikuwale loomusele sugugi ei wastanud. Arno ei wõinud wiit minutitki rahulikult paigal istuda, aeg, mis liig üürike, et suremataks saada. Pealegi oli Arno käekiri nii komplitseeritud ja suursugune, et ta teinekord temast isegi aru ei saanud. Nii heitis ta kirjaniku kutse peale käega ja hakkas — maalima...

Maalikunst meeldis Arno Sipelgale wäga. Seda kunsti tehes ei tarwitsenud alati nelja seina wahel istuda ega ka sõprade seltsist keelduda, inimene oli waba, liikuw ja wäljaspool kitsaid kammitsaid. Sest maalikunst on niisugune õnnelik kunst, mis isegi kodus lubab

ühest seinast teise jooksta ja mis wäljaspidi on seotud looduse, waba õhu, walguse ja igasugu lõbureisude ja rohelisse sõitudega. Arno Sipelgas ei oleks kellegi kunstnik, kui ta ei kawatseks teekonda Itaaliasse, Hispaaniasse wõi Wahemere saartele, kuid esialgu lõppesid niisugused kunstireisud harilikult Kuldsarwe trahteris, selles lõbusas suwilokaalis, wersta wiis linnast eemal mere kaldal, kuhu pealinna kuldne noorus elurõõmsate daamidega jumalikka autosõite armastas teha.

Arno Sipelgas, nende kunstireisude lühikest ulatust silmas pidades, trööstis end sellega, et rahwuslik kunst ja isamaa sellega wäga rahul on, kui noored kunstnikud wöörsile ei weere, kus nad wõõras waimus hukka ja otsa saawad, waid kodumaale truuks jääwad. Kuldsarwe suwilokaal ei olnud muidugi Venedig ja Nizza, kuid ühtlasi pani Arno Sipelgas imestusega tähele, et kodumaa loodus sugugi nii hall ja wärwita ei olnud, kui teda Kuldsarwe rõdul läbi weini-klaasi waadeldi.

Mis Arno Sipelga eraelusse puutub, siis peeti teda pealinna kõige elurõõmsamaks ja ettewõtlikumaks noormeheks, seda täie õigusega. Temal ei olnud ükski aed liig kõrge, ükski wesi liig sügaw, ükski taewas liig püha, ükski lõbu liig kallis ja kättesaamata. Ta puistas raha ja nalja käiksest ning noorte tüdrukute südameid sõi ta kui wõileibu.

Wiimane ei olnud ime. Noor kunstnik, ainelisest kindlal jalal, alati wiimase moe järele riides, elurõõmus, ikka kõige peale walmis, igas olukorras sündlik — nii lendas ta kui aeroplaaniga pealinna daamide südameisse. Ornema soo juures imetleti ta musti käharaid juukseid, ta lakeeritud läikiwaid sõstrasilmi, ta wäikest lihawat eredat suud, mille ülemine huul süsimustade hoolitsetud wurrudega kaetud, tunti aukartust Arno musta, laiaweerelise kaabu, mehisest korratu kaelasideme ja ... iseäranis rahakoti ees, mille lahkusel daamide wastu kunagi ei olnud piire.

Mis aga nooresse kunstnikusse enesesse puutus, siis tuli tema awar eluwaade ja kunstikäsitluse lai põhijoon kõige määral awalikuks. Ta oli alles eas, mis ei

resigneeri, waid eneseste alles kogu ilma, kogu looduse wõib ja tahab mahutada, ning kewadise woolusena kõike wastutulewat ja juhuslikult jalgu jääwat enese alla matab.

Ja sellepärast: olid need sinisilmad wõi sõstrasilmad, peened wõi tüsedad, helejuukselised wõi tõmmunahalised, hingelised wõi kirglised: Arno Sipelgas oli kõigile seesama, tal oli igale ühele midagi, mis küll seesama, nii alguse kui ka lõpu poolest, kuid siiski erinew ajas ja ruumis ning ikka uus omas illusioonis.

„Loodus on ikka loodus," ütles Arno Sipelgas terawmõtteliselt, — „nüanss ripub walgustusest." Seda wõis ta kui maalikunstnik ometi ütelda.

Mõnesugustel põhjustel wiibisin pealinnast pool aastat eemal. Tagasi jõudes ei tunnud ma Arno Sipelgat enam ära. Säraw täht, mis oma paistega iga ühe tähelpanu tõmbas, oli muutunud mingisuguseks eluta ja õudseks taewakehaks, mis küll weel oma endist orbiiti mööda edasi jooksis ja oma telje ümber wäntas, kuid kõike seda selle wana rütmuse kiuste, mille teatawad mehaanika-seadused tingiwad. Arno Sipelgal enesel ei olnud selle kohta enam ei huwi ega mõtet. Ta riided olid endiselt moodsad ja hoolikad, ta laia weerega must kaabu traditsiooni-kindel, ta mehine kunstniku kaelaside algupäraselt sõlmes, — ka ainuke poeg ja maalikunstnik oli ta edasi, kuid see oli kõik wana surnud kapitaal, mis protsenta ei kannud. Ta sätendawad sõstrasilmad olid kaotanud oma lakknaha läike, ta roosad paled olid keeldunud endisest jumest, lähenedes sidronikoore kollasele ja alumine huul, mis wanasti nii wisalt kõrgemale püüdis, rippus nüüd lõdwalt ja wäsinult alla kui wanal hobusel. Wäliselt elas ta weel kuldse noorusega kaasa, tegi kunstireisusid Kuldsarwele, wõttis kirjudest rohelissõitudest ja muist lõbustustest osa ja maksis märku andmata arweid, mis daamide ajawiide ja tujukad soowid esile tõid, kuid sisemiselt ei elanud ta kõigele sellele enam kaasa — need olid kohustused, mida tuli paratamata kanda ja millest wõimalikult kiirelt ja pikemata jututa püüti lahti saada. Warem oma walitud seltskonna

juht ja algataja, konkis Arno Sipelgas nüüd kuutõbisena selle seltskonna sabas, elades ja kõike kaasa tehes mitte enam isikliku huwi, waid seltsimehelikkude tundmuste pärast. See oli lihtsalt — kunst wiisakas olla.

Kord õhtu hilja käidawasse kohwimaia sattudes leidsin Arno Sipelga kõrwalise seina-äärse lauakese taga istuwat, wähenõudlik seltersipudelike ees! Ta oli põse käenukile toetanud ja näis sügawas mõttes, eneseft ära. Olin juba mitu korda püüdnud temaga intiimimasse jutusse sattuda, kuid ei leidnud kohast juhust. Täna näisid kõik eeltingimised tänulikud. Astusin wiiwitamata lähemale ja panin käe Arno õlale, ta ärkas kui unest. Wäsinud käeliigutuse ja jõuetu naeratusega näitas ta mulle koha enese wastas.

Omadel psühholoogilistel uurimistel olen ikka ja alati tarwitanud pealetungiwat taktikat, kuigi sellele metoodile nii palju wastuwaidlejaid leidub. Sellepärast ei ole see sugugi ootamata, kui ma ka käesolewal juhtumisel otsekohese küsimusega noore sõbra poole pöörsin ja seletust nõudsin, mis temaga, minu äraolekul, on sündinud.

— Sündinud ei ole midagi, — oli naabri põiklew, enesesse pugew wastus.

— Kuidas ei ole! Endisest Arno Sipelgast on ju ainult wari järel. Isa surnud?

— Ei.

— Rahalised asjad halwad?

— Ei.

— Teie ei saanud kunstinäitusel auhinda?

Arno Sipelgas waatas mulle põlgtust wäljendawa pilguga otsa.

— Ma ei ole oma töödega kunagi kunstinäitusteni alandunud.

— Mis on siis juhtunud? Õnnetu armastus?

Arno Sipelgas tegi tõrjuwa liigutuse. See liigutus ütles, et niisugune asjaolu ühe Arno Sipelga juures üleüldse ei ole wõimalik. Arno Sipelgas ei leia wastutulekut! Mul hakkas eneselgi oma sündmata küsimise pärast häbi. Kuid midagi pidi ikka olema.

— Olen haige.

— Haige? Tõepoolest, see on silmaga näha. Mis ütleb arst?

— Mitte midagi ta ei ütle.

— Mitte midagi... see on imelik. Aga siis käisite ometi teise arsti juures?

— Teine arst ei tea ka.

— Aga meil ju pealinnas nii palju arste...

— Kõik läbi käinud!

— Ja tagajärjed needsamad?

— Needsamad.

Ma jäin pisut mõtlema. Imelik haigus sellel poisil, kui kogu arstiteadus korraga waikib. Midagi niisugust, mis üksi „ainukestele poegadele" wõib juhtuda.

— Kas teie ei usaldaks mulle oma haiguse tundemärkidest wäikest pilti anda. Ma ei ole küll arst...

— Ah need arstid!.. Tänage jumalat, et ei ole.

— Soo?

— Waadake, — ütles Arno Sipelgas ja jõi oma seltersi-klaasi tühjaks, — ma tahan teile seda jutustada. Kasu sellest ju mulle midagi ei ole, aga et inimene teise inimesega kokku puutudes midagi rääkima on kohustatud ja teid just see kõneaine huwitab, siis kõneleme juba minu haigusest, kas pole nii?

Ma noogutasin pead.

— Waadake, teie tundsite mind kogu meie tutwuse aeg elurõõmsa, terwe ja mureta inimesena. Kui ma selle aja peale tagasi mõtlen, siis tean, miks ma elurõõmus ja muretu olin, aga miks ma siis terwe olin ja nüüd haige, see on mulle, kogu arstiteadusele ja kogu inimkonnale tume, põhjustel, millest teile hiljem seletan. Minu elurõõm tuli sellest, et mul kustumata nälg ja jänu oli elu järele, et mu soowidel ja ihadel otsa ja äärt ei olnud, et nad mulle pilgukski rahu ei annud, waid alati liikuma, rühkima ja püüdma panid. See on midagi wõrdlematut, tunda enese rinnas tuhandeid tunge pakitsewat. Minu mureius seisis selles, et mul kunagi kahelda ei olnud, kas mu soowid, ihad ja tungid ka täitmist leiawad. Nad leidsid alati täitmist, sest elu pak-

kus alati rohkem, kui wastu wõtta ja ära tarwitada suutsin. Täna ütlesin enesele, sa hakkad maalima ja homme olin maalikunstnik. Mul oli suurepäraline isu, kuid kõige walitumaid toiduaineid on alati rohkem kui inimene seda jõuab ära süüa ning mul oli see õnnetus, et ma enesele alati palju rohkem jõudsin muretseda, kui jõudu maitsmiseks jatkus. Niisama oli jookidega, riietega, lõbudega: mu suurtest ja wäsimata nõuetest hoolimata jäi alati nii palju üle! Ja lõpuks nende tüdrukutega. Ah, ma olin wäsimata õrnustes, minus oli tuld ja kirge, ma ei tunnud waheaegu, nad said mu omaks üksteise järele ja sagedasti mitu korraga ja ühel päewal; täna nägin ma teda ja homme oli ta juba minu... Aga neid oli siiski rohkem kui jaksasin, neid jäi ikka ja alati üle. Waadake, sellepärast olin ma muretu.

Ma jälgisin ta mõtete käiku ja leidsin, et see, mis ta kõneles, selle järgi oli näinud.

Arno Sipelgas jatkas.

— Mõned kuud tagasi hakkasin märkama imelikku asja: mu ihade ja tungide kompleks nõrkes, mu soowid hakkasid kahanema. Ja mitte ainult kahanema, need soowid wõtsid niisuguse imeliku kuju, et nende täitmisega enam mingisugust kiiret ei olnud ja nende rahuldamine, kui selleni jõudsin, mitte enam seda lõbutunnet ei pakkunud, mis ikka siis kaasnähtuseks, kui inimene seda saab, mis tahab. Ja kuna mu rind enam tungidest ei pakitsenud, mis iga hinna eest eesmärgile kipuwad, waid need tungid kui magama olid jäänud wõi uniselt ühe külje pealt teisele küljele pöörlesid, siis ei olnud minus ka enam midagi, mis mind liikuma, rühkima ja püüdma oleks piitsutanud... ma hakkasin iseenesest rahu saama, iseenesest igawust ja wälisest ilmast wastumeelsust tundma. Mis jaoks olin ma ise ja milleks olid need teised inimesed? Mu söögiisu kadus, joogid tõid waimustuse ja erksuse asemele peawalu ja rammestuse, endised lõbud olid korraga igawad ja otstarbetud, sest minu jaoks ei olnud seal midagi. Ja siis need naised... ma ütlen teile, ei ole midagi wasti-

kumat ja rumalamat, kui niiſugune noor naine, kes ſu ümber keerleb ja wäänleb ning näo teeb, nagu oleks temas ei tea mis waranduſed peidus, mida waewalt kellegile tohib näidata, — ja ma tean ometi wäga ſelgesti, et ſeal midagi muud warjul ei ole, kui ſee, mis kõigil warjul on ja et tal õieti muud mõtetki ei ole, kui omi „ſalajaid waranduſi" mulle awada. Kuigi ma, endiſest kombest kinni pidades, ſeltskondlikku elu elan ja ſõpradega kõik nende lõbud kaaſa teen, kui ma, eneſele teadmata, iſegi komplimenta ütlen neile daamidelle, kelle ees mu hing wastikuſe tundest wäriſeb, ſiis peate ka teadma, mis ſee mulle makſab... ſee on raskem kui igaſugune kehalik töö, ja ma olen kade iga mustatööliſe peale, kelle elukutſe on wähemalt ſeotud ülespidamiſe teenimiſega.

Ma küſiſin huwituſega:

— Ja arstid ei tea teie haiguſega midagi peale hakata?

Arno Sipelgas naeratas wäſinud irooniaga.

— Arstid... Waadake, ma ei ole warem kunagi haige olnud ja et ma kunagi haige ei olnud, ſiis ei ole mul kokkupuutumist olnud ſelle ſordi inimestega, wälja arwatud mõned arstiteaduſe üliõpilaſed, kes milleski teistest ei erinenud, waid niiſama paliu jõid kui juristid wõi kunſtnikud. Selles elutundmatuſes pidaſin ma iga arsti inimeſeks, kes eneſest kujutab midagi ümarguſt, ülewaatlikku ja kokkuwõtlikku... ma ei tea, kas minuſt aru ſaate... ma mõtlen, arstil peaks inimeſe kohta, kes ta abi tarwitab, uniwerſaalne pilk olema. Aga kui ma ſiis, haigeks jäädes, aadreſs-kalendri wälja wõtſin ja ſealt arsti otſima hakkaſin, ſiis leidſin küll naiste-, ſuguhaigete-, ſiſemiste haiguste-, kurgu-, kopſu-, kõrwa-, ſilma-, ergu- ja waimuhaiguste arste, iga ſpetſialiteedi jaoks wastawa mehe, — aga arsti ei leidnud ma mitte. Kas teie ei leia imeliku olewat, kuhu teaduſe ja tehnika erinemine oma ſpetſialistidega inimkonna wiib: meie aja haige peab iſe üles arwama, mis tal wiga, kuidas ta ſiis teab „ſellekohaſe eriarsti" juure minna!?

— See on tõepoolest natuke täbar seisukord, — aitasin ma haigele maalrile järele, teades, et arstide siunamine meeldib igale tõsisele haigele, kui ta weel elus on.

— Noh, waadake nüüd! — hüüdis Sipelgas ja ta silmis loitis pilguks natuke sütetuld: ma ei ole eksinud, et te targem olete kui kõik arstid kokku. Ma sorisin oma aadresskalendrit ja tulin wiimaks otsusele — närwi- ja waimuhaiguste eriarsti juure minna, sest et ma üheski eri-liikmes ja elundis walu ei tunnud ja et waim minu arwates niisugune asi on, mis üle kogu liha wälja walatud. Sellel mehel pidi küll kõige rohkem eeldusi olema mu haiguse õiget põhja ja elukohta tabada.

— Ning muidugi leidis see mees, et teie parandamata waimuhaige olete?

— Ei, ta leidis, et ma esialgu weel parandataw olen.

— Teid see muidugi ei rahuldanud ja siis läksite...

— Siis läksin ma sisemiste haiguste arsti juure, sest seestpoolt see asi algas. Selgus, et mul on kõhu ilanaha wõi millegi muu niisuguse sisemise libeda asja katarr... Käisin ka teiste spetsialistide juures, igaüks leidis midagi oma erialalt ja hakkas mind arstima. Ainult naistehaiguste arst arwas kohmetult, et ma, tema eriteadmisi arwesse wõttes, mingisuguseid talle tuttawaid naiste-haigusi ei põe, kuna ta minu kui mehe kohta mitte kompetent ei olewat oma otsust andma. Teel koju minnes ironiseerisin ma: „Noormees, kes kõik õrnemad sidemed katkestanud, kes naistega enam mingit tegu ei tee, see on ka oma „naistehaiguse“ wälja põdenud. Tark, sügawale nägija mees on see wana doktor.

— Kui kaugele olete nüüd oma arstimisega jõudnud?

Arno Sipelgas kehitas õlgu.

— Niikaugele, et kõik arstid sarwiku juure saatsin. Mulle sai arstiteadus kogu oma esitusega pea koomiliseks ja kuna ma ise selles komöödias peaosa mängisin, siis ei wõinud ma ju kaua enese ees narrina olla. Siis tulingi uue idee peale...

— Tõepoolest? Wäga huwitaw!

Arno Sipelgas jätkas.

— Nimelt panin enese juures tähele, et mu haiguse tagajärjel elu igasuguse mõtte ja wäärtuse oli kaotanud ning oli silmapilke, kus end tabasin enesetapmise mõtete pealt.

Ma wangutasin pead ja laususin:

— Waene poiss!

— Tänan! Mul ei ole teiste inimeste halatsemisi tarwis... Nii siis, minul hakkasid tulema need enesetapmise mõtted, kõige huwitawamad enesetapmise mõtted. Ka neid mõtteid pidasin oma tundmata haiguse tundemärkideks ja siis tuligi mulle see mõte, adwokaadi juure minna...

Ma jäin huwitusega kuulatama. Asi wõttis ootamata pöörde.

— Teie läksite oma haiguse üle — adwokaadi käest nõu küsima!?

Arno Sipelgas tundis end minu wahelhüüdest pahandatud olewat.

— Just adwokaadi juure läksin ma, mis on siin imeks panna? Ma olen ju ise pool aastat juural õppinud ja wõisin mäletada, et õigusteadus kriminaalsete asjadega tegemist teeb. Kui ma ei eksi, on isegi niisugune teooria olemas, mille järele kurjategija ebanormaalne, s. o. haige inimene on: see istub tal juba luus ja lihas. Kui minul aga nüüd need enesetapmise mõtted hakkasid tulema, siis ütlesin enesele: Arno Sipelgas, sinu haigus on wõtnud kriminaalse pöörde, arstid ei wõi sind enam aidata, sa pööra adwokaadi poole. Ja ma pöörasin pealinna kõige tuttawama ja parema adwokaadi poole.

— Mis ütles teile see pealinna tuttawam ja parem adwokaat?

Arno Sipelga alumine huul kiskus enese irooniliselt wiltu.

— Tegi kumarduse, ööras käsi ja palus wabandust! Ta ei saawat mind milte aidata. Minu haigus olewat niisuguses staadiumis, et ta, wõib olla, arstitea-

dusest küll juba üle on kaswanud, kuid weel mitte küps ühele juristile wahelesegamiseks.

Ma waatasin arusaamatuses naabri otsa.

— Ma märkan teie näos küsimismärki, — tähendas Arno Sipelgas. — Ka minu näos peegeldus tol korral see kirjamärk. Kuid asi selgus pea. Kahtlemata olewat enesetapmine kriminaalne asi, mida ühiskond ja isamaa ei wõi sallida ega kannatada. Kuid mõtete pärast ei saa kedagi wastutusele wõtta, selleks olewat meie riigikord, kahjuks, liig demokraatlik. Ühe sõnaga, senni kui ma enesetapmist teostanud ei ole, ei saawat ta minu asja mitte oma hoolde wõtta ega minu kaitseks midagi teha.

Ma küsisin süütu näoga:

— Missuguse ametmehe juure wiis teid teie järgmine käik?

Arno Sipelgas waatas mulle kergendatult otsa.

— Näete nüüd, ka teie tulete otsusele, et ma weel kuhugi pidin minema! Mulle on see mõnigikord weidrana näinud, aga teie küsimine julgustab mind. Ah, ma olen kõik ametkonnad ja spetsialistid läbi käinud! Õpetajad soowitasid mul paastuda ja paluda ning tõotasid mulle patude andeksandmist. Notaariused soowitasid testamendi tegemist. Iga käsitööline leidis midagi, mis minu kannatusi kergendaks, ja alles mõni päew tagasi lugesin lehes järgmist ärikuulutust: „Kes enesele meie uue süsteemilised püksihoidjad „Eksport" omandab, saab oma elurõõmu jälle tagasi ja elab sada aastat wanaks." Ma kannan juba kolmat päewa „Eksport" püksihoidjaid", kuid täiesti asjata.

— Imelik, tõesti imelik! — tähendasin mina. — Olete kõigist neist wõõrsilkäikudest mingisugusele uuele järeldusele tulnud?

Arno Sipelgas noogutas pead.

— Inimene tuleb ikka uutele järeldustele, isegi kui ta parandamata haige on. Ning minu järeldused on kindlad ning proowitud. Wõiksin isegi öelda, et olen millegini wälja jõudnud, mida wõiks isegi ilmawaateks nimetada. Inimesel on kaks omadust, mis ta wõimatuks teewad. Inimene on esiteks egoist ja teiseks weel kord

egoist. See on ta üleüldisinimlik omadus. Peale selle on inimene õppinud mingisuguse ameti, ta on milleski spetsialist ja, teate, niisugused „spetsiaalwaimud" on uskumata kitsa silmaringiga ja kokkulitsutud huwide piirkonnaga. Kõnelege ühe kingsepaga ja warsti on teil jutt saabastest. Haritlased ei ole paremad: nad on waimlised kingsepad ja wõiwad ka ainult oma saabastest kõneleda. Mis on selle tagajärg? Ei ole uniwersaalset waimu, kellegil ei ole sinu jaoks uniwersaalset pilku, iga ametmees näeb ainult ühte osa, ühte keha wõi waimu osa sinust ja sedagi näeb ta ainult oma ameti wõi elukutse egoismi pärast: ta kasutab selle osa kuidagi ja teenib sellega omale ülespidamist.

Arno Sipelgas peatas ja waatas mulle naeratades otsa.

— Wõtame näituseks teid, Milli Mallikas, ärge pange pahaks... Teie kuulate juba ligi tund aega minu pihtimisi. Mis äratab teie uudishimu? Tahate wõi suudate te mind aidata? Esimene ei ole teile tähtis, teine ei seisa teie wõimuses. Kui teie rätsepp oleksite, siis mõtleksite: ehk tellib see mees enne wiimsele teekonnale minekut minu juures ühe smokingi... Meie ei ole sugulased ja teil ei ole pärandusse lootusi. Teie olete kirjanik. Ka mina oleks peaaegu kirjanikuks saanud. Ma uskusin, kirjanik on uniwersaalne waim, tema pilk mahutab enesesse kogu kosmose. Kuid see on wale. Ka kirjanik on meie päewil käsitööline omal erialal. Ma olen inimene ja wäga haige. Inimene on wäga tõsine asi ja kui inimene haige on, siis on see pealegi kurb ja nagu näete, isegi lootuseta. Mis wõib aga meie aja kirjanik sinna parata? Suudab ta inimesesse näha, teda mõista, talle abiks olla, ta haigust parandada? Ta ei mõtlegi seda teha. Ka maalikunstnikud ei ole paremad. Hiljuti jutustasin oma lugu ühele meie paremale maalikunstnikule. Ja mis ta ütles? Ta ütles: „Arno Sipelgas, enne kui sa päris ära kärwad, luba et ma sind maalin. Siis oleme mõlemad surematud ja läheme Eesti rahwa muuseumi." Ja teie, Milli Mallikas... mis mõtlete teie praegu? Ma ütlen teile seda. Teie mõtlete: Sellest Arno

Sipelgast ja tema weidrast haigusest kirjutan oma järjekorralise följetooni. Inimene sureb, aga teie mõtlete oma följetooni peale! Niisugused egoistid olete kõik. Ainult eksploateerite ligemist oma wõimiste ja annete kohaselt.

Tükk aega walitses waikus. Arno Sipelgas silitas endasse wajununa ümarguse laua pruuni poleeritud serwa. Andsin talle wähe aega mõtete koondamiseks, siis ütlesin rahulikult, kui ei oleks midagi olnud:

— On teil weel midagi öelda? Midagi neist uutest järeldustest?

Arno Sipelgas tõstis pea ja waatas mulle uuriwalt otsa.

— Nii siis, teie kirjutate minust följetooni?

Ma noogutasin pead.

— Teie otsekohesus teeb teile au... Mis ma tahtsin öelda? Ah ja! Ma tähendasin juba meie jutu alguses, et minu endine elurõõm ja maretus täiesti arusaadaw on, aga mu haigus kogu arstiteadusele ja kogu inimkonnale tumedaks on jäänud. Põhjustest olen juba kõnelenud, miks mind ei mõisteta: need põhjused on egoism ja elukutsest piiratud mõistus. Kõike kokku wõttes olen üles seadnud hüpoteesi...

— Hüpoteesi? Wäga huwitaw.

— Ma mõtlen ikka huwitawalt, mu haigus on mu mõtete algupärasust isegi tõstnud. Hüpotees, millest tähendasin, on järgmine. Ühe sõnaga, ma otsin uniwersaalse pilguga inimest. Ainult niisugune inimene suudab mind mõista, mu haiguse kollet üles leida ja mind tarwiliselt rawitseda. Mis teie selle kohta arwate?

— Täiesti õige, teil on haruldaselt teraw pilk! Mulle on nüüd selge: inimene, keda teie otsite, ei tohi olla ei arst ega adwokaat, ei kirjanik ega kingsepp, tal ei tohi olla ametit ega elukutset, ta peab loobunud olema kõigest, mis inimese egoismi kitsas erihuwide piirkonnas wäiklaselt liikuma paneb. Nii on teie mõte?

Arno Sipelgas surus mu kätt.

— Teie ei olegi nii ühekülgne, kui teie följetoonide järele wõiks arwata. Just niisugust elukutsest waba ja

ülesanneteſt puhaſt inimeſt ma otſin. Ja nüüd — olge lahke ja juhatage mulle niiſugune inimene. Kogu kuningriik ühe ſotſiaalſelt desinfitſeeritud inimeſe eeſt!

Ma jäin pilguks mõtlema. Arno Sipelga haigus oli mulle ta esimeſteſt ſõnadeſt ſelge: eluſt küllastatud hellitatud inimeſe ajutine erguwäſimus, krooniliſeks muutunud kasſiahastus pärast ülemeelikuid pidusid. Siin pidi „ainukeſele pojale“ midagi alguparaſt, kuid ſiiski otstarbekohaſt wälja mõtlema, midagi, mis ainult följetonistile pähe tuleb... Weel üks pilk ja kogu ſituatſioon oli walmis.

— Ma annan teile ſelle inimeſe.

Arno Sipelgas kumardas järsku ettepoole.

— Inimene, kõnelege! Siis kõnelege ometi!

Ma ei laſknud end omas kirikuiſa rahus ſegada.

— Kannatuſt, noor inimene! Meie peame asja juure külma ja kaine loogikaga aſuma, neiſt wäideteſt wälja minnes, mis teie terawmõtteliſe hüpoteeſi moodustanud. Kõige pealt on ſelge, et teid ükski ühiskondliſe ſeiſukoha ja kodanliſe elukutſega inimene aidata ei wõi, ſeſt niiſugune inimene on eſiteks egoiſt ja teiſeks weel kord egoiſt. Peale ſelle on elukutſega inimeſed kitſa ſilmaringiga, neil puudub ſee uniwerſaalne pilk... Ühe ſõnaga, teie tarwitate paadialuſt...

— Paadialuſt? Aga wabandage...

— Palun mitte ſegada! Teil on paadialuſt tarwis, niiſuguſt paadialuſt, kellele paadi all olemine peaaegi elukutſeks ei oleks. On ſelge, et inimeſed, keda harilikult paadialusteks hüütakſe, käesolewal juhtumiſel ei kõlba. Elukutſeline paadialune on eſiteks niiſama egoiſt, kui need paadi peal istujad, nende haridus on wäike ehk nad on oma pahedes nurja ja hukka läinud inimeſed. Kui ainukeſele pojale, on nad, teie ſeiſuſt ſilmas pidades, ka liig demokraatliſed. Kõike ſeda ſilmas pidades jääb üle ainult üks tõug inimeſi, kes üheſt küljeſt ſotſiaalſeteſt wahekordadeſt wäljas ſeiſawad, kellel elukutſet ei ole jatkunud, kuid kes teiſeſt küljeſt wõiwad olla haritud, kõigiti wooruslikud, teinekord iſegi süütud... Ärge arwake, et ma nalja teen... ma kõnelen

kõige tõsisemalt, teie hüpoteesiga täiesti kokkukõlas. Arno Sipelgas (mu hääl muutus madalaks ja pateetiliseks), teie elu ripub ühest — wanapiigast..

Arno Sipelgas waatas mulle segaselt, peaaegu kohmetult otsa.

— Ja, ühest haritud ja ausast wanapiigast, kellel ei ole elukutset, sest et ta mehele ei ole saanud, kellel ei ole ta elukutsega seotud egoismi ja kitsast huwide piirkonda ja kellel siis ka muud teha ei ole, kui elu ja inimeste peale uniwersaalse pilguga waadata. Ma usun, teie ei hakka ometi tõendama, et wanapiiga olla — amet on, mis spetsiaal-teadmisi nõuab wõi milleks ükski naine egoistlistel põhjustel on jäänud.

Arno Sipelgas wangutas pead.

— Seda küll mitte... aga... ma tahtsin ütelda, et teie idee esialgu natuke imelik tundub.

Ma ei olnud selle wäitega põrmugi rahul.

— Esialgu natuke imelik... Ma küsin teilt: missugune uus idee ei ole esialgu natuke imelik? Kui maa teadusemeeste käes omal ajal kerakս muutus ja päikese ümber jooksma hakkas, kuna ta warem oli lame olnud ja kindlalt ning kõikumata paigal seisnud, kas teie arwate, et siis ei leidunud mõni Arno Sipelgas, kes pead wangutas ja ütles: teie idee tundub esialgu wähe imelikuna! Imelikuna? Lihtsalt pöörane oli see, hullumajasärki ja tuleriita wäärt! Aga praegu ei pilguta enam ükski hästikaswatatud noormees silma, kui maakera seda harjunud lõbusõitu teeb...

Arno Sipelgas waikis. Siis küsis ta alles umbusust niiske häälega:

— Siis soowitate minul ühe wana neitsi poole pöörda?

— Ma soowitan teile seda päris tõsiselt. Teie elust põrutatud ja wintsutatud organism nõuab seda.

Arno Sipelgas waikis ja mõtles. Siis päris.

— Ütleme, minu organism nõuab ühe wanema neitsi abi, nõuandmist. Kuid siin on tehnilised raskused. Esiteks ei ole mul üleüldse tutwusi wanemate neitsitega. Teiseks... waadake, kuidas seda asja organiseerida?

Kui ma arsti või adwokaadi, kingsepa või kelneri poole pööran, siis pööran ma nende inimeste poole nende ameti ja elukutse asjus... see on arusaadaw ja õigustatud ning see sünnib õiglase tasu eest. Aga wanem neitsi... kellel üleüldse ei ole ametit... kes minu soowidest isiklikult sugugi huwitatud ei ole... kus honoraari küsimus nii imelik ja selguseta... tõepoolest, ma ei oska seda enesele ette kujutada.

— Noor sõber! — ütlesin ma julgustades, — kui teie asja peale lootuseta pilguga waatate, siis ainult sellepärast, et elu olete ühekülgselt tundma õppinud. Ma kinnitan teile: lahkemat wastutulekut kui ühe wanapiiga poolt ei leia mees kusagilt. Teid wõetakse kahel käel ja niisuguse uniwersaalse pilguga wastu, et teie kohe esimesest pilgust kergendust leiate. Teie kardate, et keegi senni ei ole teie haiguse kollett üles leidnud, teist aru saanud. Ühe wanatüdruku silmis ei jää midagi warjule, ta näeb kümme korda rohkem kui tõepoolest olemas. Teie olete kui suurendamiseklaasi all.

— Hea küll! — hüüdis Arno Sipelgas, mu wäidetest ja sügawast rinnatoonist wõidetud: mul ei ole ju walida. Ma pööran wanemate neitsite poole. Kas teie wõiksite mulle juhatada, kust neid saada?

— Saada on neid enam kui tarwis, küsimus seisab ainult walikus... Kui wana teie olete?

— Kakskümmend kolm.

— Hm, siis läheb teil nii umbes neljakümne ümber ära?

— Neljakümne... Kas see sort ei ole siiski juba wähe elatanud?

— See sort on just kohane. Wäiksem aastate wahe wõiks arsti ja patsiendi wahel eelarwamisi ja arusaamatusi tekitada... see ei lähe. Ka on parem, kui see wanem neitsi mitte noorewõitu wälja ei näe, waid et ta tarwiliste kehaliste defektidega warustatud oleks.

— Kehaliste defektidega... Peab ta siis hirmutis olema?..

— Mitte sugugi hirmutis. Ma ei taha teie esteetilist tundmust mitte rohkem puhata lasta, kui seda teie

kaigus hädaparast nõuab. Iga arstirohi on teatawa piirini mõru ning wastumeelt. Mis teie arwate Minna Angerbergist?

Arno kehitas õlgu.

— Kuulen seda nime esimest korda.

— Seda parem. Olen tuttaw ja wõin soowitada. Kindla käega naine, nii neljakümne ümber. Keskkooli haridusega, peaaegu ainuke tütar, jõukas, peale selle pikk, kondine ja ka muidu aukartust ärataw. Peaasi, tal ei ole enam mehele minemise illusioone.

Wõtsin taskuraamatu, kirjutasin, rebisin lehe wälja. Ulatasin Arno Sipelgale.

— Aadress. Kirjutage kohe, nimetage kokkusaamine. On teil weel midagi pärida?

Arno Sipelgal ei olnud midagi pärida. Waikis ja oli sõnakuulelik.

— Nägemiseni!

Andsin käe, mida Arno Sipelgas tänulikult pigistas. Tagasi waatamata sammusin uksest wälja.

Nii tekkis see kõigile silmatorkaw, pöörane ja piiramata imestust äratаw wahekord, mis lõpmata juttudeks ja sosistamisteks põhjust andis.

Arno Sipelgas ja Minna Angerberg! See Arno Sipelgas, kes kakskümmend kolm aastat wana, kuulus elupõletaja, pealinna kuldse nooruse säraw am täht, jätab korraga maha sõbrad ja lõbud ning pühendab enese neljakümne-aastasele „wanale sahtlile"! Seda maksis näha ja kuulda.

Ja oleks weel olnud mingi „kerge side", mingi arusaamatu kapriis narrida krimpsu kuiwanud naist... Ei, Arno Sipelgas ja Minna Angerberg olid korraga kokku kaswanud kui Siiami kaksikud. Maailm oli ühe lahutamata kurioosima paariga rikkamaks saanud. Neid nähti koos tänawal ja teaatris, kohwimajas ja — lasteaias. Iseäranis sagedasti wiimases. Puudus ainult, et Minna Angerberg oleks walwanud pingil, sukawardad käes ja Arno Sipelgas oleks, wõru ajades, jooksnud kintspükstes wõi oleks istunud liiwahunikus ja walanud kooka. Seda siiski ei olnud. „Noorpaar" istus kõrwuti pingil, Minna

luges Andersoni muinasjutte ja Arno kuulas pealt, wagune, tõsine, hästi kaswatatud, ei pannud sõrme suhu ega uuristanud nina. Jõudis aeg, tõusis Minna Angerberg üles, raputas seelikuid, wõttis Sipelga käekõrwale ja wiis ära...

Sõbrad panid uurimiskäike toime ja tegid leiduse: Arno Sipelgas on ära kolinud wanast korterist. On maha jätnud suure toreda kodu ja on pugenud kuhugi „möbleeritud tuppa", üle koridoori, otse wastu Minna Angerbergi ust. See oli wast nali, no see oli alles romaan! Poiss oli nähtawasti mähkmetesse tagasi langenud ja seisis „lapsehoidja" waljundatud walwe all.

Tõepoolest, Arno Sipelgaga oli wõimata kokku saada, teda ei lubatud nähtawasti üksinda wäljagi. Kodus walwas aga wanapiiga silm ta üle looja minemani päikesena. Noormees oli kui klaaskupli all, patusest maailmast õhukindlalt isoleeritud.

Kõige imelikum oli see, et Arno Sipelgas sellega leppis: tal ei olnud sugugi kannataja nägu. Tasasena, naeratawana ja süwenenuna kõmpis ta Minna Angerbergi juhtiwa käe kõrwal, näis puhkawat ja kosuwat. Ta palgetesse tõusis jälle puna, ta silmad sõstranesid ja küpsesid, ta huuled punetusid ja tõmbusid energilisemalt riimi. See, kuidas Minna Angerberg teda emase lõukoerana iga lähenemise eest kaitses, tegi talle nalja ja lõbu.

Alguses kitkusid sõbrad ärewuses oma karwu, sülitasid wanapiiga peale tuld ja tõrwa. Kuid ükski sõda ei kesta igawesti. Arno oli reast wälja lööbud, ta ununes nagu kõik muugi, mis silmapiirilt kadunud. Ja kui teda teinekord weel mäletati, siis kui kadunud endist inimest.

Kord tõi mulle post kaks kirja, mõlemad samas ümbrikus. Üks kiri oli Minna Angerbergilt. Need read olid emalikult õrnameelsed ja kõnelesid algusest lõpuni „waesest ärawaewatud poisist", kes kurjast ilmast kuristiku äärele wiidud, kuid „ennastohwerdawal hoolitsusel" õigele teele ja elule on paranemas. Halwad sõbrad ja „hukkaläinud naised" ei pea teda enam kätte saama.

Lõpuks soe käepigistus minule, selle „isaliku nõuande" eest, mis „waese poisi" juhatanud „teise ema" juure.

Arno Sipelgas kirjutas lakooniliselt: „Meeleolu hea. Waikne kui sanatooriumis, kosun tublisti. Tädi on mu wastu hea ja teeb kõik.

Teie tänulik

Arno Sipelgas."

Mul ei ole enam palju jutustada. Wiibisin paar aastat pealinnast eemal. Oli enesegagi nii palju tegemist, et unustasin Minna Angerbergi ja tema Sipelga.

Kord pealinna sõites ja prowintsi inimesena suurlinna ööelu wastu huwitust tundes, sattusin tuttawasse lokaali, kus mu naabruses wäga ülemeelik ja „pehme" seltskond laiutas. Selle „kumpanii" ninamees, kõige meelikum, pehmem ja tõhusam oli — Arno Sipelgas. Daam põlwedel, wahuweini klaas kõrgele tõstetud, laulis ta täiel kaelal:

Olgem rõõmsad rutuga,
Rõõmu aeg lä'eb mööda.
Pea kantaks' nutuga
Mõnda meitest hauda...

Ta silmas mind, tõstis kulme, tõukas daami põlwedelt sohwale ning tuli, klaas käes, silmad kui siidiga kastetud, mu juure, mükjas klaasiga mu klaasi ja muiskles.

— Sina... wana patuoinas... Ma ütlen... see Minna, oli üks wana sahtel ja jääb wanaks sahtliks. Kas mul seal... sohwal... ei ole magus suutäis... wõi mitte?

— Mis tädi teeb? — pärisin.

Sipelgas jõllitas silmi kui biisamisõnn.

— Tädi ähähäh! Andsin põlwega... (ta ütles ränga sõna!)... Istub oma mopsiga, nägu roheline kui grünspann... Oli aga eit mul kaelas... sa wiimne sitikas küll!

Hilisel öötunnil lahkusin lokaalist Arno Sipelga tenori-soolo saatel, millesse tublisti juba kähisemat baritoni sekka wajus. Jäi teine istuma sohwale, „magus suutäis" põlwedel ja silmamunad pungil wäljas.

„Olgem rõõmsad rutuga, rõõmu aeg lä'eb mööödaa..."

Läbi pimeda linna sammudes, omalgi kukal soe ja jalad udusulē kerged, mõtlesin: Minna Angerbergi ettewõte on õnnestanud.

Sest Arno Sipelgas oli jälle jalul

Kohusedel

Renteiametnik Koppel loiwas, näpits ninal, käed sirgelt wastu puusa surutud, roots kui joonelaud sirge, mööda kõwerat Tähe tänawat.

Oli tulikuum juuni, päike kriiskas põuahallist taewast, tugewa nahkpidega ametniku-müts kiindus raskelt otsale, kattes kahekümne kolmeaastase nooremehe pea, mis auras leilist ja oli pulki täis.

Inimesed tulid tänawatel wastu. Ümarguse olemisega hebrealane, kõnnakus ärimehe asjalikkus ja rutt. Kaks üliõpilast wärwimütsides, püksteł sirge akadeemiline joon. Massak pesunaine korwiga. Daam walges, lahtiste käistega, kõnnak lai ja kiikuw. Koppel seisatas ja waatas talle järgi, piinaw kihm weres. Mis pidi ta peale hakkama?

Inimesel on teinekord wiga. Keeruline mehanism, wäike wedru hüppab kõrwale, masinas hõõrub, logiseb, sünniwad ebamuusikalised hääled: inimesel aeg arsti otsida. Arst kuulab, klopib, küsitleb, kirjutab tähe. Inimene läheb rohusedeliga apteeki. Arst segab rohtu, wõtab apteegi hinna, inimene läheb klaasike taskus tagasi, tilgutab sellest kodus supilusikasse, teeb hapu näo ja loodab. Kui rohi ei aita, aitab usk. Nii see haigega, kes kõnnib alles kahe jala otsas ja näib wäliselt terwe ja sirge, et wõiks kui kõik.

Renteiametnik Koppelgi täpib Tähe tänawat, kahe kõrge koiwa otsas, pealtnäha kõik kena ja korras. Roots sirge kui joonelaud, kuub istub, metallnööbid kiiskawad, kõnnak mõõdetud ja ametlik ja aastad ei wajuta weel turjal. Aga mis te ütlete: inimene tuleb arstilt, rohusedel taskus. Muidugi tilgad, siis mingisugused pil-

lid ja — suusõnal see sõbralik näpunäide. Niisugune isalik näpunäide, et oleks ammu aeg, et wiiwitamine mõjub pahasti organismi peale, ongi juba mõjunud. Organism nõuab oma, seda tuleb silmas pidada. Koppel arutab: silmas pidada... ja... silmas pidada... On kerge öelda, silmas pidada... Aga kuidas silmas pidada, sellest waikis arst, selle kattis ta familiäärse naeratusega. Arsti meelest wist midagi päris igapäewlikku ja üleüldiselt tuttawat, millest isegi piinlik seletada täiskaswanud inimesele.

Koppel astub apteeki, saab tilgad ja pillid, pöörab tagasi koju. Wõtab söögi alla pilli, söögi järele need tilgad. On igaw ja lootuseta, puudub usk, et sellest kasu. Jääb üle see „sõbralik nõuanne." „Teie erkudele on see tarwilik, see rahustab ja lahendab rohkem kui kõik rohud," — heliseb Koppeli kõrwus arsti intiim tähendus. Koppel teab isegi, et see rahustab, et see mõte teda närib kuude kauwa, ei anna rahu ööl ega päewal. Aga kuidas ja kellega? Ei saanud ta senni hakkama, ei sobinud see senni, kust nüüd tuleb see sünnis juhus, kust ta wõtab selle julguse ja teguwõime?

Arstil wäga kerge kõnelda: organism tarwitab seda. Muidugi tarwitab, nii rumal Koppel ei ole, et ei tunne oma kire ja ärewuse sihti. Naist on tarwis, noort naist, himu ta järele on juba haiglaseks saanud, mürgitanud liha ja were. Koppel ei maga, Koppelil ei ole isu, Koppelil walutab pea ja kõrwad kumisewad. Iga naine, keda kohtab, äratab patuse mõtte. Teda äritawad isegi maalid kaupluste waateakendel oma alasti kunstiga. Aga piinawa räsiwa mõtte teostamiseni ta ei jõua. Ei saa, ei oska, ei leia juhust. Himu weripunane piits lõikab ta ihu, kuid naise läheduses waldab tema kabuhirm. Talle näib see asi ühtlasi rumal, pöörane, isegi wastik. Tal on tundmus, et naise häbistaks ja teotaks sõna kõige tõsisemas mõttes. Ning waadates naise silmi, nägu, keha, kes teadlik oma ihu weetlustes, kuid siiski tõrjeline ja keelaw, kaob kõik julgus, meeleheide wõtab maad. On silmapilke, kus ta enesele teeks otsa.

Koppel paneb tähele sõpru, ametwendi. Kui muretult, kergelt nad naistest kõnelewad, kui lahedalt ja iseenesest mõistetawalt seal kõik areneb. Kui sõbrad intiimidest juhtumistest kõnelewad, punastab Koppel kõrwuni. Teda kutsutakse kolleegade keskel „neitsiks". Aga Koppel ei punasta mitte süütuse pärast, pea on tal musti mõtteid täis ja liha täis terawat kihma. Koppel punastab omas abituses, teguwõimetuses. See mis teistele on lõbus, kerge mäng, on Koppelile traagiline küsimus. Mingisuguse nõiduse pärast on see, millest teised küllastunud, temale kättesaamata, teostamata. Ta sisemine inimene oleks kui teisiti organiseeritud, ta weres kui kiheleksid ihad, mis sattunud wõõrasse, waenulikku elementi.

Koppelil ei jäänud muud üle kui teoretiseerida. Arsti retsepti järele apteegist tilgad ja pillid tuua, see ei ole kunst, see on hästi organiseeritud, ei mingisugust takistust ega peamurdmist. Astud sisse, näitad rohusedeli ja apteeker peab sulle soowitud rohu andma, kas ta tahab wõi mitte. Aga „sõbraliku nõuandega" ei ole apteegis midagi peale hakata, seal peab eraelus oma käe peal talitama. Missugune traagi-koomiline olukord: inimesele on ette kirjutatud teist elawat inimest arstirohuna kasutada! Missugune naine oleks seda kohustatud? Kelle juure läheb ta ja ütleb: armuline preili, siin on arstitäht, mul on teid tarwis natukeseks ajaks, olge nii lahked... Koppel muheleb naerda, nii weider ja pöörane on see. Aga tegelikult on see praegu nii, just temale on ettekirjutatud niisugune „pill", kogu arstiteadus toetab ja õigustab seda...

Muidugi, on lihtne, loomulik, wäga harilik pääsetee. Koppel teab seda ka wäga hästi. Ta on noor mees ja hakkab armastama noort naist. Käidakse teaatris ja kinos, jalutatakse pargis, istutakse pinkidel ja wahitakse kuud. Seal sigineb midagi mahedat, sooja ja wärisewat rinnas, see on armastus. Renteiametnik Koppel paneb ühe käe rinnatasku peale, millest punane siidirätt otsaga wälja ulatab, teise käega hoiab peos tüdruku wärisewad tulised sõrmed. „Armastan teid!" — ütleb Koppel ma-

gusal madalal häälel, kuna rootsu mööda sooiad sipelgad jooksewad: „Neiu Mardikas, kas tulete mulle naiseks?“ Pause. Neiu Mardik wahib häbeliku rõõmuga, silmad niisked, kõrwale. Ta rind tõuseb ja wajub. Sirelid õitsewad, ööpik laksutab ja kuu ampel wäriseb kaugel kumeruses. „Oh jumal“... — sosistab neiu Mardikas ja wiskab enese Koppeli kaenla, ta hinge kõrge tärgeldatud krae wahelt wälja pigistada ähwardades. Truudusewanne hauani, esimesed suudlused, mis kui igawik.

Järgmisel päewal kõneleb neiu Mardikas emaga, siis tuleb renteiametnik Koppel lillekimbuga, walged glasees käes. Pruudi isa kortsutab alguses kulme, aga see läheb pea üle. Noor Koppel on kogu suwi õnnelik peigmees, pulmad tulewad sügise. Koppel magab naisega ühes woodis, kõik on lihtne, loomulik ja mõistetaw. Arsti sõbralik nõuanne on täidetud. Armastus ja abielu — rohusedeli järele.

Koppel tunneb: teoreetiliselt on see kõik wäga ilus, see armastus ja abielu, see naine ja ühine woodi. Aga kuidas ja kellega seda kõike teostada? Armastus ei tule kui wälk selgest taewast, seal peab enne palju pilwi koguma ja müristama. Sina hakkad armastama, aga tema, näed, ei tee sinust wäljagi, naerab ja läheb teisele. Ja siis see kahekümnewiiene kuupalk: millest sa naist toidad, kui ise oled wõlgades? Ei, abielu ja armastusega ei ole esialgu midagi peale hakata. Tuleb aastat neli wiis weel teenida, enne kui kõrgendust ja lahendawaid tingimisi loota. Neli wiis aastat uneta öid, peawalu, puuriwat rahulolematust, seda ei kannata Koppel enam wälja.

On selge: peab midagi sündima. Aga mis ja kuidas? Kuidas sa lähed wõõra wõi poolwõõra tüdruku juure ja teed selle liigutuse! See on metsik, missugune tüdruk lubaks seda. Koppelil on raske ette kujutada, et leiduks niisugune tüdruk, kes seda lubaks. Sõbrad jutustawad küll iga päew sellesarnaseid asju, aga Koppel kuulab seda kui muinasjuttu. Kiitlewad niisama ja tahawad teda omade wäljamõeldustega piinata.

Koppelil on ju eneselgi mitu tuttawat neidu, kellega

sagedasti kokku puutub. Nad on, nagu kõik teisedki tüdrukud, kenad, armsad ja tõrkjad. Jalutades käsiwarre alt kinni wõtta ikka weel wõib, kui wõõras silm ei näe, aga tahad kätt piha ümber panna, siis öeldakse: „mis te nüüd hullate", — ja tõrjutakse see „häbemata" käsi pea eemale. Teist korda weel katset teha oleks mõtteta. Seal ta siis on!

Kord, ühel perekondlikul pidul, pani Koppel tähele, et kolleega Anipaju suudles pimedas nurgas Ella Ristikheina. Kolleega Anipaju eemale minnes istus Koppel ise Ella Ristikheina kõrwale ja tegi pika piinliku kõhklemise peale nõrga, äraootawa katse, mille kordaminekusse ta ise põrmugi ei uskunud. Ja tõepoolest, Ella Ristikhein pööras pea kõrwale, tõusis siis üles ja jooksis heleda naeruga ära. Kuidas sa siis suudled, kui teine pöörab pea kõrwale, see on juba tehnilistel põhjustel wõimata. Ja kui Koppel hiljem tähele pani, et kolleega Anipaju ka Minna Puukinga, Marta Tinni ja Beniita Lilleri suudles, iseäraliste raskuste ja tõrgete wastu põrkamata, ja Koppelil see ka Beniita Lilleriga jälle täiesti oli nurja läinud, arwas Koppel päris kindlasti, et temal wist puudub see „magneet", mis kolleega Anipaju nii kergesti eesmärgile wiib. Sest mis muud wõis see olla? Selle Anipaju wälimuses ei olnud ju midagi weetlewat: kitsas tedretäheline nägu, paljas pealagi ja lai suu kollaste puhastamata hammastega. Wälimus ühe sõnaga eemaletõukaw, Koppeli omaga mitte wõrreldagi, aga tüdrukud jäid ta „magneedi" külge kui kärpsed liimipaberil. Kust pidi Koppel selle „magneedi" wõtma, kui tal seda ei olnud? Wähemalt tundis ta nüüd oma abituse tõsist põhjust, aga tüdrukuid hindas ta halwalt, kes mitte meest ei otsi, waid mingisugust rumalat „magneeti"...

Kõik see oli Koppelil wana tõde, ammu tuntud ja läbi kannatatud. Uuest rewideerimisest ei olnud mingisugust kasu. Tänane käik arsti juure ei muutnud asja, ei pakkunud uut ega lükanud wana ümber. See kõik tõi probleemi ainult terawamalt päewakorda, kuid ei lahendanud teda. Arst soowitas, kuid tema wõimuses ei seisnud anda otsekohest abi.

Kuid selle peale waatamata oli Koppelis arsti nõuandmise tagajärjel tekkinud wäike illusioon. Kui seda niisuguselt autoriteetliselt poolt kästakse ja soowitatakse, siis peab see ju ka wõimalik olema: kuidas siis arst käsib, mis wõimata! Arst ei wõi ometi retsepti kirjutada, mida ükski apteek ei lunasta.

Koppel mäletab wäga selgesti jutu käiku. „Teil on ometi kallike?" — pärib arst. Koppel punastab. Ei, kallikest tal ei ole. „Hm, ei ole... Nojaa, ei mõelnud just nii... teate noh, kellega sagedamini kokku puutute, kellega hästi läbi saate?" Ei, Koppelil ei ole silmapilgul ka niisugust tutwust, ta peab seda otsekoheselt tunnistama. „Siis lihtsalt tuttawaid, kellega kokku puutute?" Tuttawaid Koppelil on. Arst naeratab. „Annan teile head nõu. Lööge mõnele lapse- wõi toatüdrukule külge, seal pole tarwis pikki eeskõnesid... Ehk minge juba, noh, te mõistate mind..." Arst pilgutab silma. Koppelile on see teema piinlik, ta ei saa aru, mis ta siin mõistma peab, aga et ta arsti lootusi juba nii mitmel korral petnud, nooguitab ta pead, paneb raha lauale ja läheb...

Nii on nüüd renteiametnik Koppelil autoriteetliselt poolt kindel ülesanne peale pandud. Selle ülesande lahendamine ei ole enam ta isiklik eraasi, waid midagi, millest arst ja kogu arstiteadus huwitatud. Oli lubadus antud, oli awalik kohustus peale wõetud, mis tuli täita. Wõõras tahtewõim oli seganud end Koppeli mõtetesse, suggereeris teda, tõstis teatawa protsendi ta julgust ja ettewõtte waimu.

Sellest päewast peale omandas Koppeli elu kindla süsteemi. Aeg kella 9—3 lõunal oli kroonu päralt. Koppel istus kroonu hoiukassas wõre taga, rehkendas tabeli järele protsenta, kirjutas hoiuraamatutesse, kandis summasid üle. Peale lõunat tuli hulkumine mööda tänawaid, parke, sagedasti hilja ööni. Laupäewa ja pühapäewa õhtud olid pühendatud pidudele. Koppel otsis oma rohuseddelile lunastust. Aga mida rohkem ta otsis, mida süstemaatilisemalt ta end juhustele jalgu seadis, seda selgemaks sai, et asi lootuseta on. Kustki ei kukkunud

praetud ahi suhu. Tüdruk, kes Koppeli rohutähe oleks lunastanud, ei olnud. Tuhanded naised elasid selles linnas, aga nende hulgas ei olnud ühtegi, kelle peale Koppel oleks wõinud peatama jääda ja öelda: see ta on. Nii wooruslik oli see naistesugu selles linnas, nii sobimata Koppeli rohutähe suhtes...

Kuu aega läks mööda ja tagajärjed olid piinlikult wäiksed. Ella Ristikheina oli ta kord teaatrist koju saatnud, käsiwarrest kinni pidades. Kuid enne kui Koppel midagi wälja mõelda oleks jõudnud, oli tee lõpul, tüdruk pistis käe pihku ja kadus. Minna Puukingaga olid nad kord õhtul istunud pargis ja kuidagi oli asi nii kaugele läinud, et Koppeli käsi usaldas kui kogemata puudutada tüdruku puusa. Minna Puuking oli nihkunud kohe eemale ja Koppeli tuju oli kogu õhtuks rikutud, istus kui nui ja haigutas demonstratiiwselt. Benita Lilleri tabas ta kord pimedas eeskojas ja poiss oli nii erutatud, et igasuguse sissejuhatuseta tüdrukut meeltheitlikult suudelda katsus. Koppel oli oma teada küll õige sihi wõtnud, kuid märgitaud oli liikuw, Koppeli huuled puudutasid ainult kõrwalesta, siis sai ta hoobi wastu rinnu, et jalgadel kõikus. Nii raske on pühapäewakütil tabada lindu lennust. Koppeli süda langes saapa säärde. Kui juba suudlemine nii keeruline ja raske on, kuidas siis selle suure ja kohutawaga toime saada! Neist naistest ei saanud ka keegi tont aru, mis nad on ja milleks nad endid arwawad olemas olewat... Tuli meele Marta Tinn. Sellel tüdrukul olid niisugused suured hirmunud silmad, et Koppel temaga ainult ilmast julges juttu teha ja iga liigutuse ja tunnuse, et ta mees on, ära peitma pidi.

Nukralt luges kodus Koppel tilke supilusikasse, neelas puuderdatud pille ja wangutas pead. Inimene tahab armastada, ihkab noort naist — ja selle asemel pillid ja tilgad. Et nuta wõi naera!

Wiimaks olid tilgad pudelikesest lõppenud ja pillide karbikesel paistis põhi. Kui Koppel ühel pealelõunal wiimase pilli alla oli neelanud, tõmbas ta palitu selga ja läks arsti juure. Mureliku häbeliku näoga istus ta

arsti ooteruumis, kui inimene, kes tema peale pandud kohustusi ei olnud täitnud. Arst wõttis Koppeli hooletu ükskõiksusega wastu. Siis tilgad ja pillid olid lõpul? Wõib kirjutada uued. Pärib Koppelilt, kuidas selle „teise asjaga" olnud, kas noormees on proowinud, kontakti leidnud? Ei, Koppelil ei ole mingisugust kontakti. Arst teeb pahase näo. Miks noor sõber siis wiiwitab, talle kõneldi sellest ometi minewa kord. Koppel teab wäga hästi, et kõneldi. Aga ta ei ole leidnud, ei ole saanud hakkama. Arst patsutab patsiendile õla peale. „Kui muidu ei saa, minge maja. Tingimata." Koppel punastab. „Ärge olge laps! Te ometi mõistate uksest sisse minna? Noh, muu sünnib kõik iseenesest. Istuge ainult woorimehele, küll tema juba teab. Paar niisugust sõitu nädalas, noormees, ja teie olete jälle inimene."

Koju minnes on Koppelil hing enese peale täis: et ta warem selle peale ei tulnud! On ju sellekohane apteek olemas, kus „sõbralikka nõuandeid" lunastatakse. Tema aga hulgub mööda uulitsaid, otsib ausate naiste juurest abi. Kui targasti sisse seatud! Inimesel walutab kõht, ta wõtab balsami. Inimesel on armuwalu — ta läheb maja. Missugune lihtsus ja ühtlus!

Weel samal õhtul istub Koppel woorimehele, nimetab, häbelikult kõrwale waadates, sõidu sihi. Woorimees hindab pilguga sõitja maksuwõimalusi ja tähendab: siin lähedal on üks kaherublane... Koppelil on ükskõik, mitme rublane see on. Woorimees laseb sõitu. Koppel ei usu isegi, mis ta teeb, see on kui unenägu. Aga pääsmist enam ei ole, kõik minewat, nagu arst ütles, iseenesest. Korraga silmab Koppel kõnniteel Marta Tinni. Koppel kergitab kübarat, tüdruk noogutab wastu naeratades. Kui ta aimaks, kuhu sõidab Koppel! Tahtmata tõmbab poiss palitu krae üles, et nägu warjata. Tal on tundmus, et näos awalikult on näha ta paha teekond.

Pimedal kitsal alewi-tänawal peatab woorimees madala maja ees, mille luugid kinni. Üks raudplaadiga üle löödud, punane latern põleb uniselt ta kohal, walgustades piida ääres rippuwat uksekella sanga. Woori-

mees saab raha ja pöörab hobuse ümber. Tükk aega seisab Koppel pöksuwa südamega ukse taga, mis warjab kohutawaid saladusi. Ta käsi hoiab kella sanga, kuid tõmbamiseni ta ei jõua. Siis kuuleb üle uulitsa samme lähenewat. Hirmuga põrkab Koppel tagasi. Ta pistab jooksu, lõõtsutades, kui kuriteo kohalt. Peatab, jõudes wälja käidawale, tuttawale tänawale. Hingab kergemalt, koorem on kui õlgadelt wajunud. Trööstib end. Mitte täna, waid homme, peab selle mõttega enne harjuma, kokku elama, ei wõi ometi jala pealt, isegi enesele aru andmata. Ühest piinlikust olukorrast on ta üle. Ta teab nüüd „apteegi", aadressi, ei tarwitse enam woorimehe ees häbeneda, homme õhtu tuleb ta üksi ja jala. Hiilib kui waim majale lähedale, waritseb pilgu, kus keegi ei näe ja tõmbab kella. Olgu siis pärast kuidas on, selle kohta puudub tal ettekujutus.

On esimene öö, kus renteiametnik Koppel magab hästi. Tal on nüüd kindel eesmärk ja ei ühtegi takistust ega peamurdmist. Kõik läheb nüüd loomulikult, paratamata ning ühiskondliste traditsioonide järele.

Järgmisel õhtul kõlistab Koppel tuttawa maja ukse ees. Uks awatakse kolinal, hinged kägisewad hirmsal wiisil. Uks keeratakse Koppeli järele jälle lukku. Astub ruumi, kus soe raske õhk läägete lõhnadega ta wastu wõtab. Mis järgneb, on kui unenägu, rohkem kohutaw kui weetlew. Poole tunni pärast lahkub Koppel majast, wäsinud ja pettunud, ainus mõte peas, kiiresti koju jõuda ja magada...

Nädal hiljem istub renteiametnik Koppel arsti ooteruumis. Ta on rõhutud ja nukker. Arst wõtab ta naeratades wastu, nägu on jäänud juba meele. Kuid mõne sõna järele wenib arsti nägu pikaks.

— Siis selle olete omale kaasa toonud...

Koppel waikib, pea norus. Arst, kes asjaoludega tutwunenud, tõstab häält.

— Tänage õnne, et olete selle saanud kergel kujul. Et teie ka nii ettewaatamata wõisite talitada. Igatahes seame teid jälle korda, noor inimene.

Arst hakkab uut rohusedelit kirjutama.

Sisu:

Kirjastus A. S.
„Warraku"

1920. aasta kewade uudised:

E. Enno, Walge öö.
Uus kogu luuletusi 1916/1918. Hind 16 marka.

E. Enno, Kadunud kodu.
Uus luuletustekogu.

Anna Haawa, Meie päewist.
Uus luuletustekogu.

A. Kitzberg, Laurits.
Näidend kolmes waatuses. Hind 10 marka.

A. Kitzberg, Tuulte pöörises.
Draama wiies waatuses. Teine trükk.

A. Kitzberg, Libahunt.
Draama wiies waatuses. Teine trükk.

Jaan Kärner, Kõigest tugewam.
Nowell.

Bernhard Linde, „Noor-Eesti" kümme aastat.
Hind 9 ja 10 marka.

Milli Mallikas, Kirju rida.
Nowellid.

Helmi Neggo, Johann Reinhold Patkul.

Elulugu.

Gustaw Suits, Ohwrisuits.

Kogu armastuslaule. Iluwäljaanne.

Charles van Lehrberghe, Paan.

Lustmäng kolmes waatuses. Prantsuse keelest tõlkinud Johannes Semper.

A. Schnitzler, Suremine.

Nowell. Saksa keelest tõlkinud Bernhard Linde.